

Viktor Rydberg Vapensmeden

[Klassisk svensk litteratur från Textalk](#)

1 Harpolekaren och hans son.

Luffen tung och dagen varm. Hed jag haft att vandra, gossen på min ena arm, harpan på min andra, harpan trött på strängalåt, sonen trött vid sanddjup stråt. Vila gott jag unnar harpan och min Gunnar.

Nu en milsvid tempelsal, byggd av gran och furu, öppnar sig med skugga sval, och jag lyssnar, huru bäcken sorlar klar och ren, siskan kvittrar på sin gren, furudunklet nunnar för min lille Gunnar.

Barrträden stego i denna skog ur en bördigare jordmån än på de sträckor Svante harpolekaren senast tillryggalagt, där de öppna, torra gladen mellan trädens stammar voro höljda med knappt annat än ljung och ris, och de träskartade hulten med det sorgsna, askgrå videt; ja, där han å långa sträckor sett marken klädd med lavar allena, gröngula, vita eller grå, och med krustådans borstiga blad.

Men här var en liten äng med tätt gräs och med sippor, som på sina ställen stodo så rikt, att de på avstånd liknade snödrivor. Vackrare ängsbit hade harpolekaren på denna färd icke sett invid kungsvägen genom Lagadalen. Hägg, som knoppades och beredde sig till blomning, skymde en backsluttnings ned till en bäck, som flöt med genomskinligt vatten över sin ljusta sandbädd. Den lockade harpolekaren att bada sig och sin gosse. Därefter uppbrott, ty man borde före natten hinna härbärgat Talavid i backarne väster om Jönköping, ej långt från stadsporten.

Dagen dör, en fuktig vind andas över tegen, och min gosses väna kind lutar mot min egen. Aftonrodnans gyllne bloss vinka: Gunnar, kom till oss! Ljuva änglamunnar viska: du vår Gunnar!

Utur ödesdjupen fram många källor välla. En är bittert hälsosam: det är sorgens källa. Väl jag vet, du käre vän, att du dricka skall ur den, men för lastens brunnar Gud beskydde Gunnar!

Granen växte stark och rak, och hon vedergällde under snöbetungat tak den, som henne fällde, milt med brasans ljus och glöd. Kraftig växt och ädel död ber jag, Gud förunnar sångarbarnet Gunnar.

Efter sin beräkning hann Svante ur ur skogen efter solnedgången. Då låg framför honom Vätterdalen, en ljus, ofantligt lång djupsträcka, norrut förenad med synranden och fylld, tyckte han, med förtätad, kornblå, vattrad vårluft, varur i öster reste sig en förtonande strandremsa i skiftande, händöende kvällskimmer.

Och där nere är Jönköping med den smärta kyrkspiran, det halvförfallna borgtornet, den trappformiga gaveln av franciskanklostret och med kapelltakkorsen, som fångat och kvarhålla litet av västerns guldsken över en hopträngd skara av mossgröna, här och där tegelröda tak. Klosterklockan ringer med mild, åldrig klang, och de sista slagen av ett försenat klapprä vid någon av stadens tvättbryggor nå upp till vandraren.

Till höger om vägen och tillräckligt långt därifrån för att ej besväras av vägdammet ligger med loft, svalor och kålgårdstäppa det väl ansedda härbärget Talavid mellan björkar med späd grönska. Vårdinnan, en medelålders kvinna med kloka, vinnande anletsdrag, ser harpolekaren, då han kommer genom grinden, och hälsar honom som bekant och ändå som om han vore en förnäm herre. Men Gunnar med de långa gula lockarne lyfter hon på sin arm och bär in.

2 Harpolekarens aftonbön.

Kort efter dessa gästers ankomst började det regna. Gunnar sov nu i en kammare på loftet under ett rosigt täcke nedanför harpan, som blivit hängd på väggen och var en vackert arbetad tingest, lätt att bära och med förunderlig klangbotten. En sägen förtäljer, att i forntiden gjordes sådana harpor av en konung Hjarrande. Man trodde i Småland, att två av dem

ännu funnos kvar. Den ena var Svantes; den andra ägdes av stigmanshövdingen Slatte, som också kallades stigmans-Oden. Men den harpan var mer än manshög, och i den dvaldes, trodde man, djävulen själv.

Vid gossens bädd satt harpolekaren och ögnade vid ljussken ett brev, som ej var skrivet i går. Han visste det utantill, och ehuru blicken var fäst på papperet, kände han med sig, att han snarare drömde än läste. Brevskrivaren hade tecknat sig med namnet Ulrik von Hutten i latinsk form.

Svante lade skrivelsen omsorgsfullt tillsammans och stack den in i dess vanliga gömme inom ränseln. Han öppnade en skrub, där sedan två år tillbaka funnos kläder av olika snitt för honom, samt urvuxna och nya för Gunnar, alltemellanåt vädrade och ansade av Birgit, ställets värdinna. Där lågo också på en hylla böcker, latinska och grekiska, tryckta i utlandet. Skrubbar eller kistor med sådant funnos för Svante hos hederlige borgare och gästgivare i Lödöse, Skara, Växjö, i en jägarestuga vid Eksjö, i Skeninge och Linköping, kanske flerstädes.

Dörren till svalgången stod öppen. Regnet föll rikligt. De enda gästerna i härbärgets voro han och gossen. Husets folk hade gått till ro, och så även människorna där nere i staden. Regnet föll, som sagt är, rikligt, men jämnt och lugnt, så att man tvärs igenom det förnam den tystnad, som rådde över nejden.

Svante utvalde en pergamentbunden bok. Det var Lukanus dikt om den romerska frihetens undergång. Det fanns rader där, som tryckt sig in i hans själ och i svåra val bestämt hans beslut. Så raden, som lägger brännjärnet på den, vilken, för att rädda livet, offerar det, som ger livet värde. Men ljusskenet var för svagt för den fina stilen, han lade boken tillbaka på hyllan, gick ut i svalgången, lyssnade med vemodig njutning till regnets viskande, prasslande och sorlande ljud, lutade pannan mot en av det drypande bröstvärnets stolpar och bad eller tänkte:

-Herre min Gud! Jag tackar dig för den glädje du i rik mån skänkt mig, ovärdige, och för den sorg du låter flyta genom mitt hjärta. Hon är en befruktande älv. Vid hennes bräddar växa evighetsblomstren, och aldrig hade jag förnummit något av oändlig längtan och oändlig tröst, innan jag

fick lyssna till hennes flödens suckande gång.

Jag tackar dig för det korta år av sällhet du gav mig vid en älsklig kvinnas sida och för den mångfaldiga börda av bekymmer och lycka, under vilken hennes sons fader känner sig även som hans moder, syster och broder.

Jag tackar dig för att jag och han äro ättlingar av fäder, som blött och dött för de förtryckta. Giv honom deras sinnelag! Därom beder jag för honom, men ej om deras hjälterykte, ty sådant är fåfänglig glans. Giv honom lycka, men icke den, som känner sig ogrumlad inför andras lidanden! Gör honom hellre till en Lasarus, som din Krist älskar, än till den rike mannen!

Helst önskade jag, att han finge falla, tapper, glad och förtröstande på dig, å ett slagfält för det rättfärdiga och evangeliska i fattigmans sak. Men vad äro en dåres önskningar inför dina rådslag, o Herre!

Jag önskade detsamma för mig, men du har hitintills icke tillstatt det. Så låt mig då, tills det sker, få nyttja sångens gåva för samma mål! Jag kaller, att hon är av dig och ämnad till mer än jubel vid fröjdebägaren och vallmodoft för lidandet, ehuru hon även som sådan är en skänk ur din nåds rikedom. Lägg på mina läppar de ord, som främja mandom, heder, godhet hos mitt folk och låta evighetsbilder hägra på dess väg mot målet bakom årtusendena! Varför, om ej för det, gav du syndiga människor en gåva, som endast skogens skuldlösa sångare vore värdiga?

Giv mig någon kraft att verka hos folket för kung Göstas sak, såvitt som den är rättfärdig och för mitt land gagnelig! Håll honom på Sturarnas väg, och avhåll honom från tyrannernas!

Håll din hand över Martinus Luthers strävan för din församlings återställelse! Nära fränder i anden äro han och jag icke; men då du gjorde honom skumögd inför all den härlighet, som du återuppenbarat i dessa tider, sedan du låtit det vara försvunnet med atenare och romare, gjorde

du honom så mycket klarsyntare, hjärtevarmare och dristigare i det, som är närmast nödvändigt för vår hälsa. Håll honom vid friskt mod och låt de krafter du genom honom släppt fria klargöra vår himmel långt utöver Martinus' synvidd och min egen!

Vi knota så ofta över dina rådslag. Vi ville hava det så bekvämligt, och då elden bränner våra hus, då vattnen stiga och fördränka våra tegar, då blixten icke gör skillnad mellan rättfärdige och orättfärdige och pesten rycker bort den fromme, men skonar den hårdhjärtade, då döden skördar våra kära, och då våra böner icke mäktat bräcka den eviga ordning, som av ditt översvinneliga förnuft är stiftad; då äro dina fåvitska barn så benägna att säga: Vi äro faderlösa, vi hava ingen Gud. De betänka icke, att deras böner som oftast äro upproriska mot din ordning, glömska av din förstfödde Sons ödmjuka skick, då han sade: "Ske icke min vilja, utan din!" Men jag tackar dig för att pestens lie, likasom solens ljusklot, går fram utan mannamån över rättfärdige och orättfärdige; för att den gudaktige likasom den ogudaktige måste tänka på goda grundvalar för sitt hus, att det ej må falla. Fegheten skulle annars med vinningslysten fromhet köpa frälserätt mot hemsökelseerna - en fromhet av skamlig art och fullt ovärdig ditt till oegennyttig kärlek danade gudsbeläte. Jag tackar dig för ormen bland blommorna, som lärar oss att icke vara sorglösa; för farsoterna, som skola nödga oss att efterlikna det himmelska Jerusalem med dess skinande gator och obesmittade luft. Jag tackar dig för samvetskvalen, som rena oss likasom med eld, och för det ängslande, sökande tvivlet, som bär sten till en säker grund för kunskap och tro. Jag tackar dig för döden, som, när den skiljer oss från dem vi älska, manar oss att icke binda vår sällhet vid de flyktiga jordiska företeelserna allena.

3 Vid mästare Gudmunds port.

När man från Västra hallar, såsom backarne vid Talavid kallades, kommit ned till Junebäck och gått det lilla stycket över Bytiden, förbi helge Peders kapeil, hade man Jönköpings huvudgata framför sig. Sedan man hunnit några stenkast in på den, kunde väl blicken knappast annat än stanna vid en gård till vänster, en stor gård, som ensam för sig upptog ett djupt kvarter, och vars tomt uppvisade, närmast gatan och å ömse sidor gårdplanen, två hus med prydliga gavlar, det ena av trä med sniderier, det andra och nyare av tegel.

Från gatan stängdes tomten av ett högt järnstaket, som var ett konstverk med spetsbågar, rosetter, sporrstjärnor, sköldar och hästskor i omväxlande rader, med korslagda yxor och svärd, med stolpar, som buro korsblommor, och med stänger, som liknade pikar och bardisaner.

Staketet var på samma gång ägarens skylt, ty gården var vapensmeden Gudmund Gudmundssons, och å dess västra sida, längre ned mot Vättern, stod en rad av rymliga smedjor. Gallerporten, som prunkade med ett harnesk överst å vardera porthalvan, bar hans bomärke och begynnelsebokstäverna G. G. S. i flätade, svårtydda krumelurer.

Tegelbyggnaden hade till ämnet blott två eller tre likar bland stadens hus, men ingen medtävlare till utsmyckningen. Mitten av gaveln upptogs av ett utsprång i två våningar, som vilade å en på marken stödd, med rundstavar delad och med bladverk sirad pelare av Ombergssten. Över detta utsprång en konsol, å vilken jungfru Maria med förgylld krona stod under en baldakin. Där ovanför en rad snedställda glaserade tegel, och i galveltrekanten kalkstensprydnader av symbolisk art, vilka mästare Gudmund utgrubblat och själv bäst mäktade tyda. Han väntade på att någon skarpsinnig gåtlösare också skulle göra det; men ingen försökte, och han behöll tydningen i sitt hjärta.

Förnämsta prydnaden å trähusets gavel var en bild av Vidrik Valandsson med hammare och tång i skölden. Han var Jönköpings smeders skyddspatron och gällde för att ha varit en mönstergill kristen.

Tidigt på morgonen, en vårdag med solglimtar mellan digra regnmoln- dagen efter den, då Svante harpolekaren anlät till Talavid - stod mästare Gudmund vid den halvöppnade gallerporten och talade till sin mångårige medarbetare, gesällen Henrik, allmänt benämnd Fabbe. Mästare Gudmund var högvuxen och borde sett ut som smed, eftersom han var det och var son, sonson och sonsonsson av smeder; men ändå såg han icke ut som smed, ty han hade en smal, nästan insjunken bröstorg och saknade den där muskelställningen kring ögonvinklarna och munnen, som vanligen skönjes hos Valands yrkesbröder. Medan han talade, ritade han med käppen på marken och såg stundom upp med en varnande, vemodig blick på Fabbe.

Fabbe var en undersätsig karl med spelande ögon. Han bar kring halsen ned på bröstet en ståltråd, i vilken hängde kistlås och skrinlås som pärlor å ett snöre, på ryggen en gesällränsel, å ena sidan en matpåse och en tennflaska, å andra en väska och i handen en påk. Medan han lyssnade till mästers ord, voro hans ögon riktade mot den mitt å gården stående jättelindens krona, i vilken morgonsolens glitter lekte och vari starar och andra sångfåglar väsnades och sjöngo i kapp med de nyss började hammarslagen från smedjorna.

-Här vid tröskeln till mitt hem, sade mäster Gudmund högtidligt, spørjer jag dig än en gång: vill du icke stanna, Henrik? Samma fråga har jag vid denna port vid denna tid på året gjort dig tjugu gånger...

-Tjugutre gånger, mäster, rättade Fabbe med ruelsefull ton.

-Dess värre: tre och tjugu gånger. Du är nu icke längre ung, som när du började ditt kringstrykande sommarliv...

-Jag var då tjuguet år och är nu fyrtiofyra...

-Ja, och har redan litet grått insprängt i håret. Kom ihåg, Henrik, att på rullande sten växer intet gräs. Än några år, och du har din bästa tid bakom dig. Jag frågar dig åter: vill du icke övergiva detta vagantliv, som förskingrar fyra månader av ditt arbetsår?

-Mäster, jag kan det icke. Jag säger vad jag sagt så många gånger förr: jag kan icke hålla ut länge i verkstaden efter flyttfåglarnes hitkomst.

-Står det dig icke fritt att tillbringa dina söndagar på Kortebo, där det torde vara lika vackert som kring dina landsvägar ?

-Hjälper icke, mäster. Jag måste ut och vädra mig.

-Hur du tänkt dig vandra vägarne fram med krökt rygg och vitnat hår? Den dagen torde komma.

-Ja, mäster, och jag förmodar att min sotsäng blir ett dike.

-Då är du ohjälplig, Henrik. Ack, jag trodde, att du med åren . . .

-Under åtta månader är jag ju flitig.

-Du är en arbetare, som förstår det fina i konsten. Jag och du skulle i sommar gjort färdiga Roosens, herr Ture Jönssons, praktharnesk, sköld och övriga drabbtyg.

-Överenskommelsen var ju, art han skulle få dem någon dag före jul. I september, mäster-icke i oktober, utan i september, är jag, om Gud vill, tillbaka här. Kringdriva höstetid behagar mig nu icke så mycket som förr. Måtte aldrig eder port stängas för mig, mäster Gudmund! När flyttfåglarne börja draga bort, känner jag, att något leder mig tillbaka till eder och eder lilla Margit.

-Farväl då, Henrik! Gud vare med dig!

Ett handslag, och mäster Gudmund gick ned åt smedjorna till. Fabbe stod en stund och såg efter honom. Gick så ut på gatan. Ett fönster var nyss öppnat, och ett dejligt, nymorgnat flickansikte, tillhörigt mästerns dotter, tittade ut.

-Du kommer ju tillbaka, Fabbe?

-Ja, lilla Margit.

-Snart?

-Snart, lilla Margit.

-Farväl då!

-Farväl, du söta (en slängkyss upp till fönstret), du rara (åter en slängkyss), du jungfru Marias lilla nyckelpiga (två slängkyssar och en nick)!

Fabbe gick icke genast åt Västertull, utan upp i staden. Mäster Gudmunds son, Lars, studenten, såsom han kallades, hade avtalat ett möte med honom och väntade honom i skolgränden, i porten till kyrkoherden herr Svens bostad. Även gardianen Mattias i gråbrödraklostret ville se honom, innan han begav sig på väg.

4 Fabbe får en lektion i välläsning.

Sedan Lars Gudmundsson och Fabbe träffats, gick Lars in i kyrkoherde Svens skolkammare, där han från tidig ålder var hemmastadd, ty kyrkoherden hade där inpräglad Donatus' grammatika och versio vulgata i honom och hans frände Arvid Nilsson, son av den högmögende borgmästaren herr Nils Arvidsson, länsinnehavare och man av vapen.

Nu för tiden arbetade sig kyrkoherden och Lars gemensamt genom nya testamentet på grekiska. Ett exemplar därav, ej längesedan inkommet från utlandet, låg på studiebordet bredvid två handskrifter. Den ena var av

doktor Svantes hand-i Jönköping kallade man denne harpolekare doktor - och innehöll de viktigaste grekiska paradigmata. Doktor Svante hade under en vistelse förliden vinter i Jönköping på kyrkoherdens begäran underkastat sig besväret att nedskriva dem ur minnet. Den andra handskriften var en Svante tillhörig grekisk ordbok av Wessel Gansevoort. Men Arvid Nilsson hade övergivit skolkammaren och var nu en världslig och sprättig glop, som för några dagar sedan, då han uppträdde i pluderhåsor, hade väckt häpnadsvärd skandal. Gramunken broder Johannes hade med sin gardians tillstånd predikat med anledning därav om pluderhåsdjävulen, och själve kyrkoherden herr Sven skulle kanske gjort detsamma, om han icke i grunden funnit det löjligt och om han icke varit borgmästarens bordvän.

Lars rev i en låda och drog därur ett par tryckta plakat, det ena försett med ett grovt träsnitt. Med dem i hand kom han ut till Fabbe och befälde honom i sin vanliga myndiga ton, som dagligen vart myndigare, att följa ned till sjöboden. Kyrkoherden sov ännu, och som det var Lars' avsikt, att Fabbe skulle bli högljudd, så - för att icke väcka sin lärare, för vilken han tills vidare hade ett visst om än svagt undseende-hade han valt den avlägsna sjöboden med dess dörr åt Vättern till plats för det tilltänkta rönet.

Lars slog sig ned på en huggkubb och visade Fabbe på en omstjälpt båt, vars köl var en obekväm, men ej alldeles oanvändbar sittplats. Fabbe betraktade Lars, som satt i reflexerna från sjöspegeln där utanför, och han tänkte: Ja, den där är sin mor upp i dagen, ehuru förfulad. Intet spår av mästare Gudmund.

-Fabbe, sade Lars, du skall under din vandring bära de här flygbladen i din väska, och var du kommer i gårdarne, hos bönderna eller i herrgårdsköken, läsa upp dem. De innehålla märkliga saker, som alla kristna böra känna. Därmed blir ditt kringstrykande till något gagn. Därför sade jag till min mor, som ville, att far nu oåterkalleligt skulle ställa dig i valet mellan kvarstannande i arbetet eller avsked för alltid - jag sade: Mor, låt Fabbe även nu gå med Gudi och komma igen! Det ena plakatet, det med träsnittet, skall du hellre sjunga för dem än läsa, och sjunga så, att det går genom märm och ben, ty det förtäljer om ett högst märkeligt järtecken, som blivit oss sänt till varning och till bättring i lära och leverne. Du har stark röst och säker ton. Här är papperet med järtecknet avritat, alldeles sådant som man såg det, och mer verser under. Vad säger du om det?

-Tvi, sade Fabbe, då han såg träsnittet, det var en gruvlig fuling. Skall det vara en fisk?

-Ja, en fisk. Sjung nu, så får du veta något om den, medan du sjunger!

Fabbe såg i texten och sjöng. Det ljud så utefter vattenytan, att en fiskare, som långt där ute börjat vittja sitt nät, vände huvudet mot land.

O hör, du helga kristenhet, som synden och Satanas kvälja i våra tider värre än förr! Ett under jag har att förtälja. En fisk har fångats ur Tybere i Rom vid en kyrkotrappa; en inskrift bar han på sin stjärt, och om livet en munkekappa.

En munkekappa om livet han bar; på ryggen hängde kapusen, och i sitt öppna gräsliga gap en kräckla bar den busen; på nacken påvlig krona han bar. Vad månne detta bebåda? Det var en fisk, en faselig fisk, en hiskelig fisk att skåda.

Att tyda den skriften på fiskens stjärt de kardinaler försöka och finna med skam, att där tydligen stod, att Rom är Babylons sköka.

Det bådar, du helga kristenhet, en kommande tids elände.

Besinna detta, kvinna som man, och tänk på en salig ände!

Medan Fabbe sjöng, var Lars rov för olika känslor. Sången gjorde alldeles icke det intryck han väntat. Han var färdig att skratta, vilket han ansåg som en retelse från djävulen, och färdig att slå gesällen på munnen som uppsåtlig gyckelmakare, vilket han var benägen att anse som en ingivelse från himmelen. Ännu återstod en strof, då Lars sprang upp, drev näven i plankväggen och skrek:-Tyst, Fabbe!

-Vad står på? sporde Fabbe med förvånad uppsyn. Jag gör ju vad Lars tillsagt mig.

Lars lugnade sig och sade: -Jag märker att det icke går an, att du sjunger visan. Du gör henne löjlig med ditt sätt att sjunga och med de uppspärrade käftarne i ditt rödbrusiga ansikte. Du skall uppläsa henne i stället allvarligt och eftertryckligt för dina åhörare. Läs nu till prov den där versen.-Han pekade på versen 2. Fabbe läste:

En munkekappa om livet han bar; på ryggen hängde kapusen, och i sitt öppna gräsliga gap en kräckla bar den busen; på nacken en påvlig krona han bar. Vad månne detta bebåda? Det var en fisk, en faselig f i s k, en hiskelig f i s k att skåda.

-Jag är icke nöjd med uppläsningen, sade Lars.

-Läser jag icke rätt innantill? frågade Fabbe. Jag trodde, att jag hade den konsten inne.

-Jo, men du betonar galet. Till exempel: du betonar fisk mycket för starkt. Du betonar sa som om det underliga och förskräckliga låge däri, att järtecknet var en fisk.

-Det var ju en fisk.

Lars rev sig otaligt i håret.

-Du skall inskräpa ej så mycket, att det var en fisk, som att det var en

skräckinjagande, betydelsefull fisk. Det skall läsas så här:

Det var en fisk, en faselig fisk, en h i s k e I i g f i s k att skåda.

-Kan jag icke läsa till nöjes, så må Lars taga de här plakaten tillbaka.

. Väl, sade Lars, läs så gott du kan. Och hav plakaten med dig, när du kommer åter! Avskrifter må gärna tagas. Farväl, Fabbe, och lycka på resan!

Fabbe stoppade flygskrifterna i väskan och gick.

Han styrde kosan vidare österut förbi kyrkan och torget och över mon, ett stycke ljungbevuxen mark, som hade sin uppgift i stadens och ortens liv, ty där hölls oxmarknad, där tumlade pojkarne på sina fristunder, övade sig om söndagarne borgarne i skjutning med armborst, uppvisade ortens frälse tid efter annan sin lilla skara harnesklätt rytteri, och någon gång hade tornering hållits där. Å andra sidan mon höjde sig den halvförfallna borgen, på vars torn och sträckmurar kung Gösta låtit lägga planktak, för att rädda den åt framtida ombyggnad, och strax söder därom på en sandås vid Munksjön stod mellan ståtliga almar gråbrödraklostret, kringgårdat med en mur. Munskarne hörde icke till dem, som sovo bort morgonstunderna. Fabbe såg tre eller fyra vid klostrets tegelugn nedanför åsen; de hade börjat sitt arbete samtidigt med hammarslagen från mästare Gudmunds gård och stadens övriga smedjor. Fabbe hälsade dem med svängd hatt och hälsades tillbaka. I kålgården sysslade ett par utgamla vitskäggiga bröder. och vid porten sutto de enda feta i detta brödraskap: köksmästaren och portvaktaren. Denne hade väntat Fabbe, och när portklockan ringde och Fabbe kommit in på klostergården, stod den lille gardianen Mattias med de djupt liggande bruna ögonen framför honom och förde honom utan omvägar in i kapitelsalen, där östersol sken genom fönstrens glasmålningar och kastade olika färgskimmer över mörka skulpterade skåp och bänkar. Ett av dessa skåp öppnades och gardianen framtog två eller tre tryckta plakat, räckte dem med motvillig min till Fabbe och bad honom taga dem med i väskan och, när det så fölle sig, läsa dem för bönderna.

Innan Fabbe sammanvek dem, ögnade han det översta plakatet, som bar en

underlig fiskbild, och läste följande vers:

O hör, du helga kristenhet, som falske lärare kvälja i våra tider värre än
förr. Ett under jag har att förtälja.

I Rhen ser man nu var fredag en fisk, som gapar ur strömmen och
tjuter:

O ve dig, ve dig, syndiga värld, som lyss till kättaren Luther!

Då Fabbe läste, rodnade gardianens infallna kinder. Hans förman,
provinsialen, hade lämnat honom tryckalstren och befallt honom göra vad
han gjort. Han sänkte blicken.

-Herre Gud! Om detta är osanning - och jag misstänker, att det så är!

...

Gardianens lekamen hade längesedan ställt sin hushållning på fasta och
späkningar och led icke därav. Men samvetsbetänkligheter inställde sig
ofta och frätte honom långsamt till någonting skugglikt.

5 I Jönköpings slott.

Då Fabbe nu var så nära borgen, ville han icke gå den förbi utan att säga
farväl till sina bekanta där. En gisten fallbrygga, som knakade i alla
fogar, när hon reglementsenligt drogs upp om kvällarne och fälldes ner om
morgnarne, förde över en uttorkad löpgrav, vari slottsknektarne anlagt
kålgårdar. Tvärs igenom vallen, under ett par rostiga vallbössor, ledde
ett valv till porten. Fabbe ringde, den spruckna portklockan skramlade
eländigt, det ogina portlåset jämrade sig vid nyckelns kringvridning, och
Fabbe hälsade slottsvaktmästaren och den fyra man starka besättningen, som
fulltalig befann sig på gården framför borgtornet. Vaktmästaren var en
sextioårs man, högvuxen och ännu kraftig. En av hans fyra karlar gick vakt

framför häktet; han var vitskäggig och såg ut att vara på sjuttioalet.
Blott en var ung; det var han, som skiftevis med vaktmästaren red ilbud åt
överheten.

-Våren är kommen, sade vaktmästaren. Var jag icke säker på det förut, är
jag det nu, när Fabbe visar sig resklädd. Varåt ämnar du dig den här
gången?

-Det vet jag icke.

-Vet du icke?

-Nej, det trevliga i en fri gesälls resor är egentligen det, att han icke
ställer upp resemål eller bryr sig om vart det bär av, bara det går undan.
Men jag har funderat på att taga vägen genom östbo härad.

-Då är det bäst att du går med goda värjor. Annars tar dig stigmans-Oden.
För två månader sedan hängde han herr Ture Jönssons fogde där nere.

-Galge är fogdegunga. Jag är icke fogde.

-Han hänger också annat folk. Vad säger du om att släpa med dig detta
vapen? - Vaktmästaren visade på ett tvehandssvärd, som stod i ett
hörn av vaktrumets förstuga, ett sådant, som var i bruk bland
landsknektarne och bars hängande över ryggen.-Se här, Fabbe, hur du skall
begagna det, när du råkar ut för stigmans-Oden. Eller kanske du vet det?

-Nej.

-Besynnerligt, att de, som smida vapen, ej förstå att bruka dem.

-Ej underligare än att en, som snidar en predikostol, ej förstår att predika. Det finnes för övrigt smeder, som sköta vapnen som den bäste landsknekt. Ingen, tror jag, gör det bättre än vår åldgesäll, Adam Klase, för att bara nämna honom.

-Då kan han lära dig, att du skall stöda svärdknappen så här mot gördeln, knyta ena handen om fästet och den andra om klingans skinnklädda del. Då kan du både stöta och hugga med svärdet. Det är ett väldigt vapen. Men säg mig nu, Fabbe, varför somliga vapensmeder göra brättena å pansarets axelstycken raka och förse dem med smal inre kant? Du vet det icke, men jag vet det. Det är sådana smeder, som önska frälset ned i avgrunden. Om fotknekten hakat hällebarden i ett sådant axelbrätte, drar han ryttaren i backen. Men här står jag och pratar och tänker icke på att vi skola dricka en avskedsskål med Fabbe. Ned i källaren! Vi tappa ur fatet i stånkan.

-Huru många missdådare har man här att vakta? frågade Fabbe.

-För tillfället icke en enda. Men man går vakt ändå för ordningens skull. Allt vad som finnes av skurkar rymmer till Slatte, såsom stigmans-Oden rätteligen heter, och där äro de i trygghet, tills det behagar kung Gösta att blanda sig i saken, ty herr Ture Jönsson vågar sig icke på honom.

Nere i källaren drack man gladeligt. Fabbe sjöng svenska, danska och tyska dryckesvisor. Slottsvaktmästaren sjöng med andakt visan om Engelbrekt.

-Jag har sparat en nyhet till sist, sade Fabbe, när han druckit så mycket han tordes, ty rusig vågade han icke visa sig i Talavid. Ni vet, att för några veckor sedan knep Slatte en vapenfora, som mäster Gudmund avsänt till Kalmar. Det skedde, som ni hört, vid Stigamo. Men ännu vet ni icke vad som hände i skymningen i går kväll, ehuru hela staden vet det vid frukostdags. Jo, ett fordon kom körande strandvägen in i vår gränd och avlassades där av tre karlar. En av dem lämnar vid porten ett brev, ställt till mäster Gudmund. Vad tror ni att det stod i brevet? Jag fick

läsa det med egna ögon. Brevet var från Slatte. Han tackade för byteshandeln och väntade, att den skulle anses förmånlig å ömse sidor. Sådan rackare! Rån på kungsväg kallar han byteshandel.

-Förmånlig byteshandel, där den ene ger slag och den slagne ger varor, sade vaktmästaren.

-Slatte menade det som var avlassat i gränden: ull, vävnader, skinn, pälsverk, talg, honung. Mäster Gudmund stod handfallen, när han såg vederlaget, och visste icke, om han skulle behålla det eller kasta det i sjön. Men fru Margareta och unge herr Lars, studenten, sågo varorna med nöje och buro in dem. Det skulle jag också gjort. Mäster är i somliga saker besynnerlig. Nu börjar det regna igen. Regn i dag, solsken i morgon, vandraren alltid glad. Tack och farväl!

6 I Talavids härbärge.

Fabbe knogade i regndusket uppför Västra hallar, stannade en liten stund vid grinden till Talavid och sag frånvarande ut. Det var icke tvekan, om han skulle gå in eller ej, som sysselsatte honom. Sedan tjugutre år tillbaka hade han aldrig kommit till Talavid utan att gå in, och vanligen stannade han där under första vandringsdagen, för att tidigt nästa morgon bryta upp.

Härbärgets bestod av ett lågt ryggåshus, som var dagligstugan, och av rymliga loft och svalor å ömse sidor, det ena för värdinnan och husets folk, det andra för resande med anspråk, som ville stanna över natten eller längre.

När Fabbe steg över tröskeln, stodo Birgit och en piga vid spiseln. Han hälsade, avspände ränseln, krängde av sig ståltråden med de många låsen och satte sig mellan bänk och bord närmast dörren under karhyllan, på vilken blanka tennsaker skimrade svagt mellan lerkärlen. Stugan förekom vid inträdet skum; synnerligast vid regnväder insläppte takfönstret med sina rutor av oxskinn sparsam dager, och ett väggfönster längst borta vid

högbänken ökade belysningen icke mycket. Fabbe såg i början ingenting tydligt på andra sidan den stora takbjälke, som utmärkte gränsen mellan den ringare och den förnämligare delen av stugan. Han stirrade för övrigt på Birgit utan att beakta något annat och såg varken doktor Svante, som satt vid väggfönstret och gjorde anteckningar i en bok, ej heller lille Gunnar, som med brädspelsbrickor byggde upp ett torn på golvet och nu med stora, prövande och halvt igenkännande ögon stirrade på karlen.

Fabbes hälsning besvarades av Birgit med ett:-Jaså, du är här nu igen.

-Giv mig frukost, snälla Birgit!

Frukosten kom under tystnad. Medan Birgit ordnade anrättningen, såg hon gesällen skarpt i ögonen och sade med låg röst: -Förr var du likväl nykter, när du kom. Förlidet år var du drucken. Du är det även nu. Nästa år kommer du rusig. Det går utför med dig, Henrik.

-Ja, det går utför, Gud hjälpe! Birgit, giv mig en mugg öl!

-Icke en droppe! Du borde skämmas.-Birgit vände honom ryggen. Fabbe såg ledsen ut, men åt med lust.

Det blev åter tyst i stugan. Man hörde bara skramlet av köksoch bordsaker och regnets fall på taket. Fabbe vände ögonen efter hand vid dagern.

-Nej, se lille Gunnar! Nej, se doktor Svante!

-God dag, Henrik, sade doktorn. Du är rustad för sommarvandring.

-Ja, jag är egentligen född till lösdrivare. I liten mån kan ju en doktor vara det också. Ni hälsar väl snart på hos mästern Gudmund? Där må alla bra, och allt är sig likt, utom det, att mina kamrater blivit så oense i tron. En är god catholicus och har sin flock; en annan är luthericus och har sin; en tredje misstänkes vara anabaptisticus. En fjärde är Fabbicus utan flock, och det är jag. Lars artar sig till en riktig karlakt. Han är nu lång som sin far, mer axelbred och mycket säkrare i röst och åthävor. Det sägs, att han snart skall fara till Wittenberg. Lille Gunnar-Gud välsigne dig, du lille kerubim och serafim -växer också, ser jag.

En liten stunds tystnad, varunder Fabbe spanar sig omkring.

-Förlåt, herr doktor, men var är pudeln?

-Vilken pudel? Jag har aldrig haft en pudel.

-Herr doktors pudel är ju svart till färgen?

-Den obefintliga pudeln?

-Ja, och med röda ögonringar, som lysa i mörkret?

-Skäms, Henrik! utbrast Birgit.

Doktor Svante ansåg icke lönt att svara, utan frågade: -Är Fabbe edert släktnamn, Henrik?

-Nej. Det namn, varmed jag är skriven, är Henrik Seffrensen från Århus.

Jag är född dansk, Gud hjälpe. Min far var en strykare, och äpplet faller icke långt från trädet. Vid elva års ålder -jag var då en pen lille Dreng, om någon vill tro mig-kom jag till Jönköping och togs i smedlära av mäster Gudmunds salig far, sedan han förvissat sig om att jag var född i äkta säng. Gud signe hans minne och hans son och hans sondotter Margit! Gud signe också-gärna för mig om Han så vill-fru Margareta och Lars på köpet! Nu är jag en konstsmed av hög rang, det vet ni, doktor. Sätillvida har det gått mig bra. Förre kyrkoherden i Jönköping kallade mig Faber vagus, som betyder-det vet ni -en kringdrivare till smed, en landstrykare till smed, en skojare till smed. Lars, som då var liten, hörde det och kallade mig Fabbe Vagge. Alla i Gudmundssonska huset kallade mig sedan Fabbe Vagge. Nu är Vagge glömt, men hela Jönköping känner Fabbe. Sa heter jag nu. Så heter också min son, som jag icke sett och ej fått tillfälle att aga, emedan jag en morgon för aderton år sedan försummade det enda tillfället att fria till hans vackra, ärbara, förträffliga mor, som fördenskull icke burit honom till världen.

Fabbe fortsatte frukosten. Efter en stund kom frågan:

-Förlåt, herr doktor, ni blev ju doktor på samma gång som doktor Faust?

-Jag har aldrig sett doktor Faust.

-Var det i Rostock eller i Wittenberg eller i Leipzig ni studerade tillsammans med honom? Var det icke ledsamt, att djävulen tog honom? Eller kanske djävulen icke tog honom? Det ljuges så mycket nu för tiden. Men det här-Fabbe drog upp flygskrifterna ur sin väska-är väl otvivelaktigt sant?

Fabbe gick fram till doktor Svante, bugade och lade plakaten på bordet framför honom.

Svante igenkände typerna från det av biskop Hans Brask grundade boktryckeriet i Söderköping, så snart han kastat en blick på visan om tjuvfisken, som blivit hörd i Rhen. Visan om den andra fisken, påvefisken,

var tryckt i Lübeck. Så också ett flygblad, som kallade sig Trias romana eller den romerske treheten och var uppfyllt av smädelser mot påvekyrkan. Ett fjärde flygblad hette: Ja till svar på frågan, om Martinus Luther må kallas djävulens barn.

-Henrik, är du road av att kringspida lögner? frågade Svante. Eller tror du, att man sett de där fiskarne?

-Det finns så många besynnerliga fiskar, sade Fabbe, och kanske har man studerat dem genom ölmuggar och vinglas. Jag kan icke svära på att det är lögnfiskar. Det finns lärde män, som tro på dem.

Hästrav hade hörts från gården, och in trädde nu den unge borgmästaresonen, Jönköpings Alkibiades, herr Arvid Nilsson, man av vapen. Sedan han avtagit regnkappan, stod han i röd guldstickad tröja, och i övrigt fint klädd, finare än förnäma färdemän annars finna lämpligt. Han hälsade något stelt doktor Svante och slog sig ned vid hans bord. Han meddelade med höjd röst, så att även Fabbe hörde det, att han var på väg till herr Ture Jönsson Roos, inbjuden av honom till en fest för atskilliga prelater och frälsemän i Västergötland och Småland. Hans fader var också inbjuden, men av omständigheterna hindrad att komma. Så mycket mer angeläget var då, att han, Arvid, infunne sig.

Från Fabbe, som åter slagit sig ned på dörrbänken, hördes nu lyckönskningar till att herr Arvid vid så unga år fått så förnämt umgänge. Fabbe tillade gissningsvis, att herr Arvid väl snart varder riksråd. Han vore ju icke den förste av släkten, som kommit så högt. Peder Månsson, som är syskonbarn med mästern Gudmund, har också bestigit den ärans trappa.

Herr Arvid vände sig till Fabbe och sade: - God dag! Du också stadd på resa? Du måste ha bråttom, eftersom du icke hann vänta med att tala till mig, innan jag talade till dig.

Fabbe sade, att han en annan gång skulle komma ihåg, huru förnäm herr

Arvid är, och vänta med att tala. Skulle han också vänta med att sjunga?
Och när herr Arvid ej värdigades besvara denna fråga, uppstämde Fabbe en
visa av okänd författare, vilken nyligen blivit spridd bland
herregårdsbefolkningen och därifrån trängt längre ned:

Herr Ture är trohetens ädela ros: på honom i sanning må trösta vår kyrka
med påven och Brasken därhos, vårt land med den gode kung Gösta. Om rosor
kan blott talas fagert och gott. Men tärningar rulla å tavel, och vinden
går runt om herr Tures slott, där fløjelen svänger å gavel.

Herr Ture är trohetens ädela ros, en täckelig ros är herr Ture, som
doftar för Gösta, för Kristiern därhos, och doftade även för Sture. Om
rosor kan blott talas fagert och gott; vem kastar på rosor med dravel? Men
vinden går runt om herr Tures slott, där fløjelen svänger å gavel.

Herr Arvid låtsade icke höra visan, utan samtalade med doktorn, medan
gesällen sjöng. Därefter vände han sig till denne och bad honom se efter
skoningen å hans hästar, emedan hans klövhäst tycktes ömma litet. De gingo
till skjulet, där de tre hästarne vore inställda, och ridknekten lyfte den
ena hästfoten efter den andra, men Fabbe förklarade, att han hade intet
att anmärka. Därefter tog Arvid Fabbe något avsides.

-Fabbe, sade Arvid, jag tyckte icke om visan du sjöng om herr Ture
Jönsson.

-Hon kunde kanske ha varit bättre.

-Det var en smådevisa.

-Och jag, som tyckte, att hon berömde herr Ture!

-Fabbe, du är ett kräk, men du är icke dum.

-Jag är ett dumt kräk.

-Saken är den, att du eljes gärna för mig finge sjunga om herr Ture vad du behagade; men sedan jag bjudits gästa under hans tak, känner jag det som en nedrighet, begången mot honom, om jag gillade eller vore liknöjd inför elaka ord, riktade mot den, som vill emottaga mig med vänlighet och räcka mig sin hand.

Fabbes ansikte uttryckte bifall. Han såg på ynglingen och sade: -Minsann tror jag icke, att jag känner igen herr Arvid.

-Vad menar du?

-Nu liknade ni honom, som plögade springa in i smedjorna till oss och taga reda på allting där, och som vi alla gesäller tyckte om - pojken, som Lars ville kuscha naturligtvis, cftersom Lars var den starkare och ville kuscha alla, nu även far sin, men Arvid lät icke göra sig till hans hund, utan svängde de smala armarne tappert mot den andre, som ärvt sina armar och händer från släggan. Ja, Arvid har suttit många timmar i mäster Gudmunds målarestuga och fägnats av hans målningar och pratat med honom om ditt och datt och ritat granna hus och borgar och fästen efter mästerns anvisning. Sällan kom Lars in i målarestugan, och när han lämnat henne, var mäster Gudmund vanligen ledsen. Det vet Arvid bättre än jag. Margit och Arvid ha varit likasom mästerns tröst. Då jag flög på er, herr Arvid, inne i dagligstugan med mitt prat, hade jag litet öl i huvudet - det har jag ännu-och glömde, huru fort en pojke blir yngling. Ena dagen kan man kalla en sådan "slyngel"; nästa dag kan man få stå med hatten i hand och kalla honom "herre". Detta är icke bra.

-Hur så?

-Jag menar, att den hastiga övergången synes mig icke väl anordnad av Vår Herre. Jag säger det i fåvitsko naturligtvis; ty Herrens vishet är

outgrundlig, och vi äro nöta. Jag säger, att en tolvs års pojke i all sin oerfarenhet och dumdristighet stundom är en visare människa än den adertonårige ynglingen. I varje fall är den förre sällan en narr, men den senare är det ofta. Och en narr är en narr, även om han, som herr Arvid, bär röd tröja med guldstickrier.

-Det var skarpa ord.

-Men det var icke ovett. Det var eftertänkligt.

Arvid tog gesällens ord mer än godlynt. Han tyckte, att smeden träffat spikhuvudet. Han hade ofta sagt sig själv: Du har blivit en narr, men det går väl bort med åren.

Det var emellertid icke härom Arvid ville tala.

-Vart ämnar du ställa kosan denna gång, Fabbe?

-Det vet jag icke.

-Till min far, som träffade dig för ett par dagar sedan på gatan, sade du, att du ämnade taga vägen genom östbo härad.

-Nej, det var er far, som tillrådde mig stryka den vägen fram. Men det är icke mitt nöje att gå efter borgmästareanvisning. Jag vill gå efter mina nycker och hugskott.

-Men om nu sa bleve och du råkade ut för Slatte, så säger jag dig: var icke rädd!

-Jag är just icke rädd av mig, ehuru jag varit rädd en gång i dag. Det var, då jag stod framför grinden här och kände, att jag druckit för mycket öl nere hos borgvaktmästaren. Jag var rädd för att Birgit skulle mottaga mig ovänligt, och det har hon gjort.

-Jag ville säga dig, att Slatte är bättre än sitt rykte.

-Det har jag skäl att tro.

-Herr Ture Jönsson måste naturligtvis klandra och, om det faller sig så, bestraffa, att Slatte hängt hans fogde. Men herr Ture har sagt min far, att om Slatte icke hängt den fogden, skulle han gjort det själv.

Fabbe gjorde en tvivlande grimas.

-Herr Ture säger, att det bästa man kunde göra för ordningens återställande vore att giva Slatte lejd, döma honom milt och sedan göra honom till kung Göstas hövitsman i den oroligaste delen av Småland. Skulle nu så vara, att du råkar på Slatte, så kan du säga honom det. Du kunde också säga, att min far vill hans bästa och önskade ett möte med honom.

-Nå, då får jag väl vandra nedåt Slattebygderna och bära fram det ärendet. Det smakar av äventyr, och jag har ingenting emot det.

-Tack, det var bra. Och eftersom vi tala förtroligt, vad tänker du om den där Svante, som slagit sig på att vandra kring bygderna i Västergötland och här?

-Jag tänker, att han är en aktningsvärd landstrykare. Annars vore han icke mästare Gudmunds bordvän.

-Min far och jag ha vår egen tanke om honom. Han är spion. Och vet du vad vi tro vidare? Att det är han, som diktat några av de nidvisor, som nu gå kring land och rike om herr Ture Jönsson.

-Det vore icke likt doktor Svante.

-Det måste vara han, sade Arvid Nilsson, emedan ingen annan än han kan göra visor, som ljuda så för örat. Det är på svenska han diktar, men icke den svenska vi äro vana att höra i visor.

-Så tycker jag också, ty jag har hört Margit uppläsa och sjunga visor, som han gjort. Men jag tror icke, att doktor Svante duger till att göra nidvisor, lika litet som ni duger till att dikta om den Helige Ande. Eller kanske ni duger till det? Då ber jag om ursäkt. Sjung då för mig vid tillfälle er visa om den Helige Ande.

Nej, misstänker ni någon för nidvisor, så låt det vara Fabbe. Jag är från morgon till afton så full av nidvisor om allt möjligt, att jag ej får tid att dikta och sjunga ut dem. Jag har till och med gjort en nidvisa om min vördade mästare Gudmund. Om er har jag i dag, när jag satt under karhyllan, gjort den försmädligaste rackarevisa man kan tänka sig.

-Men har du icke hört sägas, att doktor Svante har gott om penningar? Alltid gott om penningar. Ginge jag nu in och begärde, att han förstärkte min reskassa, skulle han öppna pungen och räcka mig i guld vad jag ville ha - därom är jag övertygad. Han är en spion, en rundligt betald spion, det är det enda, som förklarar saken.

-Då är han bestämt icke betald av kung Gösta, sade Fabbe. Men har ni icke hört, att han har en pudel, en svart, men osynlig, som apporтерar pengar till honom? Det är en rimligare förklaring, som präst och bonde skulle

gilla.

-Prat, sade Arvid.

-Doktor Svante har så många utvägar, fortfor Fabbe. Jag har också hört, att han studerat i Wittenberg eller på något annat ställe tillsammans med doktor Faust och fått avskriva hans svartkonstbok eller Tredubbla helvetestvånget, varmed man får upp skatter ur jorden. Jag har också hört, att han hittat kung Salomos nyckel. Jag har också hört, att han varit i Venusberget och fått pengar av fru Venus. Jag har också hört, att han har en spiritus familiaris, som dagligen fyller hans pung. Jag har också hört, att han sammanträffat en natt med kung Tidrik på Dummemosse och fått lov att ösa pengar ur hans gravhög så mycket han vill. Jag har också hört, att han har en fjäder, som svajat på Fortunatus' hatt. Jag har också hört, att han vant skatorna att föra till honom allt vad de stjäl. Och jag tror på allt vad jag hört.

En halvtimme därefter hade regnet upphört, herr Arvid, atföljd av en ridknekt, tagit kosan åt Västgötahållet, och doktor Svante med lille Gunnar gått nedför backarne till Jönköping. Fabbe satt ensam i dagligstugan, där Birgit sysslade.

-Ämnar du stanna här hela dagen? sporde hon.

-Ja, sade Fabbe.

-Gå då först till hörännet och sov ölet av dig. Gå sedan ned i smedjan och tillse sådana mina saker, som behöva lagas. Du får drängen till hjälp, och han säget dig vad jag vill ha gjort.

-Ja, Birgit, men du skall ge mig ett löfte.

-Om vad?

-När jag första gången, för tjugutre år sedan, kom hit, var du en aderton års flicka, och Gud, min Gud! vad du var vacker, och vad du såg frisk och gladlynt ut. När jag gått och hunnit krönet av backen, där det knotiga gamla pilträdet står, vände jag mig om för att ge en avskedsnick åt Jönköping och Talavid. Vad den morgonen var dejlig! Världen var som nyskapad och syndfri. Du stod uppe på svalgången i loftet. Jag såg dig där och svängde min hatt, och du nickade till mig, Birgit, och solstrålar flätade sig in i ditt hår. Sen strök jag här förbi under fem vårar. Jag minnes, huru vi skildes den femte. Då stod du vid grinden, och dina sista ord voro: Varför stannar du icke, Henrik? Jag har hört den frågan inom mig många gånger, men på senare tider icke alldeles så, utan: Varför stannade du icke, Henrik? Det gamla pilträdet har likasom upprepat frågan och sträckt armarne efter mig, var gång jag vandrat förbi. Jag har lagt en betydelse i dina ord, som de kanske icke hade. Du har kanske aldrig tänkt vad jag trodde mig finna i dem; men jag ber dig för all del varken bekräfta eller vederlägga tydningen. Vad jag nu önskar är, att när jag går i morgon bittida, du skall stå uppe i svalgången och nicka till mig, då jag hunnit upp till pilträdet och svänger hatten. Jag vill se detta än en gång i mitt liv och inbilla mig, att jag är den tjuguetårige fyren och du den adertonåriga tösen. Det blir en komedia, Birgit...

-Ja, en komedia, sade Birgit.

-En löjlig komedia; men gör det ändå! Varför stannade du icke, Henrik? Ja, varför stannade jag icke? Nu är det oåterkalleligt för sent.

-Ja, för sent, upprepade Birgit, och det lät nästan som en suck. Fabbe gick ut.

7 På mäster Gudmunds brygga.

Den stora sjöboden, som åt Vattern till begränsade vapensmedens gårdplan

och skyddade den mot nordanvinden, hade en med portar försedd genomgång, som förde ut till bryggan. Denna var lika bred som tomten och bildade en på pålar byggd, med stockar uteder sidorna bepansrad och med plank belagd fortsättning av gårdplanen. Bryggan åter hade sin fortsättning i en lång tvättbro, som ställde mot stormarne ett trekantigt, med stenblock fyllt brohuvud. Å ömse sidor bryggan stodo båthus och materialbod. I båhuset funnos flera större och mindre segel- och roddbåtar, den lilla vackert utstyrda julle oberäknad, som nu låg vid tvättbron och ryckte i sina länkar. Där också fölvarades under vintern seglen och tacklaget till den stora jakt, som mästare Gudmund ägde i bolag med stadens köpmän och som, när Holaveden var osäker och även annars, förde deras för upplandet bestämda varor till Vadstena. Den var tills vidare det enda fartyg, som kunde i nämnvärd mån begagna sig av kung Göstas nyss utfärdade privilegium för Jönköpings borgare om "fri in- och utsegling varhelst de bäst kunna". Bänkar voro anbragta å bryggan, spjälverk till lövsalar likaledes. Vårar funnos, där man kunde sitta i lä, när Vättern stormade. Hon var ett älsklingstillhåll för mästare Gudmund på lediga stunder, och om kvällarne, efter slutat arbete, för hans gesäller.

Lars, studenten, stod nu där nere, med ryggen vänd åt den skimrande sjön och det hägrande Visingsö, och samtalade med sin moder, husfru Margareta. Han pekade ned i det genomskinliga vattnet på en med grönt sjöslem överdragen stock och sporde:

-Mor, är den stocken rutten, eller är han det icke?

-Jag vet ej, svarade husfru Margareta, men han ser gammal ut.

-Just de orden sade jag till far, och jag hemställde, om vi icke skulle ersätta honom med en ny. Ty hålles icke bryggan i ordning och lagas emellanåt, behövs det bara en duktig storm, för att hon skall vara bortspolad. Vet du vad far svarade? Icke ett ord på min hemställan; men i dess ställe berättade han, att han som pojke ofta satt i sällskap med Peder Månsson och pratade sagor vid stocken, som var grönslemmig redan då; att den stocken väckte så många minnen hos honom osv. Varhelst någonting här i garden behöver lagas eller bör ersättas med nytt, kommer något av fars minnen och ställer sig i vägen för det. Alla vår och vinklar på denna tomt och i dessa hus äro fyllda av fars minnen. Här finns bara preteritum, intet futurum, bara hågkomster, inga tankar på framtiden. Och det är icke endast saker, som far upplevat, utan vad farfar och alla förfäder upplevat, som varda minnen- "minnen av förfäderna" kallar far

det. Eldstugan här näst intill sjöboden påstås vara det äldsta huset i staden; det var rest innan det första budskapet om kristendomen kom hit. Far säger, att fördenskull bör hon sta kvar. Jag menar, att fördenskull bör hon rivas Ju äldre ett hus är, dess mer skäl är det ju att riva det. Och det är för övrigt ingenting trevligt i att hedningahänder byggt ett hus. Vem vet, om de icke offrat människor där inne

eldstugan ? . . .

-Å, Gud bevare oss, inföll fru Margareta.

-Får det fortfara, så jaga de döda ut de levande i denna gård. Inne i fars vapenhus, såsom han kallar eldstugan, upptager skräp från forntiden, gamla ringbrynjor och slikt större plats än saker, som brukas nu och äro säljbara. Här måste en genomgripande ändring göras; annars går det till förfall.

-Det är vad jag länge tänkt, sade fru Margareta, men vem l;an hjälpa det? Du vet, att jag icke kan det.

-Jag kan det, sade Lars och stötte sin käpp mot plankläggningen. Vad som behöver ändras skall ändras.

-Vi böra dock gå varsamt till väga, sade fru Margareta, och försöka litet i sänder. Annars är jag rädd, att far tager skada på något sätt.

-Förstås, att vi gå varsamt till väga. Det avgörande slaget skall uppskjutas, tills jag återvänt från Wittenberg och är magister Då lär ingen kalla mig en pojke, som sätter sig upp emot sin far. Jag har alltid hedrat honom i mitt hjärta, men tilllåter icke, att han bringar sig och oss i elände.

-Som sagt: vi måste visa all hovsamhet, sade mor. Jag är rädd, att far ännu går och sörjer över runstenen.

Dessa ord syftade på något, som tilldragit sig förliden höst. Mäster Gudmund ägde, västerut från Jonköping, vid Vätterns strand ett fäderneärvt hemman, Kortebo, kring vars manbyggnad husfru Margareta hade anlagt en kålgård, i vilken hon med iver planterade och vattnade. I brynet av ekskogen, som gick intill planteringen, hade under ett okänt antal århundraden stått en sten, som ovan jord hade dubbel manshöjd och var på båda sidorna och även på kanterna fullristad med runor. På ett litet fält överst å ena sidan skymtade gestalten av en hjälmklädd man på åttafotad häst. Folk, som sett Slatte, påstod, att ryttaren hade likhet med denne. Framför honom sågs en kvinna, som framräckte ett dryckeshorn. Flere av runorna kände mäster Gudmund igen - ehuru icke en lärd, var han en kunnig man och från gossearen vetgirig och grubblande-men somliga runor kände han icke, och varken han eller någon annan hade mäktat få mening ur tecknen. Denna sin egen och sina samtidas oförmåga att läsa vad förfäder skrivit just för att tolkas av deras efterkommande betraktade han ej endast som ett hinder för kunskap om forna tider, utan som pliktförgätenhet och otacksamhet, och då han stod framför det hemlighetsfulla minnesmärket, kände han något av helig vördnad, emedan han tänkte på aposteln Paulus' lära, att de bortgångna släkterna bilda med det nu levande och med de kommande en enda andlig lekamen, som skall växa till en fullkomlig man i Jesus Kristus.

Djupare in i ekhultet, där träden stodo tätt och sammanslöt sina kronor över hållar och klipprännor, höllo ugglor till och plägade fram emot natten komma skogsbrynet närmare och där uppstämman sina dystra läten. Flera kvällar å rad hade fru Margareta sett en uggle eller kanske en annan stor fågel sitta på toppen av runstenen, och hon intogs av onda aningar, så mycket lättare som Lars sagt henne, att hedningar rest märket, och att vad som var skrivet därpå måtte vara trolltyg och besvärjelser. Hon smittade med sin rädsla tjänstfolket, och snart förljöds, att onda andar, lövjerskor och slikt drevo nattetid sitt oväsen kring stenen.

Mor Margareta bad slutligen mäster Gudmund undanskaffa den otrevliga grannen. Men i stället för att lova det höll mäster ett, tal, vari han meddelade sina egna tankar om saken och sökte göra husfrun mild mot hedningeverket. Detta lyckades icke i minsta mån. En vacker morgon var runstenen borta. Lars, som icke uthärdade att se sin mors ängslan, och som tillfullo delade hennes avsky för runstenen, hade handlat som sin mors son och med några drängars tillhjälp fällt ner det gamla märket, släpat det

bort och vräkt det utför en åsbrant i Vättern.

-Finge jag råda, sade han till sin mor, skulle alla sådana minnen från en tid, då djävulen och hans änglar härskade över Sverige, förstöras.

Det var icke det första beviset mäster rönt på sin sons självrådighet. Mäster hade gjort försök att kväsa denna i dess första yttringar; han upprepade dem numera icke. När Lars fick en förebråelse, reste han på sig, sköt axlarna tillbaka, höjde pannan och tycktes förvånad över att någon vågade göra en anmärkning mot honom. Han besvarade mästerns ord med dämpad röst, föreskriven av budet att hedra fader och moder, men betonade varje ord så, som om han suttit i en högsta domstol och avkunnat ett fällande över den, till vilken han talade. När det en gång hände, att mäster Gudmund förargades över denna ton och höjde rösten, brast hans kära hustru i gråt. Han och hon hade aldrig grälat, utan städse fogat sig efter varandra, hon mest efter honom, innan Lars vuxit upp. Hon tycktes förskräckt över upptäckten, att mäster Gudmund kunde höja rösten. Kanske dolde han under den blida ytan en tyrann, som nu började komma i dagen.

Det var denna runstenshistoria, varpå husfru Margareta syftade i samtalet, som nu pågick å bryggan mellan henne och sonen.

-När jag återkommit från Wittenberg, fortfor Lars, då skola du och jag i främsta rummet se till, huru vi med mjuka handtag göra slut på det där kludderiet, som förstör så mycket av fars tid, utan att inbringa något. Är det icke besynnerligt, mor, att han, som till yrket är smed och den ende smed i Sveriges land, som kan göra praktharnesk och prakthjälmar så goda som de bästa från Tyskland och Flandern - Är det icke besynnerligt, att han, som farfar skickade utrikes, just för att lära det, sitter blott en eller högst två timmar om dagen vid det arbetet, ehuru beställningar komma den ena efter den andra, för att i stället kludda i sin målarestuga och göra skilderier, som ingen människa köper? Jag betraktar detta alldeles icke ur inkomstens synpunkt, ty Vår Herre har förlänat oss jordiska håvor rikligen, och om det roar far på hans äldre dagar att syssla med lappri, må han göra det ostört. Men min övertygelse är, att han med sitt färgsuddererier tager skada till sin odödliga själ. Det är mest påviska dikter och lögner han målar: nu håller han som bäst på med legenderna om Franciskus, gråmunkebrödernas upphovsman. Vad jag sist och högst måste syfta till, det är att rädda min fars själ och

rena den från hednisk och påvisk vidskepelse. Det är min skyldighet som son och vardande präst.

Man hörde mäster Gudmunds steg och såg genom sjöbodsporten, att han var helt nära. Därefter syntes också doktor Svante med Margit och lille Gunnar.

Men Lars' uppmärksamhet riktades åt annat håll av plaskande ljud och glada röster från andra sidan båthuset, och kort därefter sprungo fyra eller fem nakna pojkar ut i det långgrunda vattnet.

-Slynglar, ropade Lars och svängde käppen. Understån I er att löga er här och skrika och väsnas! Upp med er genast! Annars . . .

Nu inföll mäster Gudmund, som hunnit till stället: -Gossar, om I ej ären alltför högljudda och bråkiga och stridslystna, fån I gärna bada här. Och han vände sig till Lars och frågade:-Har du glömt, att också du som pojke har badat just där och haft Arvid Nilsson och andra pojkar med dig?

Lars rätade på sig, lyfte huvudet och ämnade svara, då hans mor nöp honom i armen och sag på honom med en bedjande blick.

Mäster Gudmund, som väntat ett avvisande eller högtidligt tillrättavisande genmäle, vart, då han undslapp det, helt gladlynt stämd häröver och tillade förtroligt: -Ser du, Lars, det är icke bara det, att jag unnar pojkarne det uppfriskande nöjet, utan jag har också min egen förmån i sikte. Vid den tid de pläga komma går jag hit ned och betraktar dem noga och blundar emellånat för att pröva, om jag har klart för minnets blick vad ja, sett med mina lekamliga ögon. Ty märk väl: här gör jag studie till en målning, som skall föreställa den helige Franciskus i hans fagra ungdomsvår och vid ett tillfälle, då han kastat kläderna av sig.

Lars gäldade detta förtroende med en min av medlidsamt förakt. Mor

Margareta gick att inventera materialboden. Lars lämnade bryggan. Det jäste inom honom, emedan far hade inför pojkbysingarne överkorsat den befallning hans fullvuxne son givit dem. Han behövde något att hugga in på för att avleda harmen. Han svängde till höger in i spiksmedjan, kastade av sig tröjan vid dess dörr, band ett förskinn kring sig, kavlade upp ärmarne, grep tång och hammare, makade åtsidan en av gesällerna, fattade en just ur hården kommen järnstång, lade dess vitglödgade ände på städet, tillspetsade den med några hammarslag, försåg den på städkanten med en ansats, gav den ett hugg med städkubbmejseln, stack den in i nageldornen, formade med hastiga hammarslag spikhuvudet och drev med ett sista slag den nu färdiga spiken ut ur dornen - allt detta nästan så snabbt som det här berättats.

Margit hade bett att få göra en båtfärd utanför stadsbryggorna i sällskap med sin far och doktor Svante och Gunnar. Medan doktorn gjorde jullen i ordning, satt mästern Gudmund och iakttog, huru de badande pojkarnes utvecklade muskulatur spelade under sitt veka överlag, bildande flyktiga reliefer på den spänstiga huden och bidrog att modellera deras kroppsformer. Han sökte uppfånga än det ena draget, än det andra i lemmarnes konturer och rörelser, särskilt halsens, bystens, armarnes. Han väntade, att någon av dem skulle tillfälligtvis intaga just den ställning han tillämnat sin Franciskus. När så jullen var öst och i övrigt färdig och han skulle stiga ned i den, hejdade han sig plötsligt, stirrade på båthusets vägg och pekade på de ormande linjer, som solreflexerna från strandvattnets svagt krusade yta där bildade.

-Svante, sade han, de där linjerna vilja alltid fångsla mig. Hur jag bråkat med att efterbilda dem med penseln, men det lyckas icke. De krumelurer jag målar kan jag icke förmå att ikläda sig en skenbar rörelse. Men se, hur dessa försvinna, dyka upp igen, byta plats och ändå icke byta plats.

-Du försöker det omöjliga, sade Svante. Men däri gör du rätt, ty endast därmed når man till den yttersta gränsen för det möjliga.

Mästern Gudmund satte sig vid rodret, och på toften framför honom Margit och Gunnar. Doktor Svante, som medtagit harpan och räckt henne till Margit, lade ut årorna.

-Svante, sade mästern Gudmund, föreställer du dig ingenting, letar du icke efter någonting, när du ser sådana böljande gyllene band som de där, på väggen över sjön? Jag letar efter det, men finner det icke. Ty, Margit, det finns tydningar till allt i naturen. Naturen är Herren Guds stora sköna bildbibel. De fladdrande runorna på båthusväggen erbjuda sig att tydas, men jag befinner mig så dum framför dem. Om jag då bara kunde avmåla dem.

-Men det har du gjort, sade Margit.

-Har jag?

-Ja, på det blad, där du målat Adam och Eva, där de stå sorgsna och se tillbaka på det förlorade paradiset. Guldspjälarna i paradisstaketet har du målat så, att de se ut som dessa: de slingra och fladdra.

-Signe dig Gud! sade mästern Gudmund. Jag ville, att de skulle göra det, men själv har jag icke sett det. Och härmed ha vi ju också en tydning på runorna, vilken behagar oss, eller huru, Svante? De äro hägringar från eldspjälarna kring lustgården, från kerubens vaktande lågor, som stänga oss ute och likväl vinka oss att återvända.-Nu, Svante, lägga vi från bryggan, och om Margit tycker som jag, ro vi först ett stycke rakt ut i sjön, vila där på årorna och se oss omkring, ty här är förunderligt dejligt, och sedan fortsätta vi åt Sankt Görans kapell.

Vättern var i dag så klar och stämde så in i himmelsfärgen, att om icke en vindkåre då och då dragit silvergrått vattrade band över sjöns yta, och om icke guldstänk blänkt kring jullens årblad, så kunde en åskådare å stranden tyckt, att den hade sin väg i luften.

Svante hade icke rott långt, då Margit, som var hans lärjunge i strängospel och kunde många visor, som han diktat, förde händerna över harpan och sjöng i takt med årtagen och med de svala, friska suckarne av vattnet framför jullens bog:

Gläns över sjö och strand, stjärna ur fjärran, du, som i Österland
tändes av Herran! Barnen och herdarne följa dig gärna, Betlehems
stjärna. Natt över Judaland, natt över Sion. Borta vid västerrand slocknar
Orion. Herden, som sover trött ute å fjället, barnet, som slumrar sött
inne i tjället, vakna vid underbar korus av röster, skåda en härligt klar
stjärna i öster, gånga från lamm och hem, sökande Eden, stjärnan från
Betlehem visar dem leden fram genom hindrande jordiska fångsel hän till
det glindrande lustgårdens stängsel. Armar där sträckas dem, läppar där
viska, viska och räckas dem ljuva och friska: "stjärnan från Betlehem
leder ej bort, men hem".- Barnen och herdarne följa dig gärna, strålande
stjärna!

-Jag kan förstå, sade mästern Gudmund och såg med drömmande ögon ned i de
förlängda, med rörliga, stålgrå strimor genomvävda spegelbilderna av
Vätterns strandkullar, att famntagen och kyssarne, med vilka pilgrimerna
mottagas vid lustgårdens stängsel, skänkas dem av deras änglar
eller skyddsandar, som längtat efter deras ankomst, för att leka himmelska
lekar med dem på paradiset's ängar. Jesu ord i nya testamentet giva de
troende visshet om att dessa andar finnas och särskilt vårda sig om
barnen. Detta är en skön och uppbygglig tro. Min salig fader tog bibelns
ord om nödig åga åt barnen kanske alltför lekamligt, och det synes mig,
som om den ågan verkade mindre på mig än vad min moders ord gjorde, då hon
sade, att när barnen ljuga eller avundas, då gråta deras skyddsänglar.
Paradiset's ängar har man att föreställa sig över all beskrivning väna. En
nästan lika fager äng har jag drömt mig uppe på sluttningen av Tabor, nära
bergets topp; på det pergament, å vilket jag målat Kristi förklaring, har
jag fördenskull givit med penseln en antydning om den ängens tillvaro,
överlämnande åt betraktaren att finna den vacker, om han kan det. Men vad
människorna ha olika ögon! Ja, bror och syster kunna se helt olika. Margit
förstod genast, att jag menade en fager äng. När jag frågade Lars vad han
såg där, svarade han: Jag ser att du kluddat dit litet grönt. Jag är en så
svag människa, och Lars' svar gjorde mig ont. När jag själv stirrar på den
gröna fläcken, tycker jag mig se ängens blomster, ehuru de icke äro
ditmålade, ty avståndet är för stort för att de skulle synas, och jag
tycker, att de i sina kalkar bevarat något av det förklarings sken, som
i den heliga stunden spred sig över berget. -Nu, Svante, styr jag båten
åt Sankt Görans kapell.

8 Huru Lars vart auktoritet.

Mäster Gudmund plägade vara lika tidigt uppe som sina gesäller, och så snart de första hammarslagen låtit höra sig, gjorde han sin rund i smedjorna, rådgjorde med verkmästaren och åldgesällen, Adam Klase, om planen för dagens arbeten, synade allt, stort som smått, och begav sig därefter till nielleringskammaren, där han under sommarmånaderna var ensam, men annars hade Henrik Fabbe till sällskap och medarbetare. Yrkesverksamheten på den Gudmundssonska tomten var sedan årtionden tillbaka en mekanism, som under god ledning och regelbunden tillsyn gick med jämn och säker gång och alstrade tillräckligt att giva arbetarne dagligt bröd och tryggad utsikt för ålderdomen samt mästaren själv en lagom fortskridande ökning i hans välmåga.

Emellertid skulle man icke känna mäster rätt om man trodde, att det var husbonde- och tillsynsplikten allena, som drev honom att arla och i lycklig stämning lämna bädden. "Morgonstund har guld i mund!" Det guld, som lockade mäster, var icke morgonrodnadens och den upprinnande solens. Sin andel av det mottog han som oftast nere på bryggan, där han med alltid samma njutningsrika andakt såg den gryende, klarnande, flammande dagern glida in över stränderna och vattnet. Var morgonen våt, lyssnade han till regnets sorl och tyckte, att detta om morgonen hade en annan saga att förtälja än i skymningen. Stormade Vättern, hade han å bryggan sin läsvrå, där åsynen av de fradgande böljornas brytning mot brohuvudet sysselsatte under minuter öga och tanke. Hade drivor fallit, var det för mäster ett privilegium, som ingen avundades honom, att med skoveln bana stig ned till sjöboden. Han gjorde det med en pietet, som han var ensam om, mot den rena, vita skinande dräkt, vari snön klätt hans gårdplan. Förgäves hade fru Margareta sagt honom, att gårdsträngen lämpade sig bättre än han till detta göra. Först under förliden vinter fick trängen övertaga det.

När mäster Gudmund i dag gick till nielleringskammaren, stod Lars i sitt fönster och gjorde, just då hans far stängt dörren efter sig, ett märke i timglasets. Lars hade sagt sin mor, att mäster arbetade där bara en, på sin höjd två timmar. Han ville kontrollera sin uppgift för att rätta den, om han sagt för mycket eller för litet, och hade för detta ändamål beslutat att hemligen övervaka och anteckna tiden för sin fars sysslande med herr Ture Jönssons drabbtyg.

Mäster suckade, när han steg in. Han saknade sin gladlynte, skicklige Fabbe, som, vad niellokonsten vidkom, dugde till allt, med undantag av den

förnämligare figurgraveringen på den ädla metallen. Mästers försök att göra Fabbe till tecknare med ideal formgivning hade fortgått flera år, men hade uttröttat dem båda, och det var nu längesedan tillspilloivet. Fabbe ägde gott handlag; men antingen det berodde av hans öga eller hans själs kynne, hans figurer fingo alltid ett groteskt utseende, som misshagade läraren. Ornamenten gjorde han däremot bra, och de katter och ankor, de rävar, gäss och eorrar, som han med mästerns tillstånd insatte här och där mellan blommorna i bladverken, voro naturligt eftergjorda och muntrande att åse. Nu var det mästern Gudmund själv, som hade att blanda silver och koppar, sammansmälta blandningen med svavel, pulverisera den sålunda uppståndna niellon, insmälta dess djupsvarta massa i graveringen och avslipa den. Alltid ängslig att ej i rätt tid hava en beställd sak färdig-sådan fick ej inträffa i denna verkstad-arbetade mästern Gudmund med stor iver, så att svetten lackade. Han arbetade så mycket ivrigare som han ville glömma, att hans hjärta icke var med i denna lek, utan trängtade till målarestugan. Efter inemot två timmars ansträngt arbete kom han ut och stängde nielleringsverkstaden efter sig. Lars, som vaktade vid sitt fönster med en bok framför sig, såg denna gång icke med förargelse, utan med tillfredsställelse, att far icke hade överskridit två timmar, ty Lars hade vuxit upp till en auktoritet. Han hade sagt: "på sin höjd två timmar", och tålde icke att vederläggas.

Efter en stunds förlopp såg Lars sin far till häst. Mästern Gudmund plägade någon gång i veckan rida ut till Kortebo, följd av Gorm, gårdhunden, och snart återkomma. Hans gångare var ett vitt, storvuxet, fromt och till åren kommet sto, om vars förstånd han hade en hög tanke. Han menade, att stoet begrep nästan allt vad han sade det, och han fördristade sig att vidhålla denna mening, ehuru Lars strängeligen tillrättavisat den som kränkande det gudomliga företräde människan äger framför djuren. Mästern var i allmänhet benägen att tillmäta djuren på sin tomt, dock med vissa undantag, betydande mått av vett och känsla. Om Gorm talade han som om ett snille och kallade honom en trogen vän. Stallbaggen ansåg han visserligen dum. Men om stararne och lövsångarne, som bodde i hans vådräd å gårdplanen, och om svalorna och ärlorna, som höllo till i sjöboden, och vilka alla han ansåg nästan hörande till släkten, hade han märkliga historier att förtälja, ty han hade från barndomen iakttagit dem. Sådana historier sparade han numera åt Margit; att meddela dem till Lars skulle vållat honom obehagliga föreläsningar, och vad hans hustru vidkom, bestämdes hennes intressen och åsikter i allt, utom hushållssaker, av den käre sonen. Vad han ogillade eller icke gitte höra, det ogillade även hon.

Lars hade blivit sin mors auktoritet, ej på grund av moderlig svaghet för ende sonen-hon hade under hans uppväxt behandlat honom med en tämligen

hårdhänt följdriktighet och hemligen sörjt över att pojken icke hade sin faders ädla anletsdrag-utan helt enkelt därför, att hon i trossaker och över huvud taget i allt, som låg utanför hennes husliga verksamhetsområde, behövde en auktoritet och ej kunde finna någon annan än sonen, som hade avgjorda anlägga att uppträda som sådan. I början hade hon naturligtvis haft kyrkan, den romerska och allmänneliga, det vill säga: de henne invanda katolska bruken och ceremonierna och sin biktfar, till auktoritet, och hon visste, att denna återvilade på påvens, vilken åtminstone av kvinnorna och franciskanerna ansågs ofelbar, långt innan ofelbarhetsdogmen fastställdes. Men denna grund hade blivit vacklande. Husfru Margareta hade till sin häpnad förnummit, att männerna i hennes närmaste omgivning, bland dem själve hennes biktfar, hennes make och hennes son, instämde i klandret, som de luterskt sinnade höjt mot vissa romerska bruk och missbruk, samt att själva den romerska läran i åtskilliga punkter anfäktades. Fru Margareta, som ditintills varit säker i sin tro och lycklig i sin säkerhet, stod handfallen och visste icke vad hon skulle hålla för sant. Hade påven misstagit sig i ett, kunde han måhända ha misstagit sig i allt. Hon led alltmer härav. Hennes andakt hade upphört att vara en njutning; hennes böner stördes av tvivlet och syntes henne ha förlorat sin kraft och blivit till något, som hon vidhöll av vana eller av fruktan, att den makt, till vilken hon bad, skulle, om hon därmed upphörde, behandla henne som avfälling. Hon vände sig till sin biktfar, som förmanade henne att stå fast i den heliga allmänneliga tron, men vidhöll, att avlatskrämeriet var ett missbruk. På hennes fråga, om icke påven, i vars namn de kringresande avlatskrämarne handlat, hade som Kristi ståthållare blivit delaktig av hans ofelbarhet, svarade kyrkoherde Sven, biktfadern, nej; det var kyrkan, men icke påven, som ärvt ofelbarheten. Men vad var kyrkan för fru Margareta? Två skrän, prästernas och munkarnes, bland vilka befunnos några få heliga män och en stor mängd svåra syndare, ovärdiga att vara den Helige Andes språkrör. Hon vände sig till gardianen i franciskanklostret, fader Mattias. Denne förklarade, att påven var ofelbar, och tillbakavisade i mild och sorgsen, men bestämd ton hennes vidare frågor. Hon vände sig till sin man, efter vars mening hon vanligen rättat sig både av tillgivenhet och av plikt känsla. Men den auktoritet han ditintills av henne åtnjutit förlorade hon nu alldeles. Han såg nästan misslynt ut över att hon stört honom med slika frågor, och sedan han talat till punkt-och det dröjde länge, innan han den gången hann till punkt - hade hon det intryck, att hans tal bestått av fyra delar, som hon icke kunde sammanfoga till ett helt. Dessa fyra delar voro: 1) en med för honom ovanlig häftighet framförd filippika mot avlatskrämeriet och mot föreställningen, att syndaförlåtelse kunde vinnas genom gärningar, som icke härflutit ur ett Gud hängivet sinne; 2) därefter ett varmt lovtal över Martinus Luther, som vill rädda oss ur denna själsfördärvande villfarelse; 3) därefter en fördömelse över Luther, som lämnat åsido den heliga skrifts och den allmänneliga kyrkans lära om mellantillståndet och därigenom gjort Gud till den förfärligaste tyrannen, som dömer hedningarne, för deras oförvållade okunnighet om kristendomen,

och barnen, som utan döpelse dö, till eviga kval; 4) slutligen ett med hänförelse hållet lovtal över den heliga kyrkan, som av oss, naturligen vilddjur, maktat utdana så hjärtegoda och osjälviska människor som den helige Franciskus, samt en beundrande hyllning åt de härliga kristna templen med deras målningar och bildverk och den upplyftande, symboliskt betydelsefulla gudstjänsten. Fru Margareta tyckte, att varje del för sig av mäster Gudmunds långa tal lät väl höra sig, men att det i sin helhet var ett abrakadabra, som icke upplyste henne om var auktoriteten fanns, utan snarare antydde, att en auktoritet ej var att upptäcka. Hon meddelade slutligen sina bekymmer till Lars, dock utan hopp att av denna ungdom undfå den tröst, som de gamle och vise voro ur stånd att skänka henne. Men till sin ytterliga överraskning och obeskrivliga modersglädje upptäckte hon i sin pojke den man hon sökt.

Om Lars hade avhört sin fars föredrag för mor Margareta, skulle han till fullo gillat dess båda första avdelningar. Vad den tredje vidkom, skulle han ansett den som en yttring av pjosk och klemighet. Han, som vid nio, tio års ålder haft sitt yppersta nöje i att slå ryggen av katter, bränna rattor levande och sticka ut ögonen på sångfåglar och fördenskull utfäktat mer än en het strid med Arvid Nilsson, som ville taga djuren i försvar; han, som ännu hyste groll, om ej något värre, mot sin far, därför att denne, när ingenting annat hjälpte, sökt att med stryk driva djurplågaren ur honom; han, som i sin syster Margit sett (och ännu såg) en trälinna, som han skickade ärenden och lönade med lugg, tills modern, vars ynnest han icke ville undvara, förbjöd honom det -han hade i den gud, som dömer odöpta barn till ett evigt helvete, funnit en gud, som i förstoring var bildad efter hans eget beläte, och vars grymhet förlänade honom ett onämneligt majestät. Vad slutligen angår den fjärde avdelningen, hyste Lars en instinktiv ovilja mot den helige Franciskus och misstänkte honom dessutom för att ha varit en halv mohammedan, därför att Franciskus hade lovordat saracenernas allvarliga religiositet och sedliga vandel. Att erkänna någon dygd hos fiender var för Lars att föra avog sköld i striden mot dem.

Vad Lars svarade på sin moders frågor var, syntes det henne, klart och redigt, enkelt och motsägelselöst. Var är auktoriteten? Auktoriteten är i nya testamentet, som är inspirerat av Gud och under århundradens lopp icke lidit någon förändring. Men nya testamentet låter tolka sig på olika sätt. Katoliker, luteraner och andra åberopa det emot varandra. Det inspirerade Guds ord kräver fördenskull inspirerade tolkar. Därav följer, att Gud, när behovet fordrar, sänder en sådan. Tre har han hitintills sänt:

Atanasius, Augustinus och Martinus Luther. Skrivet kreditiv på att de äro det har ingendera haft att uppvisa. Men bevisen för att de äro det ligga dels i deras överensstämmelse inbördes och med nya testamentet, dels i det hjältemod, varmed de blivit utrustade och satta i stånd att motstå döden, världen och djävulen, dels slutligen i det oerhörda motstånd och den oerhörda framgång de rönt.-Den, som vågar en gensägelse mot denna sanning, fortfor Lars, den skall jag nedslå med lagens hammare och evangeleii svärd.

Lars, som uppfunnit dogmen om Luthers ofelbarhet, emedan hans logik behövde den inför modern, höjde handen, som var van vid smedsläggan, på hotande sätt i luften. Han sänkte den åter, fäste sin blick i den gamla fruns och upprepade med överväldigande säkerhet:-Luther är den ofelbare tolken av den heliga skrift.

Fru Margareta förekom det som om två fasetterade glas glittrat framför hennes ögon. Hon kände sig domnande och hörde inne i sin hjärna en röst, som upprepade: "Luther är ofelbar". Detta eko bemäktigade sig hennes vilja och framkallade på hennes läppar ett förnyat eko: "Luther är ofelbar".

Lars själv kände som om hans ord tagit mandom och stodo framför honom med den fordran, att han, deras upphovsman, vore skyldig att ge sitt liv för dem. Och han menade, att han ville det.

Från denna stund hade han sin moders tro i sin hand. Själv fruktade han onödigtvis, att hon skulle svikta, ifall hon någonsin funne honom svarslös eller underlägsen i en debatt. Som oftast under dagens lopp och stundom även under nattens timmar sysslade hans tankar fördenskull med att smida anfalls- och försvarsvapen för de meningar han omfattat, samt att utfinna överraskande sätt att stöta och parera i en kontrovers. Han utgrubblade sludedningskedjor, bland vilka de fyndigaste icke alltid voro omedvetna felslut, ty krigsknep äro, tyckte han, berättigade, och han trodde sig ha uppfunnit mer än ett syllgismus cornutus, vid vilken motståndaren hade att välja mellan att låta spetsa sig på det ena hornet eller det andra.

Lars var trånghuvad, och bland hans hjärnceller fanns ingen i stånd att emottaga en enda ide av den art, som dagligen i mängd gav sig till känna i hans olärde, men begåvade faders inre värld. Lars var fantasilös och hans

skala av känslotoner begränsad till ett minimum; men det klumpiga tankemaskineri, som stod till hans förfogande, över det var han fullständigt herre.

Sedan han nu gjort åtskilliga sådana uppfinningar, kände han behov att vädra dem. Han utvalde sin lärare, kyrkoherde Sven, till väderpust, öppnade dispyter med honom och fann till sin hjärtliga tillfredsställelse, att kyrkoherden alltemellanåt förbluffades av hans argumenter och snart undvek att inlåta sig i strider med honom. Kyrkoherden var en kvick man, men bekväm av sig och ville icke anstränga sig onödigtvis med saker, som icke roade honom. För sin lärjunge hyste han till sin ledsnad en ständigt växande vedervilja, delvis beroende på dennes fullständiga brist på estetiskt sinne och inbillningskraft. Därmed hade herr Sven kommit på det klara under läsningen av Virgilius med honom och Arvid Nilsson. Arvid var tydligen lika förtjust som han själv över skildringarna av Trojas brand, av Eneas' besök i underjorden, av kapproddarna och striderna, och hade öra för de virgilianska versernas skära klang. Kyrkoherde Sven, som hade anlag för estetisk gourmandise, kunde därför tillgiva Arvid mycket, till och med hans pluderhåsor. Lars åter läste sin Virgilius som för att bestå en grammatikalisk examen och för ingenting vidare. Någon gång gjorde han anmärkningar, även han, men då vanligen för att envist motsäga sin lärare i en formalistisk fråga. Då herr Sven en gång påvisade, att Virgilius stundom ställt ett adjektiv så, att man finge den fulla meningen, när man hänförde det till två i samma versrad befintliga substantiver, såsom rapti Ganymedis honores; menade Lars, att om det vore rätt att hänföra rapti till Ganymedis, vore det orätt att hänföra det till honores, och han vidhöll detta, tills kyrkoherden harmsen och uttröttad visade honom på dörren.

Om doktor Svantes mångkunnighet hade Lars vidskepliga föreställningar. Han framkastade vid något tillfälle den mening, att doktorn icke vunnit den på naturlig väg. Han hade hört, att i Prag, Ingolstadt och Paris bedrevos studier i magien, medelst vilka man utan stor möda men på bekostnad av sin salighet, maktade förvärva både tillåtliga och otillåtliga kunskaper av största omfång. Svante var den ende, med vilken Lars skydde att inlåta sig i dispyt. Om kvällen efter den omtalade båtfärden råkade de likväl sammanstöta med varandra. Doktor Svante talade med herr Sven om tidens störste humanist, Erasmus av Rotterdam, med vilken han var personligt bekant, och den vetgirige mästare Gudmund lyssnade med nöje. Lars inblandade sig i samtalet och kallade Erasmus en feg överlöpare och förrädare, och han anförde några ord, som skulle vara att läsa i dennes *Enchiridion militis christiani*. Doktor Svante upplyste, att citat var oriktigt. Lars påstod att det var riktigt.

-Har ni läst Enchiridion? frågade Svante.

-Nej, och jag kommer aldrig att läsa något av den mannen, men citatet är riktigt, ty jag har det ur tillförlitlig källa- av samme lärde författare, som framhåller, att samtliga kyrkofäderna förkunnat de eviga helvetesstraffen.

-Det måste då vara en otillförlitlig källa, eftersom flere kyrkofäder uttalat sig emot dem.

-Ja, Origenes och slike, men de äro icke kyrkofäder, utan kättare.

-Nå, än Gregorius av Nyssa? Han säger ju, att Guds dom icke avser kval, utan först det godas skiljande från det onda, vilket ej kan ske utan smärta, och därefter det ondas fullständiga tillintetgörande.

-Det tror jag icke, att han sagt, men om han sagt det, är han kättare.

-Äro Gregorius av Nazians och Teodorus av Mopsuestia också kättare?

-Ja, om de sagt något sådant.

-Är Hieronymus också kättare? Han säger, att då man förkunnar de eviga helvetesstraffen, sker det i pedagogiskt, märk väl: i pedagogiskt syfte, och för sådana, som behöva avskräckas från synd.

-Det har han aldrig sagt.

-Har ni läst Hieronymus?

-Nej, men jag vet det ända.

Doktor Svante anförde Hieronymus' ord ... quibus timor utilis est, ut, dum supplicia reformidant, peccare desistant.

-Det måste stå i en förfalskad upplaga av hans skrifter, menade Lars.

Nu inföll mästern Gudmund: - Viktigast är dock läran om mellantillståndet, vill det synas mig. Hon räddar åt oss Guds barmhärtighet och väl även de flesta själars salighet.

Lars vände sig kärvt mot fadern och anmärkte, att detta är saker, varom blott de lärde ha rätt att tala, och han tillade, att Augustinus förkastat läran om mellantillståndet.

-Vad säger ni? utbrast doktor Svante, förvånad över det oförsynta påståendet. Ni skall få låna av mig hans De civitate Dei, där han på grund av nytestamentliga vittnesbörd uttalar som sin övertygelse, att även efter döden finnes en syndernas förlåtelse.

-Det stället är förfalskat, vågade Lars svara.

-Augustinus uttalar den på flera ställen.

-Samtliga de ställena äro då förfalskade.

Doktor Svante vände sig från honom, led vid det korta samtalet.
Kyrkoherden reste sig upp och mumlade inom tänderna: -Den okunnige,
oförskämde slyngeln! - Men Lars stod med triumferande uppsyn.

9 Mäster Gudmunds kvällpatrull.

Bland mäster Gudmunds tidigaste barndomsminnen var skenet av en lykta, som under mörka kvällar rörde sig från dörr till dörr utefter den stora tomten. Ett av fönstren i den gavel, som det gamla träboningshuset vände åt gården, var barnkammarens, och när gossen låg i sin bädd, var det honom ett nöje, innan han somnade, att följa lyktskenets rörelser, dess försvinnande och återkommande. Lyktbäraren var hans far, som av sin far ärvt bruket att varje kväll, innan han gick till sängs, tillse att allt i gården var på sin plats. Om stormen tjöt från Vättern och regnet föll i störtkurar, eller om månen lyste över en snöbetäckt gårdplan-sällan eller aldrig uteblev lyktskenet, som i gossens fantasi vart ett tillbehör till hans aftonbön och ett jordiskt tecken av en himmelsk faders vaksamhet över sin värld och sina barn. Och därmed åter förenade sig minnet av hans moder, som döden tog bort, när han var sex år gammal, men vars anletsdrag, växt, hållning, röst och vardagsklädsel han inbillade sig komma ihåg eller verkligen kom ihåg, och vars bild, sådan han erinrade sig den, han aldrig försummade att anbringa å sina skilderier, där det så lämpade sig, senast å den målning, som föreställde förklaringen å Tabor, nedanför vars fot han hade satt en knäböjande grupp av personer med anletsdrag, som voro honom kära: bland dem fru Margareta, Margit, doktor Svante med harpa, lille Gunnar, Arvid Nilsson, kyrkoherden herr Sven och gardianen Mattias, vilken sistnämnde var den yppersta adorantmodell man kunde önska sig. Såsom beflitande sig om faderlig rättvisa insatte han i gruppen även en figur, som skulle vara Lars, men var en så förskönad och idealiserad Lars, att ingen kände igen honom.

Givet var, att mäster Gudmund icke skulle övergiva det ärvda bruket av kvällmönstring å tomten. Denna skedde likväl nu under något olika förhållanden än förr; ty trots Lars' klagomål, att mästers minnen ställde sig i vägen för alla ändringar och förbättringar, var sakförhållandet det, att många sådana hade skett, ehuru alltid med största möjliga undseende för det gamla, samt att ytterligare ändringar och förbättringar övervägdes. En av ändringarna gav kvällinspektionerna ett annat skaplynne

och bestod däri, att alla husen å tomtens östra sida blivit förenade med varandra dels genom betäckta gångar förande från vägg till vägg eller från svale till svale, dels även genom små fallbryggor, där mäster ansåg det eldfarligt att hava en varaktig förbindelseled. Mäster kunde således gå med sin lykta så gott som inomhus ändå ned till sjöboden. Under de sistförflutna månaderna hade Margit därvid ständigt följt honom. Han och Margit utgjorde kvällpatrullen. Fru Margareta tillät det. Det syntes henne billigt, att då hon hade sin Lars, finge mäster ha sin Margit, ehuru Lars hade sina betänkligheter däremot och föresatt sig att efter hemkomsten från Wittenberg göra slut på Margits delaktighet i kvällpatrullen, om den då ännu fortfore. Lars hade kommit till den åsikt, att flickan påverkades ofördelaktigt av sin far. Honom tillskrev Lars, naturligtvis indirekt, att Margit icke visade sin broder, hennes av lagen förutbestämde målsman och giftoman, den vördnad och undergivenhet hon var honom skyldig. Då hon icke bemötte honom med likgiltighet, var hon till och med rebellisk. Hon kunde både bita, klösa och sparka, när han försökte handgripligt göra sin auktoritet gällande över henne, och det försökte han ännu emellanåt i fars och mors frånvaro. Det syntes honom, att själve Satan flög i flickungen, när han, Lars, för att fullända hennes uppfostran till kristlig kvinnlighet, nöp, luggade och kindpustade henne.

Patrullen började i träboningshuset, det där gamla, som hade Vidrik Valandssons bild till vartecken. I dess nedre våning var den stora familjesalen med möbler från fars och farfars tid och med märkliga väggmålningar, som framställde några av kung Tidriks, dvärgsmeden Albrians och hjälten Vidriks äventyr. Salen - "fädernas sal"-benämndes han av mäster Gudmund-begagnades särskilt vid de släktfester, som mäster höll två gånger om året, och vid vilka Peder Månsson, innan han vart biskop i annat stift, och därefter borgmästaren Nils Arvidsson var den egentlige talaren, ty mäster vågade sig aldrig på skåltal, sedan han en gång i den heliga Gertruds gille, vars hedersledamot han var, hade redan vid ingången kommit av sig. I övre våningen var den förra barnkammaren, vilken såg ut nästan som i mästerns späda barndom, dock med det undantag, att där nu fanns en altarlik möbel, vid vilken mäster söndagligen bad en bön för de bortgångna föräldrarnes och deras förfäders själar. Där fanns också en samling böcker. Mäster ägde sådana på svenska, danska och tyska språken, av historiskt, ekonomiskt, poetiskt eller uppbyggligt innehåll, och han hade läst dem han ägde. I en väl präntad handskrift hade han samlat de visor, som doktor Svante hitintills sjungit för Margit. Denna handskrift var honom dyrbar. Han ämnade pryda den med miniatyrer.

Från träboningshuset förde en trappa ned i en murad gång, som tvärs under gården förenade detta med tegelhuset. Å ömse sidor gången dörrar till

källarvalv, i vilka öl, hembryggt eller från Tyskland införskrivet, förvarades i fat, som hedrade tunnbindareyrket. Viner av de i handeln vanligare slagen voro där även att tillgå för högtidliga eller hjärtliga tillfällen. Tegelhuset, vars tjocka väggar öppnade sig i trevliga fönstersmygar, anordnade ungefär så, som man ser det på målningar av Hugo van der Goes, passerades av patrullen utan närmare besiktning. Därefter klädkammaren med sina väldiga skåp och kistor; husgerådskammaren med sina gamla och nya bordkärl av silver och tenn och sina remmare och pokaler av mångfaldiga former från olika länder och tider; visthuset, brygghuset, bakhuset, förrådshuset, därefter ett ryggåshus med loft och svalgångar, därefter målarestugan, som var mästerns käraste tillhåll, och där bredvid ett eldhus med hård på golvet och rökfång i taket. Patrullens väg förde nedåt och uppåt på trappor och stegar, än genom jordvåningar, där endast lyktans matta sken vägledde den, än genom rymliga vindar, vilkas gluggar lämnade tillfälle åt skymningsdagarna att spela in och i olika skiftningar förtunna mörkret, än ut på broar och i svalgångar, mellan vilkas stolpar man såg flikar av stjärnehimmelen. Vackrast var färden, när manen lyste. Hemsk och ändå lockande var den för Margit, när det stormade och det i sin rytande vildhet likväl taktmässiga bruset av Vätterns böljor blandade sig med de pipande, viskande och suckande ljuden av vindilar, som inträngde mellan tegelpannor, takstolar och lämmar. Det var i Jönköping en allmän tro, att den Gumundssonska tomten sedan århundraden tillbaka beboddes av nissar, som drogo välmåga till huset. Denna tro delades av folket på stället. Själve Fabbe, som innerst inne var skeptiker, försäkrade, att han vid flera tillfällen, vanligen efter besök i rådhuskällaren eller på gesällhärbarget, hade sett tomtegubbens röda hätta och gamla underliga ansikte titta fram ur ett hörn eller en glugg. Nog tyckte också Margit, ja själve mäster Gudmund, att de sett något dylikt skymta här och där i vrå och vinkel eller uppe i takresningarnas bjälklag. Mäster ansåg, att tomtegubbarne voro vänliga och Gudi behagliga väsen, som varda änglar, när de upphört att syssla med det ekonomiska här på jorden, varför de ha synnerlig fallenhet och begåvning. Lars däremot ansåg dem för ett slags djävlar och hade låtit Fabbe veta, att han ämnade bortbesvärja dem ur huset, sedan han blivit prästvigd och fått rätt och kraft att utöva exorcismen. Fabbe anmärkte, att Lars icke behövde prästvigning för att driva nissarne ur huset; han var karl till att göra det sådan han var.

Kvällpatrulleringen kunde taga en dryg halvtimme och mer i anspråk, ty det hände sällan, att icke mäster någonstades, där det fanns bekväm sittplats, lade armen kring Margits liv och berättade en vacker legend, eller märkvärdig saga, eller ett lustigt äventyr, eller någon av sina levnadserfarenheter, eller vad han läst i böcker. Detta var för far och dotter lyckliga stunder. Var himmelen klar, gjordes halt på loftet, och mäster utpekade stjärnbilderna och förtalde sägner även om dem. I kväll

kom han in på astrologien.

"Mänskan av stjärnorna styrs; stjärnorna styras av Gud."

Mäster anförde denna vers och sade, att om stjärnornas ställning vid ett barns födelse inverkar något på dess öden, så är det därför att alla föremål i denna värld stå i korrespondens och utöva inflytande på varandra. Men människans öden avgöras ingalunda av stjärnorna, utan endast de villkor, under vilka hon har att strida och lida och söka sig fram till Guds rike enligt evangelii anvisning och med det mått av frihet i viljan, som hon äger. Människan är ansvarig för vad hon gör.

Detta uttalades i förbigående, sedan mäster pekat på en vacker stjärna, som han sade vara en vandringsstjärna, kallad Jupiter, och som förmenades vara den mildaste och mest lyckobringande av alla vandringsstjärnor. Längre uppehåll gjordes denna gång först i eldhuset. Det var uppfört av oerhört tjocka stockar och ansågs vara den äldsta byggnaden i Jönköping. Nu tjänstgjorde det som vapenhus. I stjärneljuset från takljoren och i lyktans sken skymtade med svaga reflexer knippen av armborstpilar, rosetter av sporrar, knivar och dolkar, raka svärd och böljande flambergare med schweiziska eller tyska fästen, spetsar och hällebardar, gamla bassineter, prydliga bourgignothjälmar, skålförmiga salader med groteska visir, stormhattar, länd-, hals- och pannharnesk för hästar, benskenor, armskenor, järnhandskar, läderbandade ringharnesk, sådana som ännu av äldre män buros i mäster Gudmunds fars tid, pansarskjortor, plåtharnesk av olika slag, helkrävetor och halvkrävetor, ända intill den nyaste harneskformen, den maximilianska, varav två fullständiga exemplar, nyss utgångna ur smedjan, hängde där i avvaktan på att varda hämtade av sina beställare. Mäster Gudmunds harnesk voro vida berömda. Han hade i tre år arbetat hos Kollman i Augsburg.

Mäster satte sig nu på den stora ärilstenen, som förmodligen legat på sin plats i många århundraden, och tog dottern på sitt knä. Lyktan hade han ställt bredvid sig. Med en över äriln nedhängande kedja, som ditkommit i senare tid, öppnade han den takläm, varmed rökfånget, likaledes i en senare tid, blivit täckt, och några stjärnor tindrade genom öppningen ned till dem.

-Margit, sade han, det förmäles, att detta hus blivit byggt av hedniske förfäder. Var äro de nu? I sin livstid hade de aldrig hört talas om Herren Jesus. Skulle de för denna ofrivilliga okunnighet blivit dömda till kval, som skola räcka i evighet? Bort det, Margit! Det har funnits hedningar, som, då de icke i utvärtes måtto hade lagen, likväl gjorde vad lagen bjöd, emedan Gud- märk väl: Gud själv-hade skrivit sin lag i deras hjärtan och samveten. Denna heliga hjärte- och samvetsskrift är icke nedkastad i helvetet att där förbrinna. Nej, min dotter, dessa hedningar, äro där alla bortgångna släkten äro, där alla barn, även de odöpta, äro, och dit vi själva skola samlas: de äro i dödsriket, i dess paradiset eller dess fängelset, allteftersom deras själstillstånd och eviga bästa kräver. Saligheten i detta paradiset, Margit, är icke den högsta sällhet, ty den är blandad med trånad och trängtan, likasom den jordiska sällheten är det i somliga själar, kanske i alla, men säkerligen i min. Ljuset i detta paradiset är ej heller det översvinneliga himmelska, utan liksom blandat med trånad och trängtan, även det. Dess symbol är måhända stjärneljuset där uppe. Trånaden är icke hopplös, alltsedan de, som sutto där, fingo se ett stort ljus. Det ljuset strålade kring människans son, som kom på dödens mörka stig dit ned och förkunnade för alla, som där dväljas, förlossning. Han förkunnade den för alla, kära Margit, ej blott för dem i paradiset, utan även för dem i fängelset, och känner jag rätt hans hjärtelag, måtte han haft de trösterikaste och ljuvaste orden för dem, som voro mest i behov därav, för dem i fängelset. När Kristus, vårt liv, återuppenbaras, då skola de alla återuppenbaras med honom i härlighet. Själv har han sagt, att den orättfärdige kristne skall straffas hårdare än den orättfärdige hedningen. "Den tjänare, som visste sin Herres vilja och icke gjorde efter den, skall straffas med många slag. Och han, som icke visste den, men gjorde det som är rättvist, skall straffas med få slag." Prisad vare Gud, som i sin stränghet är rättvis, barmhärtig och av stor mildhet.

Mäster steg upp och vandringen fortsattes, tills man hunnit in i sjöboden. Där stod lämmen till en glugg öppen åt bryggan till. Mäster ville kasta en blick över sjön, men han hörde röster nedifrån bryggan och drog sig genast tillbaka, emedan han ansåg det fult att, själv opåaktad, lyssna till andras ord, som kanske gävos i förtroende.

10 Vederdöparne.

De som talade där nere voro mäster Gudmunds verkmästare, Adam Klase, och

en till Jonköping nyligen kommen tysk krämare och boksäljare, som hette Knipperdolling. Blott enstaka ord kunde mästern Gudmund ha hört. Mest viskade de, där de sutto på en bänk invid sjöboden. Knipperdolling var en ung man, högvuxen och vacker. Till anletets uttryck, om ej till dragen, hade han en viss likhet med den svenske smedgesällen, som var en medelålders man.

-Det är väl tid att bryta upp? frågade Knipperdolling.

-Icke än, svarade Klase. Samlingsplatsen mellan björkarna uppöfver Munksjön är icke långt härifrån; men vi gå dit på olika stigar, för att icke väcka uppmärksamhet. Ett tjugotal trogna, det är den lilla skara, som längtar att uppbyggas och styrkas av dig. Du talar svenskan märkligt väl. Var lärde du henne?

-I Lübeck och andra Östersjöhamnar. Jag har känt mig dragen hit upp till eder. Edert land har små städer, där föga är att räkna på, om ej i Stockholm; men det har fria bönder, vane att föra vapen och benägna att höra vad i tiderna bebådas. Jag har drömt, att den store befriaren skall komma från Norden, och den drömmen är icke fåfänglig, eftersom Israels profeter äfven haft den. Jag tror, ja, jag är genom den inre uppenbarelsen än mer än genom den yttre förvissad om att ur Sveriges skogar skall den man utgå, som tillintetgör Antikrist och grundlägger det messianska riket. Som jag sagt dig: det är detta jag i afton vill förkunna för dina vänner. Apostlar böra utsändas att yppa samma hemlighet för eder allmog och döpa dem, som undfå den heliga elden, till vår saks martyrer och segervinnare.

-Om vi skulle börja hos Slatte! Han är en man, som kan resa halva Småland, om han vill. Men om hans tro vet jag intet.

Några säga, att han är ren hedning. Om du, som äger värtalighetens gåva, uppsökte honom!

-Jag måste först gå till Stockholm, där jag stämt möte med den frommaste bland Kristi tjänare, Melkior Hoffmann, buntmakaren. Vardera huvudstaden vår, så torde arbetet i landsorten, vilket är det väsentligaste, gå mindre tungt. Har Luther många anhängare här i bygderna?

-Halva anhängare har han nog icke få. Men de, som vilja våga blod och gods för hans läror, äro säkert icke många.

-Jag hatar Martin Luther, de armas och betrycktas bödel, sade Knipperdolling. Han steg upp, hans händer knötos, och hans ögon blixtrade i halvmörkret.-Du vet, Klase, att de flesta bönderna i det så kallade heliga, men djupt oheliga romerska riket, det vill säga mitt fädernesland, äro livegna; men du vet troligen icke, huru deras herrar behandlat och behandla dem. Skändligt. Jag vill icke beskriva det, ty vid tanken på att dessa herrar likväl tillvälla sig namnet kristna, är jag färdig att gråta av raseri. Och skändligheterna förövas i åsynen av munkar och präster, som frossa vid deras bord och dricka ur deras bägare och låtsas intet om att människorna äro enligt evangeliets lära syskon, att Kristus har friköpt oss alla med sitt blod, att det rike, vari de mäktiga befalla och de stora öva våld, är djävulens herravälde, men att det icke får tillgå så i det rike, som Guds son har stiftat ibland oss, och vari vi äro bundna vid varandra av syskonförpliktelser. Ord ljödo om evangeliets frihet. De kommo från Martin Luther och dem, som äro med honom, och hunno till de livegna, dessa andligen fattiga och lekamligen utpinade lemmar i Kristi heliga lekamen, och tände hoppet i deras hjärtan. Vet du vad de begärde av sina hudflängare och blodsugare? Så litet av vad de med kristlig rätt hade att fordra, att tyrannerna borde förvånats. Luther själv erkände, att vad de begärt var rätt och billigt, och han uppmanade herrarna att bevilja det. Vem borde lättare än han ha insett, att slika uppmaningar äro gagnlösa, helst när de åtföljas av en straffpredikan över de ödmjukt bedjande trälarne? Och sedan vart det Luther, som mot de arma hetsade de harneskklädda blodhundarne och lovade dem himmelen till lön för blodsutgjutelsen. "Den, som omkommer på eder sida," skrev han, "är en rätt martyr för Gud; den, som omkommer på böndernas, är en helvetesbrand."

"Ja, han sade, att en furste kan med utgjutande av de stridande livegnas blod bättre förtjäna himmelen än andra mäka det med böner.

-Detta är förskräckligt, sade Klase. Jag förmodar, att Luther ville inskräpa hos mina misshandlade tyska bröder, att man icke skall stå det onda med våld emot, utan övervinna det onda med det goda.

-Ja, det ville han, men han ville det icke hos tyrannerna. Över dem

kastar han överhetens mantel och fordrar för dem ovillkorlig lydnad, ehuru han själv ställt sig olydig mot sin andliga överhet, påven, och sin världsliga överhet, kejsaren. När Reinicke Fuchs predikar för gässen, är det alltid om att icke stå det onda emot. Klase, hav aktning för ditt yrke! Du är vapensmed, och vapen krävas i dessa tider. Man skall övervinna det onda med det goda, där det minsta hopp finnes om möjligheten därav. Men här är omöjligheten bevisad, och då må vi icke glömma, att Kristus också profeterat om svärdet och själv begagnat gisslet. Vi må icke glömma klangen av Herrens och Gideons svärd. Vi läsa ju i skriften, huru Gud befaller himmelens fåglar att äta de onda furstarnes kött och markens djur att dricka tyrannernas blod.

Knipperdolling satte sig åter.

-Har du tänkt dig, forfor han, att det möjligen skall gå oss anabaptister såsom det gått Tysklands livegna?

-Jag hoppas, att vår sak skall segra.

-Helt visst; men när? Vi veta det icke, men böra vara beredda på allt. Vi äro till största delen hantverkare och fattigt folk och ha icke många hästar och harnesk att ställa mot de andras fanor. Det är ju möjligt, att vi uppleva segern, men också möjligt, att den dröjer i hundra, två hundra, många hundra år. Skall din iver avkylas vid tanken på ett sådant dröjsmål?

-Visst icke, svarade Klase. Jag motser tvärtom icke utan glädje, att vi skola få många martyrer att öka skaran av de helige, som, då det femte inseglet brytes, ropa med hög röst: "Huru länge, du helige och sannfärdige Herre, dröjer du att döma och att utkräva vårt blod av dem, som bo på jorden?" Dem och oss är ju sagt, att vi skola tålmodigt bida, till dess talet av blodvittnena blivit fullt. Vi strida ju egentligen mindre för oss än för de efterkommande inom den heliga kristenheten.

-Detta är väl sagt. Men huru länge vi ha att vänta på triumfen, veta vi, att straffet över honom, som svek de arma, ej låter vänta på sig. Det tecken, vari han kunnat vinna, var de betungades tecken. Det har han doppat i blod och trampat under fötterna. Fördenskull skall han icke

besegra den romerska kyrkan. Lyckas han upprätta en församling, varder denna - det förutsäger jag- till en dvärg, så länge han lever, skall leva i dödsfruktan för den romerske jätten och i ständig saknad av det kraftgivande vattnet i den källa, vid vilken den ängel vaktar, som heter Rättfärdighet, och den ängel, som heter Medlidande med de betryckta.

11 Samfundet "Fritt ur hjärtat".

-Min goda vän, sade kyrkoherden herr Sven till husfru Margareta, jag måste sjunga rent ut. Om Lars behagar övervara sammanträdet, vartill mäster Gudmund för dagen kallat sin lilla akademi, får han intaga min plats, ty den skall då stå tom för hans räkning.

-Jag begriper icke, svarade frun, att Lars' egen lärare kan tala så. Men Lars skall visst icke tränga sig på er.

-Det är lätt begripligt, genmälde herr Sven, främsta regeln i samfundets stadgar är, att det ägnar sig åt obesvärade tankelekar, men icke åt dispyter. Det kallar sig "Fritt ur hjärtat", emedan man åtminstone där, om ej annanstädes i den vida världen, skall kunna yttra sig oförbehållsamt utan att råka i gräl och klammeri. Nu förstår ni, varför samfundet upphör att vara till, om Lars behagar välja sig själv till dess ledamot.

-Ja, Lars är så allvarlig i sina tankar och så mån att visa andras irrande tankar till rätta. För en stund sedan satte han sig i en båt och rodde ut till Kortebo. Han hade bibeln och andra böcker med sig och kommer icke igen förrän i morgon, så att ingen fara från hans sida är för samkvämet. Jag själv far också dit ut i afton. Men jag har sört för att allt skall vara för eder i ordning på vanligt sätt.

-Tack, fru Margareta. Då har ni ställt det trevligt för oss, det vet jag.

Mäster Gudmund satt nere i källaren och tappade. Det bästa, som fanns där

nere, plågade bjudas å samfundsmötena, som för honom voro högtidsstunder. Ledamöterna voro endast fyra: doktor Svante, kyrkoherde Sven, gardianen Mattias och han själv. Sammanträdena voro glesa utom vid de tillfällen, då Svante var att tillgå. Då omväxlade de hos mäster och hos doktorn harpolekaren på Talavid. Väder och väglag fingo vara hur dåliga som helst: när Svante bjudit samfundet ut till sitt härbärge, såg man kyrkoherden, gardianen och vapensmeden till häst eller till fot sträva uppför Västra hallar och in genom den för Fabbe så minnesvärda grinden.

Mäster Gudmund satt nu ensam bland faten nere i källaren och gnolade gladlynt på en melodi utan ord. Annars plågade Fabbe vara hans biträde även vid tappning, och det var Fabbe, som då sjöng visor lämpliga för tillfället, såsom

Här bor en hedning i källaren, hans namn är Muskatellaren, han är kraftig, saftig, trind och tjock, tunnbindarmäster har sytt hans rock. Nog unnar jag honom allt gott; men nej, att döpas unnar jag honom ej. Det vittnar ju både munk och präst, att odöpt är Muskatellaren bäst. En dålig krist han vorde för visst och sämst, om han vorde en anabaptist.

Doktor Svante anlände en stund innan sammankomsten skulle öppnas, strax efter att husfru Margareta hade begivit sig till Kortebo. Han hade haft åtskilligt att uträtta i staden, innan han begav sig till vapensmedens hus. Han hade bland annat varit inne i slottet och lämnat slottsvaktmästaren ett brev att befordra till Stockholm, sedan vaktmästaren själv dagen förut ridit upp till Talavid och räckt doktorn ett brev från huvudstaden, efter vars genomläsning Svante underrättat Birgit, att han snart åter måste ut på harpolekarestigar.

Nu satt Svante uppe i tegelhusets trevliga sal och skämtade med Margit.

Flickan satt mitt emot honom och såg upp i hans ansikte. Hon tyckte, att han var vacker.

-Varför har du icke en moder åt Gunnar? fragade hon.

-Hans moder är död, det vet du.

-Varför får han icke en ny?

-Emedan hans moder, ehuru död, är hos honom och mig.

Så länge jag känner hennes närvaro, kan jag icke giva Gunnar en annan mamma.

-Men han ser henne icke, han kan icke leka med henne, och hon kan icke vårda honom.

-Det får jag göra, och du och Birgit på Talavid.

-Om jag finge vara hans moder?

-Eller hans syster, vill du det?

-Ja. Helst hans moder. Broder och syster äro icke alltid vänliga mot varandra. Vill du nu sjunga något för mig?

-Om vad?

-Något mer om lustgården, till vilken Betlehems stjärna visar.

-Jag kan icke dikta en sådan visa, som jag tror att du vili ha, om Edens lustgård. Jag får göra det en annan gång. Men likväl skall jag sjunga något om den eller om dess hägring-om mitt eget farväl från den hägringen.

Svante tog harpan.

Än grönskar Edens park-jag har ett minne, att jag har varit själv en gång där inne.

-När? frågade Margit.

-Som barn. Det händer någon gång att

när storken bär en liten till en mamma, han icke rädes för kerubisk flamma, men flyger mellan Edens änglavakter med barnet in i morgonlivets trakter.

-Storken tror jag icke längre på, sade Margit.

-Men jag gör det, och din far gör det. Har icke mästern Gudmund talat med dig om symboliska sanningar?

-Jo, sedan jag var så liten som så, sade Margit och höll handen ett stycke över golvet.

-Har han icke också sagt dig, att de flesta sanningar kunna gripas endast i symbolisk form? Barnet födes hit till jordelivet, som icke är ett Eden.

Men det händer, att medan det andas och växer här, det ser paradiset skimra tvärs igenom de jordiska sy nerna och känner sig vara i Eden, ehuru det icke tänker däröver. Det finnes barn, som fått den företrädesrätten. Mäster Gudmund var säkerligen ett sådant barn. Han är det till och med ännu. Gunnar är det, och varder du hans mamma, kommer du att kvarhålla honom där, så länge som det är honom nyttigt. Vad där är vackert!

Det är en värld av idel sköna under med spegelvatten och med dunkla lunder, i vilkas skymning gyllne äpplen glöda, och där inunder smultron lysa röda.

-Men vad jag vill säga är, att när Gunnar strövat där någon tid, skall det hända honom vad som hände mig: att när han kommer till porten, fattar den vaktande ängeln hans arm och säger:

Min vän, nu kommer det att fresta på, ty nu skall du ur paradiset gå

ut på den vida stormbestrukna heden- på andra sidan den finns ock ett Eden.

Nog lär din väg till mången dust dig föra; slår då dig någon på ditt ena öra,

så vänd det andra till och låt dig smaka! Men kan du icke det, så slå tillbaka!

Främst är jag fridens vän, men glädes även, när ädelt sinne knyter gossenäven.

Ja, nu i världen ut, du unga blod! Var glad och glöm dig själv och dö med

mod! -

-Ack, Margit!

Med denna maning fördes jag ur Eden, vill dit igen, men hittar icke leden,
ger hela den kopernikanska världen för Edens lilla park och gröna
gården.

Men framåt, ej tillbaka, gäller färden: fram skall du, dödlige, och fram
skall världen.

Träng modigt på med tanken och med stålet! Ett högre Eden vinkar oss vid
målet.

Var glad och glöm dig själv och dö med mod! För dem, som mäktat det, är
världen god.

-Ja, som jag sade, denna visa var icke för dig, Margit, och ändå var du
hennes orsak, när du sade, att du ville vara Gunnars mamma. Gunnar är ännu
inne i paradishägringen, och jag önskar, att han finge stanna där så länge
som det är honom till gagn. Men om jag snart skulle färdas bort-bort till
det land, varifrån man icke återvänder - huru skall det då gå Gunnar? Han
behöver då för det ändamålet en moder, Margit, och du, som är din faders
dotter och honom, min ädle vän, i själen tämligen lik, vore kanske den
bästa jordiska vän min gosse kunde vinna. Fördenskull gör jag dig nu, med
denna kyss på pannan, till min andliga hustru och Gunnars andliga moder,
vilket - märk väl, Margit-icke hindrar, att du framdeles med hela ditt
hjärta hängiver dig till den jordiske brudgum Gud åt dig utsett.

Margits ögon strålade av lyckligt allvar. Hon räckte honom läpparne.
Harpolekaren låtsade icke se det och tryckte hennes huvud till sitt bröst.
Den försakelse han underkastat sig kostade honom en suck.

"Fritt ur hjärtat" var församlat. Dess sammanträde hölls som vanligt i mäster Gudmunds rymliga och behagligt inrättade målarestuga. Färgkoppar, penslar och andra målaretillbehör voro förpassade in i sitt skåp, på vars dörr någon okänd konstnär från det förra århundradet hade avbildat evangelisten Lukas sysslande med att porträttera den heliga jungfrun. I ett annat stort och rikt skulpterat skåp hade mäster lagt de pergament han senast målat till den samling sådana, som han förvarade där. Han hade alltid varit blyg för att visa sina verk; nu hade Lars med sitt tal om "kludderi" gjort honom förskräckt för det.

Kring ett stort ekbord voro fyra bekväma stolar ställda och vid sidan av varje stol ett mindre bord med präktiga fyllda dryckeskärl och läckra bakverk, stämplade med familjens bomärke och andra emblemer. På det stora bordet lågo några blad, som doktor Svante medfört och nyss förärat värden såsom ett ringa vederlag, hade han sagt, för de fem miniatyrer, som han för några år sedan, innan han företog en utländsk resa, hade tilltvungit sig av mäster Gudmund. I Augsburg hade han bortbytt de till en venetiansk krämare för några böcker, enligt vad han uppgav, och för det vackra halssmycke Margit nu om sön- och helgedagar bar i kyrkan.

Bland bladen var ett träsnitt "Apokalypsens fyra ryttare" av mäster Albrekt Dürer i Nürnberg, två kopparstick "Riddaren, Döden och djävulen" och "Melancholia" av samme konstnär, samt till mäster Gudmunds förtjusning tre i vattenfärger förträffligt kopierade scener från bröderna van Eycks altar i Gent.

Väggarna och den väldiga spiselns hyllor och nischer buro vapen, husgeråd och fantasisaker av mångahanda slag, sådana som mäster Gudmund fägnade sig åt och hade användning för i sina skilderier, i vilka han plägade med omsorgsfull hand utmåla de minsta enskildheter i de föremål, som förgrunden hade att uppvisa.

Nu var en av väggarna betäckt med kolritningar, som icke företedde annat än cirklar och planettecken. Dem hade doktor Svante gjort, sedan han fått veta, att samfundet "Fritt ur hjärtat" önskade av honom inhämta de skäl, på vilka Kopernikus stödde sin ryktesvis omtalade åsikt om världsbyggnaden.

Ordförande för aftonen var kyrkoherde Sven. Han hade, sitt lynne och sina vanor likmätigt, intagit den bekvämast möjliga plats i sin stol, vilket icke hindrade, att hans storvuxna och tämligen fetlagda stofthydda tog sig ståtlig ut; hans ansikte sken av högtidlig trevnad, och gladlynthet spelade i de blå ögonen, då han nu var bland goda vänner och kände sig obesvärad. Bredvid honom sågs hans motsats, den lille bleke, magre gardinanen Mattias i sin grå munkkappa med rep om livet. Han stödde vanligen en armbåge mot bordet och lade emellanåt pannan i handen. Han var dock ingalunda en bild av trumpenheten. Han log vid dessa sammankomster ofta, och hans leende var själfullt. Mitt emot honom satt doktor Svante, en man av medelhöjd, ljuslagd, aristokratiskt fin i anletsdrag, gestalt och hållning, och mitt emot ordföranden hade värden på stället sin plats. Han lutade sig över kopparsticket "Melancholia" och såg grubblande ut.

Lars hade, innan han rodde till Kortebo, varit inne i målarestugan för att underrätta fadern om sin utflykt. Hans blick hade därvid fallit på "Melancholia".-Hör du, far, hade han sagt, vad är det för en okunnig karl, som raspat det där?-Det är icke en okunnig karl, utan den berömde mästaren Albrekt Dürer.-Han är en okunnig karl, vad han nu heter. Han skriver ju Melencolia. För slikt får man stryk i skolan.-Därefter hade Lars gått och hans far fortsatt att grubbla över kopparsticket.

Herr Sven slog klubban i bordet och uttalade de sedövlige formler, med vilka sammankomsterna öppnades: - Ärad vare den heliga treenigheten! Hedrade vare våra skyddspatroner, den helige Tomas av Aquino och Johannes Scotus, som funnit sina olika åsikters enhet i den himmel, där även vi med Guds nåd skola skåda de våras! Jag lyser frid och glädje över detta möte, där meningarna böra få tumla om i fullständig frihet, men utan slagsmål. Vi dricke den heliga treenighetens skål!

Herr Sven fortfor: - Här ligga skilderier på bordet. Jag anmodar vår konstförståndige ledamot Gudmund Gudmundsson att förklara dem för oss, innan vi övergå till den viktiga fråga, som enligt överenskommelse skall belysas och förekommer mig vara av allvarligaste art. Han har suttit tankediger över skilderierna. Han har nu att meddela oss dessa tankar.

-Bevare mig! sade mäster Gudmund, därtill är jag icke beredd, ej heller skicklig. Jag åberopar min naturliga rätt att i ett samkväm som detta vara den spörjande och lyssnande medlemmen, men intet mer.

Herr Sven gav de andra en illmarig blick och sade:

-Jag gissar, att broder Gudmund anser skilderierna symboliska och grubblat på deras tydning. Nu vill jag uttala den sats, att vi driva mycket väsen med allegori och symbolik. Vi präster göra det otvivelaktigt, då vi enligt en inrotad vana, ofta på det mest långsiktiga, ja orimliga sätt, tyda allegoriskt och symboliskt den heliga skrift. Fördenskull har jag fått ett misstroende över huvud till allegorisk-symboliska tolkningar, varför jag också är benägen tro, att ej heller dessa skilderier böra tydas så.

-Min bäste broder, sade mäster Gudmund, betrakta da denna sköna målning! Det är en kopia av mellersta bilden å altaret i Gent. Där ser du i förgrunden en springbrunn och män från öster- och västerland knäböjande vid den. Du ser i mellangrunden ett altar, å vilket står ett lamm, ur vars bröst en blodstråle faller i en nattvardskalk, däromkring knäböjande änglar samt heliga män och kvinnor, och där ovan en duva i moln, ur vilka ett himmelskt sken sprider sig över altaret. Det synes mig alldeles nödvändigt att tolka detta symboliskt, och meningen synes mig så tydlig, att jag ej kan missförstå den. Svårare förhåller sig med detta kopparstick, ett gravstickelns mäterstycke, men till meningen dunkelt; och må mäster Albrekt ursäkta, om jag nu misstyder honom . . .

Mäster Gudmund pekade på "Melancholia". I sin iver att visa att detta konstverk är alltigenom symboliskt, höll han oavsiktligt ett långt föredrag om betydelsen av regnbågen och kometen, som te sig över bakgrundens vatten och land, om betydelsen av stegen, ängeln, vågen, klockan, det sovande djuret och de andra föremålen kring den i dystra betraktelser försänkta Melancholia, och vågade sig slutligen även in i en tolkning av den bredvid timglasen hängande fyrkantiga tavlan ("tabula magica") med dess sexton sifferbetecknade fält.

6. 3. 2. 13.

5. 10. 11. 8.

9. 6. 7. 12. 4. 15. 14. 1.

Mäster fäste uppmärksamheten på att dessa sifferrader giva summan 34, antingen man hoplägger dem vågrätt eller lodrätt eller diagonalt. Icke är det en slump. Och till grund för denna märkliga siffersammanställning ligger det betydelsefulla talet 4. -Jag är icke en lärd man, sade han, men bland sådana yrkesmän som kyrkobyggare, målare och konstsmeder gå om siffror och om proportioner sägner, som ursprungligen måste ha kommit från den lärda värld, som I, mina vördade bröder, tillhören, och på vilkas sanning vi hantverkare genom många släktled trott. Talet 4 anse vi för ett grundtal av djup innebörd. Fyra säges de bokstäver vara, med vilka den heliga treenighetens namn tecknas på det hebreiska språket, det som Adam och Eva fingo lära i paradiset av Gud. Fyra äro rörelserna i naturen: den uppstigande, nedstigande, framåtgående och kretsande. Fyra äro väderstrecken, fyra elementerna, fyra årstiderna, fyra temperamenterna, fyra kardinaldygderna, fyra paradiströmmarne, fyra evangelisterna, fyra de store profeterna, fyra de djur Esekiel såg vid floden Kobar och fyra de djur Daniel såg uppstiga ur havet. Denna tavla bildar en fyrkant; fyra gånger fyra äro dessa fält; samtliga dess siffror giva summan 136, som, delad med 4, ger det nyss nämnda talet 34. Nog har mäster Albrekt haft en symbolisk mening därmed. Kanske ligger i denna siffergrupp nyckeln till den stora hemligheten, huru länge vår på 4-talets grund uppförda värld skall stå. På samma grund äro kristenhetens undransvärda katedraler uppförda, på 4-talet, kombinerad med det heliga 3-talet. Regnbågen tyder på den första världsförstörelsen genom vatten, kometen på den andra och fullständiga förstörelsen genom eld. Det är denna hemlighet, varöver Melancholia grubblar; det är på den, som timglaset och klockan syfta. O när himmelens storklocka skall klämta och ringa in förgängelsens sista akt! Vore då mänskligheten väl beredd och smyckad som en ungmö för den kommande brudgummen!

Med denna fromma önskan slutade mäster Gudmund sitt tal, för vilket herr Svante å samfundets vägnar tackade. Man drack så samfundets skyddspatroners skål, och därefter en skål för fäderneslandet, det befriade.

Gardianen begärde nu ordet och önskade, att till de målningar och teckningar, som voro på bordet, matte läggas den, som mästern Gudmund senast målat vidkommande den helige Franciskus, hans ordens stiftare. Herr Sven och doktor Svante menade, att detta var en önskan, som borde villfaras, och mästern Gudmund gjorde det med rädsla i hjärtat och blyghetens rodnad på kinderna.

Målningen framställde den unge Franciskus, då han inför sin vredgade fader, den rike köpmannen, avkastat sina kläder och förklarat sig fri att följa den bana, från vilken denne vill avstänga honom. Detta sker i biskopens närvaro och i hans palats. Dess fönster stå öppna mot ett landskap med vatten, klippor, lundar och husgrupper under en himmel, som vid synranden och i skykonturer låter den förgyllning framlysa, vilken mästern Gudmund lagt på gipsgrund över pergamentet. Tavlan glänste i de klara, pastösa färger, som han älskade att använda. Bredvid guldets saknades icke azur och ädelrött. Gestalterna hade mer av en naiv och ädel hållning än av den lidelsefulla rörlighet, som den framställda händelsen synes kräva; ansiktena uttryckte själsstämningarna med en vacker måtta. Linjeperspektivet var icke utan fel, men i åskådarnes tycke likväl illusoriskt. Luftens avståndsförtoningar voro blott svagt antydda; men man såg av dem, att mästaren ofta haft färgspelet över Vättern för ögonen. Träden, husen och de fantastiskt formade klipporna tecknade sig skarpt mot himmelen, men likväl med avtagande bestämdhet i ett tätande blått. Det hela hade en gedigen, ungdomlig och älskvärd skönhet.

Färgglansen smekte de tre åskådarnes ögon. Ämnet tilltalade dem, och ansiktsuttrycken förstodo de. Men blott en av dem, doktor Svante, insåg till fullo, vad den okände småstadsmålaren här åstadkommit. Svante hade på denna sidan Alperna aldrig sett den nakna människokroppen så i alla enskildheter sant och tillika vackert uppfattad. Men han uttalade sin beundran med lugnt avvägda ord, emedan mästern Gudmund antagligen uppmuntrades mer av sådana än av ett beröm med starka åthävor.

Gardianen sade: -Broder Gudmund, dina färger äro i stånd att glädja även den sorgsne, och du förtäljer med din pensel så, att envar bör förstå det. Jag önskade, att Herren gäve dig lust och tid att göra en hel biblia pauperum, en bildbibel för dem, som icke lärt sig läsa, ty de skulle med lätthet och stor begärlighet uppfånga meningarna i din bildskrift. Ett fel

har du begått. Du har framställt Franciskus som gosse. Han var dock redan vid det tillfället yngling. Om det felet är du icke ensam, ty en målare, som hette Giottus eller Jottus och som smyckat kyrkorna i Assisi, Padua och Florens med skildringar ur den heliges liv, har på samma sätt felat. Det ser man i Korsets kyrka i sistnämnda stad. Under min pilgrimsfärd besökte jag alla ställen, där Franciskus verkat, och efterletade alla framställningar i böcker och målningar av hans levnads händelser. Men undransvärt dejlig har du målat gossen, och däri har du gjort rätt, ty det skall ha varit en ovanlig lekamlig fägring Franciskus nedlade bland sina offer på Herrens altare. Jag ber dig, broder, att få låna detta pergament, när vår provinsial kommer för att inspektera klostret. Han är konstförståndig och bör se det.

-Broder, sade mästern Gudmund, jag skall känna mig hedrad, om ditt kloster vill emottaga det som gåva.

-Det tackar jag dig för. Klostret har små tillgångar. Annars skulle jag bett dig bättra en av takmålningarna i vårt kapell. Sibyllan och änglarna därstädes äro av tiden och fukten illa medfarna.

-Det må jag åtaga mig utan vederlag.

-Jag vill då göra dig ett förslag, sade gardianen. Ville du icke giva din dotters anletsdrag åt en ängel, som viskar i sibyllans öra? Och den lille Gunnar Svantessons åt det änglabarn, som lyfter framtidens förlåt för hennes blick?

Herr Sven fattade klubban och sade: - Samfundet bevittnar brodern Gudmunds löfte till gråbrödrahuset och skall, hoppas jag, framdeles bevittna ett liknande till vår stadskyrka, jungfru Marias och sankt Nikolaus', där helge lekamens altar står och väntar en sådan pensel som hans. Och nu dricke vi en skål för evangelisten Lukas, målarnes skyddspatron, och för Vidrik Valandsson, smedernas, vars kristliga förtjänster synas mig ovissa, men som antagligen var en bra karl ändå.

Efter skålen gick doktor Svante fram till sina kolritningar och höll det utlovade föredraget om grunderna för det kopernikanska systemet, vilka ännu voro för ganska lärde män oklara, emedan ingen bok fanns därom, utan endast hörsägner, spridda genom polemiska föreläsningar vid universiteten.

Det åhördes med spänd uppmärksamhet, och herr Sven prisade den klarhet, som utmärkt det. Men det efterlämnade nedslagenhet och ängslan.

-Jag visste icke, sade gardianen, att skålen äro så starka eller -låt mig från min ståndpunkt säga-så förledande. Huru det nu förhåller sig med dem, så emotser jag icke utan bävan en tid, då mången och måhända de klaraste huvudena skola just för klarhetens skull hylla och förkunna denna världsuppfattning och en strid sålunda uppstå med bibelns. Och denna strid, vill det synas mig, skall varda djupgående och beröra de viktigaste religiösa spörsmål, såsom det om de dödliges frälsning och dödens upphävande genom vår Herre Jesus. Denna frälsning är, säger Paulus, av allmänlig betydelse och omfattar även de överjordiske och underjordiske. Men om nu jorden är en planet bland andra planeter, och om, såsom brodern Svante sist antydde, det torde finnas oräkneliga solsystem, som, även de, ha sina planeter, så torde alltför många bland oss därav draga den slutsats, att människan Jesu död på detta klot ej kan angå eller ens varda känd för de många dödliga släkterna i det oerhörda världsalltet. Jag förskräckes för denna utsikt, men tröstar mig med att vårt öde är i Hans hand, som leder oss till sanningen och är vägen till henne.

-Det där kopernikanska systemet, sade herr Sven, vill giva mig svindel. Att ha sin sockenkyrka, sitt pastorat och sin kära studerkammare på ett kringvirvlande stoftkorn i ett omätligt universum! Man kan få yrsel för mindre. Hitintills satt jag så gott och makligt i världens medelpunkt och lät stjärnesfärerna svänga omkring mig. Den som har ett privilegium ger det icke gärna från sig, och från ett så dyrbart som detta avstår jag icke, innan jag därtill tvungits.

-Ja, vår gamla världsuppfattning är så vacker, sade mästern Gudmund. Den är som en smyckad barnkammare, i vilken vi känna oss hemmastadda och trygga under vår Faders omedelbara tillsyn från den empyré, som välver sig över oss och är änglarnes och helgonens himmel. Jag kan icke föreställa mig min Herre Jesu himmelfärd annorlunda än som ett uppstigande från vår syndiga jord till detta härlighetens rike.

-Broder gardian, sade doktor Svante, skriften säger ju, att i vår Faders hus finnas många boningar. Avstånden mellan dem må vara svindlande så som mellan planeterna, enligt den nya hypotesen; men om de äro svindlande för oss i vår litenhet, vad betyda de för Gud? Man kan ju föreställa sig ett öga, för vilket miljoner solsystemer äro som ett grand, och man kan föreställa sig, att ägaren av detta öga ändå är, i likhet med oss, ett kryp inför Gud. Vad betyder storlek, utsträckning, avstånd inför den, som andligen dömer? Om den omätliga världen behövt en frälsare-att vi behövt och behöva honom är visst-så varför-skulle han icke fått sig jordklotet anvisat till det allmänna frälsningsarbetets utförande, då det någonstades skulle utföras? Måhända bär denna planet det syndigaste av alla slakten och har fördenskull blivit vald till planeternas Golgata. Vore vår jord den minsta, likasom hon torde varit den ovärdigaste att emottaga världsfrälsaren, så må vi erinra oss, att Jesus föddes icke i det väldiga Rom, icke i det ofantliga Babylon, ej ens i Jerusalem, utan i det obetydliga Betlehem. Och är det väl någon svårighet att föreställa sig ett budskap om frälsningsverkets fullbordan spritt genom universum? Kan icke Gud på vilket världsklot som helst framkalla siare, som i sitt inre skåda alla frälsningsverkets akter från bebådelsen intill uppståndelsen klarare än vi skåda dem i nya testamentets berättelser-siare, som, envar för sin planetmänsklighet, kunna peka på vår sol eller vart solsystem, eller i den riktning, där det svävar, och säga: Där i fjärran fullgjordes det offer, som skall återställa harmonien mellan Gud och alla dödliga slakten. Vänner, jag fruktar icke den kopernikanska hypotesen. De, som vilja tro, skola icke av henne hindras att göra det. De, som icke vilja tro, skola med eller utan henne finna skäl för sin otro. Nära ligger till hands, att bland dessa skola finnas de, som under intrycket av Kopernikus' mening sluta sig till den åsikt, som en icke längesedan upptäckt dikt av den gamle romaren Lukretius förfäktar, att världen tillkommit genom Ödet medels atomernas blinda lekar. Inbillningen restas ju att uppfatta dessa solar och planeter som tillfälliga atomsamlingar, kretsande i den omätliga rymden. Ja det är en föreställning, som svårligen kan undvikas, men säkerligen övervinnas; det är väl därför som hon är urgammal och likväl icke kan rota sig. Hon är förskräckande för känslan och otillräcklig för förståndet.

Samtalet övergick nu till de stora upptäckterna på vår planets yta. Alla voro eniga därom, att ett kanske enastående tillfälle till ett stort rön hade för människosläktet gått förlorat, sedan de nyupptäckta länderna på andra sidan oceanen fått beträdas av och underläggas hänsynslösa äventyrare, blodtörstiga guldsökare. De hade alla hört omtalas grymheterna, som förövats mot indianerna, och det lindringsmedel, som nu

på Las Casas' råd försöktes genom negrers överflyttande dit.-Huru sorgligt, sade mästern Gudmund, att den nya världsdelen icke vart avspärrad från den gamlas fördärv och gjord till en uppfostringsanstalt, vari ädlare släkten bildades, fjärran från de onda efterdömen, som allestädes och dagligen storma in på våra barn!

-Och fjärran från de klassfödomar, som förgifta samfundslivet, sade gardianen, och fördröja uppkomsten av Jesu Kristi aristokrati, de andligen fattiges, de blygsammes, de försakandes! Den aristokratien är dock av Herren bestämd att blomstra i det utlovade gudsriket på jorden.

-Jag skulle önskat, sade doktor Svante, att man till nybyggare hade utvalt de friskaste, starkaste och mest välartade barnen i Europa, utsedda ur familjer, om vilkas fäder och mödrar man icke visste något lågt, lastbart eller brottsligt, och ställt dem under ledning av vara bäste lärare och frommaste och förståndigaste kvinnor.

-Det skulle visserligen icke hindrat, sade gardianen, att de förde arvsynden med sig till det fridlysta landet. Det onda skulle även då framspirat ur osynliga frön; men genom noggrann tillsyn borde ogräset kunnat göras glesare och det goda utsädet härligt växa.

-Gardian, vad litteratur ville du haft medförd? sporde herr Sven.

-Utan litteratur och utan konst skulle de nya samhällena icke varit. Men litteraturen skulle varit inskränkt till de bästa kristliga och praktiskt nyttiga böckerna, till vilka jag räknar de matematiska och språkliga. Målare skulle ha medföljt, sådana som den änglalike Fra Giovanni från Fiesole-ja, varför icke? sådana som mästern Gudmund-och byggmästare skulle medföljt, sådana, om vilka man sagt mig, att, när de byggde katedraler åt kristenheten, de städse hade framför sig det stora magisterium, som de i kyrkobyggnadens former strävade att symbolisera, och gjorde sin egen levnad till en vandring under himmelssträvande valv, spända av längtan till det eviga. Även bildhuggare skulle jag gärna sett, sådana som den gyllene portens mästare i Freiberg.

-Jag hemställer, sade herr Sven, om icke en ö i närheten av kusten ändå finge upplåtas som fristad åt Cicero och en tuktrad Horatius, åt Virgilius, Seneka och Lukanus, kanske också åt de lärde herrarne Scaliger och Reuchlin. Då skulle jag trivas med en klockaresyssla på den ön.

Mäster Gudmund hade hört omtalas en bok om ön Utopia och sporde, om någon av hans lärde bröder läst eller kunde redogöra för den. Jo, doktor Svante hade läst den engelske kanslern Tomas Morus' bok Om det bästa samhällsskicket eller om den nya ön Ingenstädes (Utopia).

-Framst ville jag naturligtvis veta, huru prästerna ha det ställt där-om där finnas präster, sade kyrkoherden.

-Präster finnas där, upplyste doktorn, ehuru icke många. De väljas av folket bland dem, som utmärkt sig för ett rent och oegennyttigt leverne. Deras skyldigheter äro att undervisa ungdomen, bistå de äldre med råd och föreläsa folket såväl i husliga dygder som i offentliga. De föra ett verksamt liv för det allmännas bästa och draga även i krig, när samhället hotas av fiender.

-Få de gifta sig?

-Det åligger dem som plikt att ingå äktenskap.

-Det har visserligen sin goda sida, det medgiver jag rent ut, sade herr Sven, men sin farliga även. Den som har sina egna barn är naturligen benägen att se på deras bästa i främsta rummet och behandla de honom av kyrkan givna som styvbarn. Vilken religion förkunna dessa präster?

-Statens religion, som har blott tre dogmer: 1) det gives ett högsta väsen; 2) människoanden är odödlig; 3) bakom den lekamliga döden kommer vedergällningen. För övrigt står det envar fritt att bekänna den religion han vill; det finns på ön många kristne. Försök till samvetstvång straffas som brott.

-Nå, än samhällsordningen?

-Den är demokratisk med lärdomsaristokratisk överbyggnad. Ämbetsmännen väljas av folket dels för år, dels för livstid. Regenten väljes för livstid. Han och de förnämsta ämbetsmännen, likasom statsprästerna, måste dock utses ur en särskild klass: de lärdes. Tillträdet till denna klass står öppet för de bäst begåvade ynglingarne utan avseende på börd. De flesta medborgarne äro åkerbrukare och ha vanligen tillika lärt ett hantverk. Arbetet är organiserat, och ämbetsmännen övervaka, att envar fullgör sin andel och får åtnjuta sin vila. Arbetets avkastning är gemensam egendom. Det finns en slavklass, som förrättar de lägsta göromålen: den är fåtalig och rekryteras av brottslingarne. Lagarne äro få och allmänfattliga.

-Säg nu, doktor Svante, vad ni menar om ett sådant samhällsskick.

-Det synes mig ha den förtjänsten att vara fritt från de svåraste av de nu bestående samhällsskickens lyten. Det är ju ett stort erkännande. Men jag undrar, om en man med frihetskänsla förmådde leva i det. För egen del vill jag icke drivas av en ämbetsman på given timme till arbete och på given till vila, och jag betvivlar, att svenske män skulle foga sig däri. Jag betvivlar dessutom, att samhällsskicket kunde bestå oförändrat. Förändras det, går det till försämring, ej till förbättring. Ty det skulle förvåna mig, om dess lärda aristokrati icke finge samma lust som andra aristokratier: att tillskansa sig all makten i samhället och göra förmånerna de åtnjuta allt större och ärftliga på sina barn. Slika arbetsfogdar skola förr eller senare närma sig den egyptiska arbetsfogdetypen, och ju starkare ämbetsmannaorganisationen är och ju mer den med sig införlivar de kunnigaste och äregirigaste i befolkningen, dess oemotståndligare skall den trældom varda, som de lägga på de arbetande. Svåra samfundsproblem är jag icke mäktig att lösa, och tills vidare föredrager jag fördenskull en ej så noggrant inrättad samfundsmekanism. En sådan må gå ojämnt och förslösa kraft, men ger i vederlag personlig frihet. Jag önskar, att varje man hade sin egen torva och vore självständig på den och där besörjde sin hushållning efter egen insikt; jag önskar, att förståndsodlingen vore tillräckligt utbredd, för att de frie männen skulle inse vikten i så många fall av gemensamt ordnade ansträngningar såväl i fred som krig; jag önskar, att varje man hade vapen att värja sig med, ty vapenlös rätt varder städse förtrampad. I få ord sagt: jag vill ett allt fullkomligare statsskick på den grundval, varpå

Sveriges konung och folk nu börjat bygga.

Samtalet, som råkat in på det politiska området, föll nu på riksdagar och riksdagsrätt. Viktiga riksdagar hade ju nyligen hållits i Strängnäs och Vadstena och rådsmöte i Jönköping. Gardianen uttalade en åsikt, som torde synas underlig: att om någon del av folket skulle från riksdagsrätten uteslutas, vore det den mäktigaste och rikaste, emedan rikedom är stark nog att ensam för sig giva dess ägare ett mer än tillbörligt inflytande i samhället, och emedan de rike och mäktige, riksdagsrätten förutan, kunna göra sig hörda och sina intressen beaktade inför tronen; varemot de fattigaste och mest betungade klasserna sakna kraft att skydda sig själva, såvida de icke förena sig till uppror, vilket Gud förbjude, och skulle utan riksdagsrätt vara till regeln ur stånd att göra sina behov kända och sina klagomål behjärtade. De europeiska staterna stå ännu fjärran från en på rättfärdighet grundad samhällsordning, än fjärmare från en kristlig.-Men, tillade gardianen, vi äro icke endast berättigade, utan skyldige att bevara hoppet om bättre tider, ty Gud har lovat oss dem.

Veniant modo tempora julta, Cum spem Deus impleat omnem.

Doktor Svante sade: - Med gardianen är jag enig däri, att okristligt och förkastligt är ett samhällsskick, där icke den fattiges röst ljuder lika högt på tinget och inför tronen som den rikes. Detta skulle väl också vara klart för alla rättänkande och alla kristligt sinnade, om icke ett särskilt hinder ställde sig i vägen. De fattigaste äro ju vanligen även de minst kunnige, ehuru, sanningen att säga, man möter en förskräckande okunnighet även hos adeln i alla Europas riken, så att man känner sig frestad till frågan, om icke okunnighet, parad med övermod, är samhällsfarligare än okunnighet, parad med känslan av ringhet. Hindret, som jag menar, är den från en grekisk filosof ärvda och av Tomas Morus i viss mån upptagna läran, att de visaste böra styra och avgöra alla samhällsbeslut. Detta låter gott. Men de visaste böra, synes mig, vara vise nog att inse, att vad de mindre vise och ej minst de på ingen visdom pockande samhällsmedlemmarne känna, lida och mena, utgör någonting mycket viktigt, som de visaste böra hava reda på, för att icke blint handskas med en outrannsakad kraft. För övrigt: vilka äro de visaste? De som själva anse sig för sådana? Då hava vi att söka dem bland de mest uppblåsta och dumhögfärdiga bland människor. De verkligt vise hava, tror jag, något av den blygsamhet, som hindrar dem att tälja sig till den flock, som skriar: Vi ha insikterna, vi skola styra. De verkligt vise skola aldrig utpeka sig själva som sådana. Det är fördenskull som man sökt och trott sig

finna ett yttre igenkänningstecken på visdomen. Den bör nämligen företrädesvis finnas bland de kunskapsrike. Nu äro visserligen kunskapsrikedom och visdom olika ting, men den senare förutsätter gärna den förra. På denna grund uppbygges den åsikt, att de lärde och de bildade böra vara de, som styra och av de styrande höras och beaktas. Man förgäter härvid det, som kristendomen kallar arvsynden, som i sin rot är själviskhet. Den låter lika litet utestänga sig av skolväggarna som av världshavet, och jag betvivlar, att den med kunskaper utrustade själviskheten skall förfara mer billigt och kristligt emot de lägre klasserna än den okunniga själviskheten hos de pansarsmidde och guldsporrade, såvida icke billigheten föreskrives av egna, bättre insedda intressen. Jag har, särskilt i Italien, som verkligen äger en kunskapsrik och mångsidigt bildad samhällsklass, inom denna påträffat en så hänsynslös ondska, en sådan lastbarhet och en sådan lumpenhet, att frågan om kunnighetens förhållande till sedligheten blivit för mig till ett av de problem, med vilka min tanke arbetar, medan jag med harpan vandrar vägar och stigar. Man måste, för att leva ädelt, känna inom sig något rent, som icke får smutsas. Några sidor, förelästa ur Tomas a Kempis, kunna hos den fattigaste väcka den känslan till liv; universitetslärdom gör det mindre säkert. När kunskaperna träda i den känslans tjänst, då bär intelligensens utveckling sunda, samhällsgagneliga frukter; annars bär den väl snarare Sodomsäpplen.

Det anmälades, att kvällsvarden var färdig.

Sedan ordföranden tackat värden och värden gästerna, avslöts sammankomsten på övligt sätt därmed, att ledamöterna reste sig och sjöngo en latinsk hymnvers, som prisar Fadren, Sonen och den Helige Ande, önskar evig salighet åt alla avlidna och nedkallar frid över Sverige. Hade Lars varit närvarande, skulle han avbrutit sången och fördömt denna vers som djävulsk med anledning av dess önskan för de hädangångna.

Sit laus, honor Deo patri, laus perennis ejus Nato, iubilus Spiritui sancto, salus aeterna defunctis. Pax sit regno Suetie.

Därefter spisades kvällsvard i tegelhusets sal. Doktor Svante tillkännagav, att han redan följande dag hade att anträda en färd, som torde upptaga en månad eller mer. Det var en missräkning för de närvarande, som hoppats att "Fritt ur hjärtat" skulle ha sammanträde på Talavid. Man drack i mästerns bästa vin en hjärtlig skål för lycka på färden och för harpan, som hade endast uppbyggliga, stärkande och ljuvliga

toner för bygdernas folk. Man drack även en välgångsskål för sonens i huset nu stundande resa till tyska högskolor, och slutligen en för husfru Margareta.

12 Margit och Arvid Nilsson. Gålden till Lübeck.

Medan "Fritt ur hjärtat" samspråkade i målarestugan, kom Arvid Nilsson in genom mästare Gudmunds gallerport, sedan han genom dess spjälor upptäckt den vackra trettonåriga fränkan Margit sittande på Fabbes bänk under linden, där hon vilade ut från sin delaktighet i bestyret med förberedelserna till samfundsmåltiden, ty modern hade tidigt vant sin dotter att deltaga i husgöromålen, så mycket som krävdes för att hon i sin ordning skulle vara en ordentlig och kunnig husmoder.

Den vikt och värdighet, som bjudningen från herr Ture Jönsson Roos hade förlänt Arvid, hindrade honom icke att i åtskilliga smedgesällers åsyn kapplöpa med Margit från gallerporten utefter den långa gårdplanen till bryggan, där han lyfte flickan ned i jullen och satte sig vid årorna.

-Var är Lars? frågade han. - På Kortebo. -Det var bra. För mina ögon tager han sig vacker ut på sådant avstånd, att man icke ser honom. När reser han till Tyskland?

-Om ett par dagar med en forä, som skall nedåt Skåne.

-Tänk, om han och även den där foran råkade i händerna på Slatte. Det vore ledsamt för forans skull. Förlåt mig, kära fränka, för att jag talar så om din bror och min skolkamrat! Men du och jag har aldrig haft hemligheter för varandra. Han är mig lika osmaklig som du är mig behaglig, och det är tycken, som jag ej kan avhjälpa.

-Hade du roligt hos herr Ture Jönsson Roos?

-Ja och nej. Det är ju lärorikt och hedrande för en yngling att komma i sådant sällskap. Men särdeles förnöjsamt var det icke. Värden och de förnåma gästerna bemötte mig mycket vänligt och läto mig med största grannlagenhet förstå, att jag var femte hjulet under vagnen och bjuden för min fars skull, ej för egen, vilket jag visste förut. Biskopen i Skara, som var där, ställde till mig frågor på latin. Jag misstänker, att hans latin icke skulle få högsta betyget av kyrkoherde Sven, och jag svarade taktfullt på ett latin, som jag försökte göra lika dåligt. Biskopen lade mig på hjärtat, att Sveriges adliga ungdom skall smycka sig med kunskaper och färdigheter, så att kanslerer och dylika värdighetsmän ej må behöva hitskeppas från utlandet. Det har min far också sagt mig, och med anledning därav har jag fattat det beslut att åter varda skolpojke inför herr Sven och, om din käre fader det tillåter, även inför honom. Herr Sven skall lära mig ett latin, som duger för diplomater, kanslerer och furstar. Av mästare Gudmund vill jag lära mig måla-vilket är en vacker färdighet och roande tillika-men framförallt vill jag lära hos honom att rita fästen och slott, ty det är, synes mig, bedrövt, att utlänningar anlitas, då större byggnader skola uppföras hos oss. Vi ha lika mycket för stånd som de.

-Arvid, då kommer du återigen att sitta timtals hos far i målarstugan! Så roligt! Vad det skall glädja far, som håller så mycket av dig!

-När Lars väl är borta, finnes å min sida intet hinder. Men gå hit för att gräla med honom ville jag icke. Du kommer väl händanefter, likasom förr i världen, att dagligen hälsa på din far och mig i målarstugan. Gör det, Margit!

-Gärna.

-Vi skola vara som barn igen, du och jag. Du är i själva verket ännu barn-bara tretton år. Ännu har du full rättighet att kyssa mig obesvärat, alldeles som förr.

-Det var du, som kysste mig.

-Vi möttes halvvägs, om jag minnes rätt. På den där bänken vid sjöboden möttes vi sålunda fem gånger efter varandra, ibland tio gånger, tjugu gånger tror jag. Ingenting hindrar en god fortsättning.

-Jo, du.

-Vad då? frågade Arvid och vilade på årorna.

-Jag är väl endast tretton år, men jag har fått en värdighet.

-En värdighet! Vad menar du, Margit?

-Jag försäkrar dig, att jag fått en värdighet, en andlig värdighet.

-Det var för galet. Har du fått en andlig värdighet? Är du abbedissa i ett kloster?

-Nej, icke en sådan värdighet. Jag ämnar ej varda nunna. För ingen del. Nej, en annan värdighet.

-Vilken?

-Det är en hemlighet.

-Det var bra. Då skall du säga mig den. Ty du och jag ha alla våra hemligheter gemensamma.

-Men icke denna.

-Då skall jag också skaffa mig en hemlighet, som du icke får veta. Då är det ända på det där härligt förtroliga, då jag kunde säga mig själv om allt som jag ansåg allra mest hemlighetsfullt: Det vet bara Margit och jag. Jag skall emellertid icke visa mig nyfiken. Du är envis, när du fått något i huvudet, och det tjänar till intet att söka avlocka dig hemligheten. Det tycker jag om, ty av skvalleraktiga fruntimmer ha vi mer än tillräckligt. Ack, Margit, jag fröjdar mig åt att få återigen sitta på skolbänken. Få något att tänka på och anstränga mitt huvud med blir, hoppas jag, en god motvikt till min lust för narrupptåg, äventyr och kanaljerier. Säg mig nu, fränka, vem håller du mest av här på jorden?

-Min far.

-Och därefter?

-Min mor.

-Och därefter?

-Gunnar Svantesson.

-Jag är icke svartsjuk. Därefter?

-Doktor Svante.

-Aj! Därnäst?

-Fabbe.

-Därnäst?

-Herr Sven och fader Mattias.

-Därnäst?

-Dig.

-Tack! Nästa gång jag frågar därom, skall jag börja nedifrån. Då kommer jag främst.

Sveriges skuld till Lübeck skulle gäldas, och då medel härtill saknades, måste kung Gösta tillgripa kyrkors och klosters dyrbarheter. Det var ett farligt steg, men nöden väjer icke. Faran var tydlig för en var, som hade tillfälle att bevittna allmogens ord, blickar och åtbörder, när den, samlad kring sina sockenkyrkor, åsåg, huru kalkar och monstranser bortfördes. Samma folk, som villigt gick till sina tunga sysslor och ödmjukt bar hungern och alla i litanian omnämnda naturhemsökelse, knotade och knöt nävarne kring spjut och yxor, när en mänsklig myndighet syntes förgripa sig på deras rätt, och det var hågat att genast nyttja sina "värjor" när därtill kom, att förgripelsen liknade helgerån. Vid dessa tillfällen sågs på än den ena kyrkbacken än den andra i Smålands, Västergötlands och Östergötlands härader den av folket med undran betraktade och likväl nästan överallt med ett märkvärdigt förtroende bemötte Svante harpolekaren. Även de misstänksamma bland de äldre och inflytelserikare dannemännen ville gå i god för att han var folkvän. Rykten gingo, att han var ättling av en släkt, som fordom betytt mycket i Sverige och hållit sköld över landets bästa och folkets rätt. I Eksjötrakten menade några, att de igenkände honom: att de sett honom som gosse på hovgården där, och att han då gällde för en Sture. Andra sade

annat. Likaledes förmäldes, att Joulv Slatte, stigmans-Oden, vilken många också trodde vara folkvän, ehuru av en alldeles egen, okristlig och förskräckande art, hade förklarat fågelfri den man, som vågade kröka ett hår på harpolekarens huvud.

Som oftast samlade sig menigheten på kyrkbacken kring denne och åhörde vad han hade att säga om dagens tilldragelser. Han sökte icke förringa vad som skett och möjligen skulle ske; han tvärtom sade sig förutse, att sedan penningar, kalkar och monstranser tagits, torde ordningen förr eller senare komma till kyrkoklockorna, ty det utfattiga rikets skuld och utgifterna för dess ordnande och värnande voro stora. Han sökte ej försvaga intrycket på allmogens känslor av de nödtvungna kyrkoroven; han tvärtom fördjupade med tal och sång detta intryck, men omgestaltade det på samma gång till likhet med vad han själv kände. Sedan han från kyrkbacken följt någon av de förnämligare sockenmännen till dennes hem, vanligen ledsagad av många bygdens män och kvinnor, sjöng han där först psalmer och hymner, som voro dem bekanta och kära, så Engelbrektsvisan eller någon liknande, som uppkallade fosterländska minnen, därefter en sång, som han diktade under stundens ingivelse.

Än om monstransen, varur släkte efter släkte sökt enhet med det gudomliga i folkbefriaren från Nasaret; varur man efter man, kvinna efter kvinna hämtat den hemlighetsfulla kraften till en villig och hopprik färd in i det land, där de hädangångne bida världsförvandlingens dag...

Än om kyrkoklockorna, som samstämmigt inringa gudstjänstens och vilans dagar; vid vilkas ljud de nyfödde bäras till dopet och de avlidne till graven.

Snart skola de kanske tystna, sedan de i århundraden frambragt ur malmen klingande tidslänkar till förening mellan bortsvävande och anländande själar.

Men vad sedan?

Väga dessa offer mer än förlusten för svenska folket av dess heder? Skuld skall gäldas, om ock med mödor intill döden. Skuld är en kämpe, som skall döda din själsadel, om icke du dödar honom. Medvetandet av vanära skulle tynga ditt arbete på åkern och i skogen, svenske man. Det skulle rycka vingarne av de böner du uppsänder för dina tegars gröda och ditt hems trevnad.

Medvetandet av bevarad ära skall fördjupa plogfåran och öka groddkraften i de frön du i henne sår. Det skall giva dina böners vingar spännkraft. Det skall hålla dig rak inför dem, som vilja vara dina herrar, och det skall giva mångfaldigad kraft åt de slag du slår för frihet, lag och rätt. Ur plogfåran och ur bönen och ur ditt i strider för rätten gjutna blod skall komma välsignad äring; ur den välsignade äringen skönare prydnader för dina altaren, renare och starkare klocktoner över Sverige.-

Sådant sjöng Svante vid sin harpa. Och såsom konung Hjarrande med sin mäktade besvärja oväder och böljor, lade sig även denne harpolekares toner tills vidare den storm, som hotat med plötsligt utbrott.

13 EFTER FYRA ÅR.

Magister Lars Lars Gudmundsson eller

Laurentius Gudmundi hade återkommit till Jönköping med magistergrad från Wittenberg och med ett rikt förråd av lagrar, skurna vid möten och disputationer mångenstädes i Tyskland, Holland och Schweiz. Hans rykte hade föregått honom ända till Stockholm, där man bättre än i hans lilla födelsestad visste, att han i de tyska universitetskretsarna blivit en bemärkt personlighet, om icke just för humanistisk lärdom, ty hans dosis av den var inskränkt till det nödvändigaste minimum, så likväl för brinnande teologisk iver och oförliknelig slagfärdighet i katedern. Han hade avgått med seger i offentliga ordstrider med katoliker, "kryptokatoliker" och zwinglianare; det hände sällan, att han icke med en eller annan oväntad slutledning lyckades förbluffa sina motståndare och för tillfället bringa dem ur fattningen. Våldig predikant var han, och fyllda kyrkor i norra och mellersta Tyskland hade med andäktig häpnad åhört den bredaxlade nordiske jättens dånande filippikor mot tidens mångahanda irrläror och hans rysliga förutsägelser med anledning av dem. Även luterskt sinnade lärare av högsta graden skonades icke, om Lars trodde sig hos dem ha upptäckt någon meningsskiftning, om än den finaste,

som bröt emot vad han hade fastställt som renlärighet. I templet såväl som i auditoriet bar han ett långsvärd vid sidan-ett icke särdeles ovanligt bruk bland den tidens predikare och katedermän, rättfärdigat genom det ej heller ovanliga behovet av självförsvar mot personligt våld. Magister Lars själv försäkrade, att han hade svärdet tillreds allenast därför, att det icke var ett så livsfarligt vapen som hans knytnävar. Det roade honom att giva prov på sin styrka, såsom att bryta tjocka järntenar och räta ut hästskor. Men även vid tillfällen, då han behagade förevisa idrotter, iakttog han en hållning av majestätisk värdighet och bjudande auktoritet, en hållning, inför vilken till och med gamle vördade professorer och doktorer kände sig likasom ängslige och manade att böja sig, helst som den understöddes av ett par grå, kalla, befallande ögon, som vittnade om orubblig självsäkerhet.

Man kunde tro, att Lars under dessa år av studier, strider och triumfer i fjärran land skulle ha glömt den gamla grönslemmiga stocken i sin fars brygga. Visst icke. Hans tankar hade alltsomoftast ruvat över det fälttåg, han före sin resa beslutit öppna mot mästare Gudmunds "minnen", ovanor och kätterska föreställningar, och angreppet på nämnda stock skulle vara likasom ett lekande förspel till striden.

Mästare Gudmund gav emellertid genast med sig, ehuru med en suck, när Lars nu upprepade, att stocken var oduglig till tjänstgöring och borde avlägsnas. Så skedde. Fabbe, som deltagit i förrättningen, hade en yxa tillreds och ådagalade med några hugg i stocken, att detta kära minne från Peder Månssons och mästare Gudmunds barndom var invärtes friskt. Men magister Lars avgav den kategoriska förklaring, att stocken var rutten, emedan han måste vara det, sedan han legat måhända hundra år och. mer i vattnet. Fabbe ville göra en invändning; men ett "tyst, karl!" och en framsträckt hand förstummade honom.

På återvägen från bryggan sade magister Lars till mästare Gudmund:-Du börjar nu vara gammal, far, och jag föreställer mig, att någon vila på ålderns dagar skulle göra dig gott. Jag har tänkt, att du skulle sälja eller hyra ut smedjorna, men behålla nielleringsverkstaden. I nielleringskonsten är du den ypperste. Den konsten roar dig, och den inbringar dig heder och mynt. Ja, jag förmodar, att den skall roa dig alltmer och att du skall ledsna vid det där måleriet, som ju frestar på dina gamla ögon.

-Visst icke, inföll Gudmund, färgerna glädja och, som jag tror, stärka dem.

-Det är omöjligt, sade Lars, färgerna fördärva dem, och därom skola vi icke tvista.

-Jag kan icke hyra ut eller sälja smedjorna utan att dela vår tomt eller bringa in främmande folk på den, och det skulle, rädes jag, minska vår hemtrevnad. Tomten är dessutom ett fädernearv, som jag ej vill skingra.

-Att den är ärvd från fäderna ökar ju ej dess värde. Tomten är så stor, att den har plats för ett furstligt slott. Du skulle se, med huru trånga tomter även de rikaste borgare i de tyska städerna nöja sig. Vår med sina båda paraderande hus åt gatan till och sitt gallerverk, som är ett slöseri, ser rent av högfärdig ut och påminner mig om ordet, att stormod går före fall. Den säger till envar, som går förbi: Här bor den rikaste borgaren i Jönköping. Mig är det svårt att predika mot högfärd, så länge vi bo som vi bo. Svårt är mig också att predika Herrens bud från Sinai: "Du skall icke göra dig beläte", så länge jag ser jungfru Marias bild och Vidrik Valandssons på våra gavlar. Jag har hört mig för om Vidrik Valandsson och erfarit ur lärd källa, att han snarare var en hednisk avgud, det vill säga en djävul, än han var en kristen människa. Men därom få vi tala litet längre fram. Du iriser nog själv, att en kristen präst av den oförfalskade läran icke vill ha en djävulsbild som skylt på väggen. Därom äro vi säkerligen eniga. Vad nu tomten vidkommer, bör du dela den på längden och sälja den västra halven med det gamla träboningshuset och smedjorna. Den östra med tegelhuset behåller du, och den kan vara som den är, utom det att du gör målarestugan till nielleringsverkstad och river eldstugan, som är ett hedningabygge.

-Om tomten delas på längden, huru går det då med vårt gamla vårdträd mitt på gårdplanen?

-Vårdträd, vad menar du med det namnet?

-Vårt familjetråd.

-Familjetråd! Äro vi närmare släkt med det trädet än med vilket annat, som växer här i världen? Käre fader, det är tid på att du tvår dig ren från hednisk vidskepelse. Intet orent får inkomma i himmelriket. Den gamla linden har stått länge nog och åtnjutit en vördnad, som icke tillkommer jordiska och osjäliga ting. Den skall naturligtvis fällas.

-Aldrig, så länge jag lever.

-Jag hoppas till Gud, min fader, att du skall leva längre än det trädet, sade magister Lars småleende, klappade sin far på axeln och gick.

Mäster Gudmund stod och stirrade framför sig. Hans ögon voro icke riktade på ett bestämt föremål, men de skådade in i en otrevlig framtid.

Man var mot slutet av vintern. Samfundet "Fritt ur hjärtat" hade under de sistförflutna åren haft sin egentliga blomstringstid. Under deras flesta vintermånader hade doktor Svante kunnat bevista dess sammankomster; men nu var han ute på resande fot. Det större lofthuset å Talavid var av honom hyrt och inrett angenämt och bekvämt. I dess sal stod ett bokskåp med många märkliga arbeten: bland dem även italienska, franska och tyska med miniatyrer, som han anskaffat lika mycket för att fröjda mäster Gudmund som sig själv. Dennes tavla "Förklaringen på Tabor" hängde där i en ståtlig ram, som mäster tecknat och Fabbe med stor skicklighet skurit. Ramen var i den gamla stilen med spetsbågar och fialer, vilken mäster vidhöll, ehuru han hade sinne för den nya även, synnerligen för dess ornamentik. Dess, som han tyckte, onaturligt feta, vingade pojkar voro icke i hans smak; han älskade smärta former, väna ansikten, en på samma gång blyg och böjlig hållning, och sådana hade han gjort de änglagossar och änglaflickor, som skådade fram ur ramens nischer och lövverk.

Det var numera ingen hemlighet, åtminstone icke för borgmästaren Nils Arvidsson, varifrån i varje fall en stor del av doktor Svantes penningtillgångar inflöt. Ordentligen var tredje månad sände honom konung Gösta ett visst belopp, någon gång med borgmästaren som mellanhand, och av

ett brev, som denne fått tillfälle att lovligen eller olovligen ögna, framgick, att försändelserna utgjorde den lågt ställda räntan på ett kapital, som konungen lånat av doktorn. Herr Nils Arvidsson hade vidare erfarit, att doktorn ägde ett hus i Stockholm och där var skriven med namnet herr Svante av Reichenbach, ett tyskt namn, ehuru doktorn otvivelaktigt var av svensk börd. Men han hade länge vistats utrikes, och hans avlidna maka hade tillhört en i sydvästra Tyskland mäktig släkt med stora jordagods. Det bör tilläggas, att av det brev borgmästaren sett framgick, att långivaren med anledning av konungens penningbekymmer erbjudit honom att inställa räntebetalningen till lägligare tid eller låta räntan gälla som avbetalning på kapitalet.

Politiska och kyrkliga tilldragelser under dessa år hade gått gardianen och även kyrkoherden herr Sven djupt till sinnes. Gardinen var i själva verket icke längre gardian, ehuru man ännu av vana kallade honom sa; han var broder Mattias, och gardianvärdigheten hade övergått till en av hans underordnade, broder Johannes. Vårdigheten, men icke ämbetet, ty detta fortfor endast skenbart. Likasom klosterkapellets dyrbarheter, så voro också klostrets alla penningtillgångar tagna av kronan, vilket var ett så mycket svårare slag, som det nyligen hade sålt sitt hemman i Stigamo till biskopsstolen i Linköping och sina ägor vid Munksjön till staden. Ej heller var gardianen herre inom själva klostermurarne. Han och hans munkar voro numera endast kronans fattighjon, som där hade hemvist och föda. Och kronofullmäktigen hade åt magister Lars överlämnat att styra och ställa efter behag såväl med klosterkapellet som med sankt Örijans, sankt Peders och sankta Gertruds små helgedomar. På magister Lars' förslag hade en ny församling, kallad slottsförsamlingen, bestående av kronans betjante i staden och deras familjer, blivit tills vidare bildad. Lars hade åtagit sig att utan lön vara dess själasörjare, och klosterkapellet, som nu fick namnet slottskapellet, var ställt till dess förfogande. Nycklarne till kapitelsalen voro även i hans förvar. Han hade genomstökat de gamla skåpen där och bland annat, som han påträffade och ansåg förstörelsevärt, funnit den serie av målningar, som mästern Gudmund ägnat åt den helige Franciskus' levnad. Mästern hade visserligen icke anförtrott åt sin pensel att framställa något av de underverk, som den fromme mannen troddes hava förrättat; sådana ämnen bjödo honom snarare mot, och Lars hade i detta avseende intet skäl att vara missnöjd med hans alster. Det var historiska tilldragelser av allmängiltig och symbolisk innebörd, som den om sin konstnärsförträfflighet omedvetne småstadsmålaren hade upptagit till behandling: händelser, som åskådliggjorde Franciskus' andliga mod, hans förmåga att lycklig och gladlynt bära de yttersta försakelser, hans barmhärtighet mot de eländiga, hans medlidande med djuren. Men särskilt detta slags medlidande föreföll magister Lars misstänkt. Han spårade något hedniskt däri. Han hade gjort upp en teori åt sig, enligt vilken medkänsla för djuren vore ett särskilt kännemärke på hedniskt sinnelag. Det var

sagor från hedendomen, som talade om tillgivenheten mellan hjältarne och deras hästar. Från hednatiden kom bruket att giva människor djurnamn, såsom Björn, Ulv m.fl.

Från hedendomen härstammade tron, att vissa djur vore heliga. Men kristendomen lärde, att djuren hade sin andel i naturens förbannelse, och det var i djurskepnad djävulen bedrog Eva. Djuren ha ingen del i Jesu Kristi förtjänst. På denna teori, som han efter hand utarbetat i alla enskildheter, hade han börjat grubbla redan som pojke, sedan han av sin far mottagit upprepade gånger för djurplågeri. Denna hade burit ödesdigra frukter. Gossen, som utan groll mindes de handgripliga tillrättavisningar han fått av sin mor för tillfälliga förseelser, kände instinktivt, att när karbasen i faderns hand bestraffade djurplågeriet, voro slagen riktade mot själva hans naturell och inneburo en fördömdhet över den, och ur denna känsla uppväxte mot bestraffaren ett agg, ja en hämndlystnad, som Lars icke ens i självprövningens förtroligaste stunder ville vidgå, men som fanns. Däremot hade han klart för sig, att hans teori var till för att giva honom upprättelse inför sig själv och betrygga honom självaktningen. Så mycket mer dyrbar vart hon honom, och han kunde icke underlata att framlägga henne inför kyrkoherde Sven, medan han var dennes lärjunge, för att erfara vad intryck hon skulle göra. Intrycket var obeslöjad avsky; men herr Sven övervann dock sin lust att genast kasta lärjungen på dörren i hopp att kunna inplantera i honom en bättre övertygelse. Han anförde bibelspråk, som påbjuda barmhärtighet mot djuren; men de voro alla hämtade ur Mose böcker, Ordspråksboken och Syrak, och Lars gjorde invändningar mot deras giltighet för kristna. Herr Sven anförde då aposteln Paulus' djupa ord om kreaturernas suckan; men Lars hade dragit sina egna slutsatser ur dessa ord: att vi ha ingen rätt att mildra den hårda lott, som är djuren pålagd av Gud; att vi tvärtom böra göra dem den lottens hårdhet så kännbar som möjligt, och det utan annan gräns än den, som föreskrives oss av omtanken om vår egen fördel, när vi begagna deras arbetskrafter. När kyrkoherden vädjade till det evangeliska sinnelaget, förklarade Lars detta vara en *petitio principii*, varefter kyrkoherden slutligen vädjade till *argumentum ad hominem* och visade Lars på dörren.

Magister Lars lade målningarna och en mängd skrivna, med stora sigell försedda pergament i kapitelsalens spis. Dit bar han även några mässeböcker och breviarier. Han slog eld, tände ett ljus och med det den beslutade brasan. Medan han stod och skådade in i elden, funderade han på en predikan, vari han ville bevisa, att magister Olaus Petri vore kryptopapist. Vad Lars nu gjort ansåg han så fullständigt som sin ensak, att han därom nämnde ingenting till någon annan.

Då mästare Gudmund en dag kom från nielleringsverkstaden ut på sin vackra gårdplan, som nu låg i vinterdräkt, såg han sin son och drängen, som höll en liten stege, betrakta något på den inre gaveln av träboningshuset. Det var en ringklocka, som nyss blivit upphängd på ett järnställ under skyddstak.

-Vem har satt upp den där? frågade mästare.

-Jag har låtit sätta upp den, svarade Lars.

-Och varför?

-För att kalla familjen till andaktsstunder, som jag beslutit hålla. En ringklocka behövs för det ändamålet, emedan vi äro så spridda. Du sitter kanske i din målarestuga, mor sysslar i spiskammare och visthus, Margit lатар sig måhända på bryggan, och Gunnar Svantesson gör odygd uppe på någon av vindarne eller är nere i smedjorna och stör arbetet där. Således: ringklockan är behövlig.

-Det synes mig, att jag bör tillspörjas, innan slikt företages, anmärkte mästare.

Magister Lars antog en förnämnt tillrättavisande uppsyn och svarade:-Innan något nytt här på tomten göres, underrättas du alltid därom, och jag vet mig icke ha underlåtit att upplysa dig om orsaker, skäl och ändamål, när jag antager, att du icke av egen insikt kan få dem klara. Men här är ju saken tydlig. En ringklocka tjänar till att ringa med, och ändamålet är, som jag sagt, familjens samlande till andaktsstunder.

Något längre fram på dagen stod magister Lars i klosterkapellet framför en trappställning, å vilken en karl med ämbar och limborste steg upp. I ett hörn av kapellet satt en liten tunn gestalt i munkkappa hopkrupen. Han hostade ibland, och hostan ljöd ihållig. Det var broder Mattias.

Karlen doppade limborsten och lyfte den mot taket.

-Vänta litet, hördes munkens sorgsna röst, var snäll och vänta ett ögonblick! Bäste magister Lars, är det meningen, att taket skall ej blott vitmenas, utan förbliva vitt? Eller att det skall få nya målningar? I det senare fallet ber jag få säga, att ett av takfälten är nyligen ommålat, och det av er gode, skicklige fader ... det där fältet, som föreställer sibyllan. Och sibyllan är ju icke ett helgon, magister Lars, utan en, som kristne av alla bekännelser kunna akta såsom ett Guds sändebud till hedningavärlden. För all del: förlåt min anmärkning! Jag menar icke illa.

Magister Lars stod med ryggen åt broder Mattias och nändes icke vända sig om, då han svarade: -Hela taket skall vitlimmas och förbliva vitt. Börja, karl!

Limstrykaren höjde borsten på nytt, då den veka, klagande rösten åter hördes: - Nej vänta litet, bara litet! Bäste magister Laurentius Gudmundi, ni ser väl vem den vackra ängeln, som viskar i sibyllans öra, liknar. Det är er syster Margit, eder egen syster, avmålad så innerligt vackert av eder skicklige fader. Den tanken gladde mig, att sedan Margit själv genom Herrens nåd blivit en himmelens ängel, hennes barn och barnbarn här kunde skåda, huru vän och god hon i sin jordiska barnaålder såg ut. Och den mindre ängeln, mycket vacker även han, är, som ni ser, Gunnar Svantesson.

-Jag ser det. Börja, karl! upprepade magister Lars, och strax därefter var sibyllan med änglarne försvunnen.

När Lars några dagar därefter beskådade sitt verk, gladdes han och sade till gardianen Johannes:-Kapellet står nu klätt som en brud.

14 Samfundets "Fritt ur hjärtat" sista sammankomst.

Huru svalkande för sinnen, som lida av dagens buller och stingas av dess tilldragelser som av dolkar, att äga en vrå, till vilken bullret icke når, bakom en dörr, genom vilken dolkarne icke tränga! Broder Mattias kände sig sjuk och borde hava intagit sängen; men han kunde icke motstå utsikten till en tankerikt irenisk stund i samfundet "Fritt ur hjärtat". Kyrkoherde Sven trotsade obehaget av att möjligen träffa Lars, innan han hunnit in i samfundshamnen, och han kom och hade under armen sin store Virgilius med noter av Servius och Donatus. Mäster Gudmund hade, för att trygga samfundet mot den fara, som stod närmast, med grannliga ord bett sin kära hustru låta Lars förstå, att samfundet utgjordes av invalde och kallade ledamöter. Doktor Svante var fortfarande stadd på färder i Västergötland-han hade senast skrivit från Skaratrakten - men när kyrkoherden och munken hälsades välkomna av sin värd, stod likväl hans stol vid samfundsbordet, och framför den låg ett pergament, varpå mäster bakom en förgylld initial hade präntat: Frånvarande är du hos oss.

Vad som skett i klosterkapellet visste mäster Gudmund, ehuru broder Mattias ingenting nämnt därom. Lars hade ej heller vidrört den saken, emedan hans mor bett honom icke göra det. När underrättelsen framburits av Arvid Nilsson, gick den gamle vapensmeden ut och efterletade en plats, där han finge vara ensam. Han fann en sådan på sjöbodvinden. Där satt en stund och grät. Det var icke förlusten av den med omsorg och glädje gjorda målningen, som frampressade tårarne. Det var annat och värre.

Herr Sven skötte även i dag ordförandeklubban. Man hade vid den näst föregående sammankomsten beslutit, att man vid denna skulle hava sibyllan till ämne för muntlig avhandling och samtal.

Men sedan dess hade vitmeningen i klostret inträffat, och munken skulle nu gärna velat ha ett annat ämne, emedan detta måste stämma världens känslor sorgsna. Han satt orolig och gav kyrkoherden en vink; men denne aktade ej därpå, utan uppmanade, sedan sammankomsten med övlig ceremoni öppnats, broder Mattias att berätta legenderna om sibyllan.

Mattias gjorde det och tillade: - Kyrkan har icke med sin auktoritet bekräftat legendernas sanning. Vad hon fasthåller är endast det, att Gud i en mycket avlägsen tid behagade genom en hednisk kvinna förkunna de i

mångguder i försjunkna folken den ende Gudens dyrkan samt mot tidernas fullbordan ankomsten av vår frälsare.

Ordningen var nu hos kyrkoherden att förtälja något ur en hednisk källa om sibyllan och, i sammanhang därmed, om huru skalden Virgilius hade i anden skådat dödsriket. Han slog upp den stora medförda volymen, och för att giva tillbörlig vikt åt romarens ord förutskickade han den upplysning, att även Virgilius hade i sina heligaste stunder varit en den sanne Guds profet bland hedningarne; även han hade i klara ordalag siat om det gudomliga barnets ankomst. Det vore fördenskull både möjligt och troligt, att hans skildring av dödsriket är i sina väsentligare drag riktig.

Kyrkoherden berättade livligt och åhördes uppmärksamt. Ej blott för mästare Gudmund, utan ock för broder Mattias hade det, som han omtalade, nyhetens behag, ty Mattias var bäst hemmastadd i sådana böcker som den helige Augustinus' verk "Om Guds samhälle" och Tomas a Kempis' "Fyra böcker om Kristi efterföljelse", men kände föga den klassiska bokvärlden. Virgilius sång om gossen, vars födelse skall öppna en ny världsålder, då hjordarne icke frukta lejonet och rättfärdigheten återvänt till jorden, den visste han likväl utantill.

Eneas, den trojanske hjälten, hade ankrat med sin flotta utanför den urgamla staden Kuma. Han uppsökte den kumanska sibyllan i hennes berggrotta med hundra portvalv, och sedan han funnit den gyllene gren, förutan vilken ingen dödlig vagar stiga ned till underjorden, varder sibyllan, bevekt av hans böner, vägledaren dit. I närheten av Avernusjön, som utdunstar giftiga ångor, öppnar ett rysligt klippgap Hadesstigen. Där omgivas de vandrande av ett mörker, sådant som det i skogens djup, när himlen är höljd i skuggor och månen förvillar med sveksamt ljus. I den ödsliga rymden skymta skepnader. Det är de hämnande samvetsaggens, de bleka sjukdomarnes, hungerns, bekymrens, dödens skuggor. Mitt på fältet en ofantlig alm. Bland dess blad dölja sig om dagen de drömmar, som nattetid stiga upp för att dåra människorna. Vidunder smygta över marken: drakar, gorgoner, harpyjor. Eneas, häpen vid deras åsyn, griper svärdet, men sibyllan påminner om att det endast är väsenlösa skuggor, som omgiva dem. Fältet är dödsrikets förgård. Det begränsas av en flod med svarta böljor-Akeron. I förbigående må anmärkas, sade herr Sven, att kyrkofäderna bestyrka den flodens tillvaro. Där är Karons färja. Flodstranden är full av de dödas skuggor, gamla och unga, män och kvinnor, talrika som de av höst vinden förströdda löven, varje ögonblick flera, alla med famnen sträckt åt motsatta stranden, alla bedjande den dystre färjemannen att få

komma över. Åsynen av den gyllene grenen förmår honom att taga sibyllan och Eneas ombord och föra dem till andra stranden. De genomvandra först den krets, som förvarar själarna av barn, som från mödrars bröst och fostrande ömhet blivit ryckta till graven. De små äro icke lyckliga: rymden fylles av deras gråt och klagan. I nästa krets dväljas de, som på jorden straffats oskyldiga med döden. Ej heller de äro lyckliga. Den tredje kretsen är självmördarnes: de längta åter till det liv de frivilligt förkortat.

-Om jag får avbryta, för att säga något om mitt intryck av vad du förtäljer, så är det intrycket sorgligt, sade mästern Gudmund. Måne Gud förlänat Virgilius sanna synen i vad han förtäljer om barnen och de oskyldigt avrättade? Jag förvånas häröver, emedan jag tror på Guds rättvisa.

-Jag har också förvånats och grubblat häröver, anmärkte talaren, och så mycket mer, som Virgilius var en mild och känslig ande, en naturalistisk kristianus. Men just detta har övertygat mig om det ligger något sunt och gott under den skenbara grymheten. Och jag tror mig nu veta, huru det förhåller sig härmed

-Nå, så säg! utropade Mattias och Gudmund samtidigt.

-Mattias och jag äro biktfäder och kunna därför lättare än du, som icke är det, komma dessa sanningar på spåren. Tänk dig Gudmund, en moder, olycklig och i nöd, med ett litet barn, vars framtid hon ser hotad av eländet, synden, kanske brottet, som ju lurar så nära eländet. Hon betvivlar icke, att de små höra himmelriket till, och det synes stå i hennes fria val att lämna sitt barn åt jordelivets smuts och kval eller åt himmelsk renhet och salighet. O ve! Vad beslutet till det senare måste fresta! Ju lättare hon förmår att glömma sig själv, sitt eget timliga och andliga straff som barnamörderska, dess snarare varder hon en sådan. Men om Gud genom en profet sagt oss, att barnet skall i det kommande livet lida-och faktiskt är ju, att redan här på jorden lida barnen genom följderna av föräldrarnes okunnighet, laster och förbrytelser-så måste detta, synes mig, verka avskräckande från tanken att flytta barnet ur modersarmarna i dödens. Hon skall höra, den tvekande modern, den gråt och klagan, som uppstiger i rymden över de döda barnens krets... Och då Virgilius säger, att ej heller de oskyldigt avrättade äro lyckliga efter

döden, har han därmed icke helgat den jordiska rättvisans förblindelser och misstag, utan tvärtom ökat, förfärligt ökat deras ansvar, som skipa henne... Vän Gudmund, jag ser, att du vill invända, att den beklagade hårdheten står kvar, om de döda barnens eller de oskyldigt avrättades tillstånd skulle räcka evigt. Men så är det icke. Det är ett övergångstillstånd av obestämd längd, vari deras själar renas, för att övergå till lycksaligheten och evigt förbliva där, eller ock för att ur Letes flod dricka glömska av det förflutna och invänta en ny lekamliggörelse, som, väl använd, bereder dem de elyseiska fältens salighet.

-Nu är jag nöjd och prisar Gud, som lät Virgilius tänka de ädla tankarne.

-Sibyllan och Eneas inträda i den fjärde kretsen. Den heter sorgenS fält och hyser offren för en olycklig kärlekslåga, intills de renats för en lyckligare tillvaro. Dyster är visserligen även den nejden, men man anar vid dess åsyn gudomlig nåd. Här är icke endast en naken slätt; här finnas bergstrakter med ensliga stigar, myrtenkogor, vari de dödas skuggor fördjupa sig en och en, för att ostört ruva över en kärlekssmärt, som de ej vilja mista, eller två och två, om älskande här återfunnit varandra...

Längre kom herr Sven icke i sitt föredrag. Dörren öppnades, och in trädde magister Lars. Han hälsade med värdighet, satte sig i herr Svantes stol, betraktade ett ögonblick pergamentet, som låg framför honom, skakade på huvudet åt barnsligheten, höjde pannan och spände ögonen först i den lille munken, därefter i herr Sven, som spände sina i honom lika skarpt och överlägset, och slutligen i mästern Gudmund. Därefter frågade magistern: -Vad är det, som här predikas, talas eller pratas om?

Herr Sven slog klubban i bordet och tillkännagav, att hans föredrag för aftonen var avslutat, samt tackade å broder Mattias' och egna vägnar värden för den korta, men angenäma stund de fått vara ostörda tillsammans.

Magister Lars påminde om sin fråga, vad det var som här predikades, talades eller pratades om.

Herr Sven slog åter klubban, och det med kraft, i bordet och förklarade sammankomsten upplöst, varefter de tre ledamöterna reste sig.

En stund därefter såg man broder Mattias sammansjunken, med vacklande steg, stödd å ömse sidor av herr Sven och mäster Gudmund gå eller snarare bäras upp till klostret.

Åter två dagar, och herr Sven, ledsagad av en korgosse, bar dödssakramenterna över gatan dit upp. De mötande korsade sig och knäböjde. Hela staden visste att f.d. gardianen låg på sitt yttersta.

Han låg i sin cell å en mitt på golvet ställd bädd. Mäster Gudmund stod vid hans huvudgård. Längs väggarna sutto gardianen Johannes och de andra munkarne. De bådo halvhögt. Kyrkoherden förekom det som om den döende med de fina anletsdragen och de glänsande ögonen snarare liknande en avtärd vacker gosse än en äldre man.

Sedan broder Mattias undfått dödssakramenterna, fattade han med den ena handen Gudmunds, med den andra kyrkoherdens -Vänner, sade han viskande, samfundet "Fritt ur hjärtat" ha möte hos mig i dag. Jag håller nu mitt sista föredrag. Jag har varit tärd av tvivel om en viktig sak: om den ovillkorliga lydnadens plikt. Får lydnaden gå så långt, att han undertrycker samvetet? Kan jag trösta mig med att den befallande, ej den lydande, ha att bära ansvaret inför Gud? Jag tvivlar. Jag undrar, om jag icke rättvisligen bör bära min del i ansvaret. Men jag fruktar icke, ty jag litar på min frälsare Jesus, att jag till slut skall varda upptagen i andarnes heliga lekamen, vars huvud är han. I den äro lemmanne saliga; i den äro lydnadens bud samvetets. Ske mig alltså! Jag dör förtröstansfull. Hälsen harpolekaren och sägen honom, att jag hoppas få höra hans röst i köerna kring lammets tron. Tack, käre bröder i den helige Franciskus, för all er godhet mot mig. (Han kallade var en vid namn och tryckte deras händer.) Tack, min broder Sven, för din glada manliga blidhet! Präst och munk äro icke alltid vänner; vi två hava alltid varit det. Tack, min broder Gudmund, för ditt kärleksrika sinne mot alla och mig! Hälsa Margit! Frid i din boning här på jorden och sedan i himmelen, där jag är viss om att vi alla i tidernas fullbordan mötas. Glädjen er med mig! Jag känner ingen smärta. Jag är frisk och lätt. Jag svävar.

Stofthyddan är redan som avklädd... Han sammanknäppte händerna och bad tyst.

Dörren öppnades häftigt, och magister Laurentius Gudmundi sreg in, varm och svettig. Han hade nästan sprungit uppför klosterliden.

-Kommer jag för sent? frågade han och steg, utan att avvakta svar, fram till bädden, då han såg, att den döendes läppar rörde

Sig.

-Ännu är räddning möjlig. Munk, vågar du träda in i evigheten bestänkt med dräggen av styggelsens vin i den babyloniska skökans kalk? Två dig ren! Herrens Jesu famn står dig endast på deras villkor öppen...

Den döende, som blundat under bönen, öppnade ögonen, satte sig i bädden, gav magister Lars en vänlig blick och viskade: -Jag vet, att ni menar väl!-slog därefter armarna kring mäster Gudmund och stödde huvudet vid hans bröst. Där utandades han sin sista suck. Gudmund lade den döde sakta tillbaka i bädden och kysste hans hand. Det vart tyst i cellen; blott en suck, en snyftning förnams då och då. Magister Lars hade gått. Han skulle gärna ha bätt en bön för den hädangångnes själ, om han icke ansett det syndigt.

De båda ledamöterna av "Fritt ur hjärtat" stodo på den lilla klosterkyrkogården. Man hade där mellan avlövade almar och björkar utsikter över Munksjön, Vättern och staden. Några gravkistor, kantade med inskrifter och symboliska tecken kring skulpterade skepnader, män och kvinnor i ridderlig eller borgerlig dräkt, lyste gråvitt i de orubbade rena drivorna. Vid porten stod en runsten med kors och slinga. Munkarnes grifter buro icke minnesvårdar. Kyrkoherden och vapensmeden sågo sig omkring. -Där, sade herr Sven, och pekade åt marken under en hängbjörk.-Ja där! upprepade Gudmund. Jag skall bedja min son att få sätta dit en stenbänk för dig, harpolekaren och mig. Jag ville också lägga dit en sten med namnet Mattias och med ett brinnande hjärta under

Betlehems stjärna; men det tjänar till intet, ty Lars har sagt, att han ämnar avlägsna alla gravstenarne och flytta dem till slottets materialbod.

15 Ringklockan.

Från högkvarteret i sin faders hus sträckte magister Lars sitt välde (jver staden, ehuru icke obesträtt. Han steg tidigt upp, lade sig sent och hade tid till allt: till att predika, undervisa och i alla enskildheter syssla med hemmets och med stadens angelägenheter. Över de senare hade hans frände borgmästaren Nils Arvidsson hitintills varit enväldshärskare - en av borgerskapet väl liden enväldshärskare, vars folkgunst och goda rykte icke ens rubbades därav, att han var förpaktare av kronoskatterna i Jönköping och ett par närliggande härader. Ingen tillvitade honom att som sådan ha gått oärligt eller för hårt till väga. Han var en klok man med praktiskt sinne och genomskådade med lätthet vanliga människor, men hade knappt en aning om den äventyrlighet, som gömde sig inom honom själv och hitintills icke kommit till utbrott. Med klokheten voro ett vänsällt väsen, ett glatt lynne och frikostighet förenade. Han och hans frände vapensmeden voro goda vänner, men umgingos föga, emedan det som intresserade Gudmund icke det minsta intresserade Nils, och det som intresserade Nils icke det minsta intresserade Gudmund. Arvid och Margit voro egentligen föreningslänkarne mellan dem. Arvid hade i sitt kynne mycket av fadern och något av Gudmund. Borgmästaren var, som nämnts, frikostig och gladlynt. Han höll gärna gästbud, bestod tunnor öl åt helga Gertruds gille och var omtyckt talare. Den spira han svängde över radmän och borgerskap var lindad med rosor. Bland frälset i Småland och Västergötland hade han, ehuru uppkomling, stort anseende.

Men nu var hans vilde hotat. Mot spiran hojde sig en slägga, förd av en outtröttlig jättenäve, de förr så lugna överläggningarna om stadens ärenden ledsagades nu av blix och åska, partier hade bildat sig och bekämpade varandra envist i de obetydligaste spörsmål. De luterskt sinnade slöto sig till magister Lars, dock icke alla, ty de funnos, som harmades över hans hätska utfall mot de vördade männen Olaus och Laurentius Petri och hans agg mot konung Gösta, "som älskade kyrkogodsens mer än oförfalskad lära", och i övrigt icke kunde lida att imponeras av hans hemmagjorda överlägsenhet och pansarklädda ofelbarhet. Att borgmästaren avskydde honom behöver icke sägas.

Det var i mars månad år 1529. Vårtecken hade tidigt inställt sig. Solsken och regn hade tårt på drivorna, och Vätterns is var osäker. Mäster Gudmund gjorde en utfärd till Kortebo och kom nu ridande på sitt gamla vita sto, med hunden Gorm i hälarne, fram emot sin tomt. Mäster hade under den sist förflutna tiden åldrats hastigt. Hans icke längesedan kastanjebruna hår var grått, insprängt här och där med snövitt. Han satt som drömmande i sadeln, men då han hunnit till järnstaketet och Gorm gav skall vid grinden, vaknade han upp och såg, att jungfru Marias bild på tegelhusets gavel var borta. Han vände sig i sadeln och såg, att Vidrik Valandssons bild på det andra husets gavel också var sin kos.

Gorm tittade misstänksamt in genom portgallret. Hans kloka hundhjärna hade långsamt, men säkert uttänkt en hel strategi med syfte att bespara sin ägare beröringen med magister Lars' käpp och skodon. Om han sett magistern i närheten av staketet, då hade han sprungit nedåt gränden och in genom sidoporten. Om han sett honom mitt på gårdplanen, hade han från gränden sprungit i sjön, simmat till tvättbryggan och kravlat sig upp där, för att sedan genom sjöbodsporten utspeja ställningen. Säker kände han sig ingenstädes utom i målarestugan. Men där var han tvärsäker och låg ofta i slummer utsträckt framför dörren, så att mäster Gudmund måste kliva över honom, när han gick ut.

Nu var magister Lars icke på gårdplanen. Margit kom och öppnade grinden och hjälpte far vid nedstigandet från hästen. -Älskade vän, du har väl redan sett det?

-Ja, min dotter. Var har han ställt bilderna?

-Han har slagit sönder dem och kastat dem i sjön. Du stackars fader!

-Hon slog armarne om hans hals och kysste honom.

Gorm tog till benen och rusade uppför trappan till målarestugan. Han hade sett magister Lars nalkas.

-Välkommen, far, sade denne. Jag har nu äntligen gjort vad vi kommit överens om skulle göras: skaffat bort Mariebilden och djävulsbilden från gavlarne...

-Ha vi kommit överens om det?

-Ja, minns du icke, att jag strax efter min hemkomst sade, att det borde ske? Och du gjorde ingen invändning. Att jag uppskjutit det så länge berodde på min önskan, att du av egen insikt skulle givit befallning om det; men nu kunde jag icke uthärda längre. Hör du, far, kan det gamla stoet verkligen bära dig ännu?

-Ja, som du ser.

-Det synes mig så styvbent. Det är bäst, att vi låta det dö. Jag mötte huddragaren i går på gatan och sade, att vi ha arbete åt honom.

-Här säger jag nu med Margit som vittne, att stoet skall leva, tills jag själv förordnar om dess död. Jag ber, att du icke blandar dig i den saken.

Han smekte djurets hals, och det följde honom, med sitt huvud nära hans, till stallet.

Några dagar därefter kom Margit upp i målarestugan, där mästern satt vid sina koppar. Han yttrade sällan något ord till Arvid Nilsson, som ritade vid samma bord. För att tvinga sina tankar bort från sorgliga ämnen under den stund av dagen, som han förbehållit åt sin älsklingssysselsättning, hade han föresatt sig de svåraste uppgifter att lösa med penseln, och han målade med feberaktig iver på ett sätt, som avstack från hans invanda teknik. Han avmålade sin egen ateljé, sedd än från det ena hörnet, än från det andra, än i förmiddagssol, än i mulen belysning, och han ställde skärmar än här än där, så att de åstadkommo skuggor, halvdagrar och

underliga ljusverkningar. Mitt inne i dessa ställde han vanligen ett krucifix. Och han målade än med klickar, som syntes vårdslöst kastade på pergamentet, än med breda penseldrag. Arvid Nilsson tyckte ibland att det ej var annat än kludderi; dessemellan förvånade honom den verkan kludderiet åstadkom. Hans uppförande mot mäster hade på senaste tiden fått en smak av ömhet i vördnaden. Han visste vad mäster hade att bära, och Margit med honom, och han grubblade förgäves över någon utväg att frälsa dem undan betrycket.

-Far, sade Margit, Lars har förbjudit mig att berätta sagor för Gunnar. Han har förbjudit mig att berätta för honom om Engelbrekt, emedan Engelbrekt var katolik, och om slaget vid Brunkeberg, Han har förbjudit oss att läsa i Peder Månssons bok, som du givit mig, och som jag tycker så mycket om. Han säger, att den är fördärvlig för våra själar. Och när boken likväl låg framme, då han kom upp i förmiddags i salen, ryckte han mig i håret och slog Gunnar en örfil. Sedan gav han Gunnar att lära sig utantill det här (Margit visade honom ett blad, som magister Lars fullskrivit), och när Gunnar stapplade i läxan, fick han ett käpprapp . .

Arvid tog bladet, för att se vad det var: Symbolum Athanasianum. Quicumque vult salvus esse etc.

-Min gode frände, sade Arvid till mäster, har Lars fått i uppdrag att undervisa Gunnar?

-Nej, det är herr Sven, som enligt överenskommelse med doktorn är hans lärare i det bokliga.

-Påminn Lars därom!

-Det tjänar till intet, sade mäster Gudmund suckande.

Även Arvid suckade över det fåfänga i sin önskan: Ack, om jag kunde ge den lymmeln smörj!

-Men vad nu Gunnar vidkommer, går jag i dag till kyrkoherden och anmodar honom taga gossen under sitt tak. Lördagen skall han tillbringa, såsom hittills, på Talavid. Det bar Birgit förbehållit sig. Vad jag närmast rädes är, att Lars skall lära honom grymhet mot djuren ... Arvid och Margit, I veten kanske icke, att jag är en mycket häftig man, som naturen förnekat tålamod.

Margit skakade på huvudet, och Arvid drag läpparne till ett grin.

-Så är det. Och jag mäktar icke behärska häftigheten, ehuru jag genom min salig faders tillrättavisningar och min salig moders föredöme, samt genom nya testamentet, Tomas a Kempis och umgänget med min salige vän gardianen Mattias borde hava lärt det. Under mer än tjugu år har jag icke vetat, att denna lidelse fanns kvar i all sin kraft. Hon sov i det lugn, som rådde här på gården; men på senaste tiden har hon givit sig svårt till känna. Och då jag icke låtit henne bryta ut, så har hon slagit djupare in och förmärkes ofta som en hetsig sveda kring hjärtat. Låt mig nu se din ritning, Arvid. Det är ett boningshus . . .

-Ja, det som jag vill bygga på min fars obebyggda hemman vid Kortebo. Hemmanet blir mitt, har far sagt. I den här flygeln skall en målarestuga inrättas, så lik denna som möjligt, men med utsikt åt Vättern.

Margit ställde sig bredvid Arvids stol, lade sin ena arm över hans axel och följde hans fingervisning på bladet.

-Där vid målarestugans dörr, alldeles mitt för dörren, lägger jag en matta åt Gorm, när han vill hälsa på mig, och jag lovar dig frände, att varsamt kliva över honom, när jag går in. bredvid målarestugan en gästkammare åt Margit, där hon skall finna biskop Peders bannlysta bok och även, om du vill utlåna den till mig, din samling av doktor Svantes visor, som du så vackert illuminerat. Den här avlånga fyrkanten är stallet. Där

står bredvid min stolta stridshäst ett gammalt vitt sto, ty varken här eller på Kortebo är dess liv säkert. Det har slutligen blivit krubbitare, men finner ändå tillvaron dräglig, emedan det ofta får höra din röst och känna din hand utefter manken.

-Detta är inbillning, sade mäster Gudmund, men vad det kännes gott att få dväljas en stund i det inbillade.

Mellan hammarslagen från smedjorna hördes magister Lars' röst från gallerporten. Margit öppnade fönstret åt gården, räckte sig ut, lyssnade och sade:-Far, jag tror, att Fabbe är vid porten.

-Henrik Fabbe! Det vore märkligt. - Mäster Gudmund lade från sig penseln och gick ut med Margit.

Det var Fabbe. Han stod invid den halvöppna porten. Framför honom, spärrande vägen, stod magister Lars, och ett samtal hade uppstått, som började på följande sätt: -Är det du, landstrykare? Vad vill du här? Minns du icke, att du är avskedad?

-Magister Lars, jag ville tala några ord med er fader.

-Vill du tillbakatigga din plats i nielleringsverkstaden? Den får du icke.

-Jag ämnade icke tigga om något, blott framföra ett ärende till min gamle mäster.

Parlamenteringen fortgick, tills Fabbe fick se mäster och Margit komma.-Välkommen! ropade Margit.-Välkommen, Henrik! instämde mäster Gudmund och räckte honom handen.

-Ack, mäster, sade Fabbe, ni tyckes icke veta, att jag är avskedad.

-Av vem? Här finns blott en, som kan avskeda dig, och det är jag.

-Ja, mäster har den rätten. Men nyckelrätten, som ger makt att öppna och stänga, tillhör sankt Petrus och prästerskapet. Magister Lars är präst, utmärkt präst. Nu kom jag visst icke i det hoppet att slippa in på en tomt, som, sedan jag var elva år gammal, var mitt paradis. Nej, därifrån är jag utjagad av den store väldige kerubim. Nu är jag här bara för att säga två ting: det första, att jag kommit icke gående, utan ridande hit till grannskapet, vilket innebär en hemlighetsfull omständighet, som i sinom tid skall uppenbaras; det andra, att jag efter överenskommelse med Birgit får slå mig ned på Talavid tills vidare, där jag i värdshusets lilla smedja skall niellera åt mäster så mycket som behagas. Om lördag kommer ju Gunnar ut till Birgit. Om mäster och Margit då följde honom, kunde den hemlighetsfulla omständigheten viskas i mästers öra.

-Har du något mer att säga? sporde magister Lars.

-Kom in, Henrik, sade Gudmund.

-Tack, mäster, men jag vill ej varda till stötesten och förargelseklippa. Jag skall tålmodigt invänta er på Talavid.-Med en svängning av hatten, ledsagad av en över måttan djup bugning för magister Lars, avlägsnade sig Fabbe.

-Far, sade magister Lars, du bjöd den oförskämde karlen komma in. Det var, synes mig, ogranlaga, då du visste, att jag icke ville det. Du betonade vidare, att du är här den ende, som har rättighet att avskeda. Detta är riktigt, men det var icke finkänsligt att i gesällens närvaro kasta mig denna överflödiga upplysning i ansiktet. Du har i dessa dagar givit mer än ett prov på ett sinnelag, som det icke höves en fader att

visa den man, som är hans son och skall övertaga vården om honom och ansvara för honom i hans ålderdom. Detta sagt med all vördnad. Jag har icke avskedat gesällen. Att göra det är en rättighet, som i varje fall formaliter tillkommer endast dig. Men jag lät honom veta, att om han skall vidare vistas här, då skola min moder och jag flytta

härf från. Det var min obestridliga rätt att säga honom detta å min moders och egna vägnar.

Efter dessa ord gick magister Lars upp i tegelhusets sal och förberedde sig för det andaktsmöte han beslutit hålla för familjen.

När mästern väl börjat måla på nytt, hördes ringklockan. Med en åtbörd av missbelåtenhet lade han penseln från sig.

-Arvid, följer du med dit upp?

-För ingen del, med all min vördnad för Guds ord. För övrigt tager jag mig friheten att skilja mellan Guds ord och Lars' ord. Jag går nu till herr Sven och får en vacker och tankerik lektion i De amicitia eller De senectute. Jag skall föreställa mig, att min frände Gudmund och jag äro gamle män både och gamle vänner. Då får lektionen tillämpning på oss. Jag tager nu farväl för en veckas tid eller mer, ty tänk er, mästern, min fader och jag äro nu åter bjudna till herr Ture Jönsson Roos. Men låt oss icke tala om den saken!

-Far, kan jag icke slippa att gå upp i vad han kallar andaktsstunden?
frågade Margit, när de gingo nedför målarestugans trappa. Jag har aldrig känt uppbyggelse där.

-Jag icke heller, tvärtom, jag har blott känt motsägelselust och nedslagenhet, svarade mästern Gudmund. Men jag har gått dit av eftergivenhet och skall göra det tills måttet är rågat. Du förstår väl, Margit, att man till det yttersta pris vill köpa frid i hemmet, och jag tänker härvid icke endast på Lars, utan mer, tusen gånger mer på din moder.

-Det är omöjligt att köpa frid i hemmet, far. Eftergivenhet tjänar till intet. Det vet du. Det gör mig ont om min moder, men, käre far, i avseendet på henne hade jag önskat-att du velat omvända henne.

-Omvända henne? Vad säger du?

-Ja, omvända henne. Nu är det för sent. Om du i höga ting och i själens angelägenheter hade talat med henne så mycket som du från min barndom talat med mig, skulle måhända allt varit annorlunda.

-Gud i himmelen! utropade mästern Gudmund, stannade och slog sig för pannan. Margit, jag tror, att du har rätt.

-Lars skulle då icke haft det envälde över henne som han har nu. Du är en ädelsinnad man. Lars är det icke. Mor skulle lättare kommit under ditt inflytande än hans, ty hon är ädel, hon även, men i behov av att underkasta sig en mans omdöme. Hon har så sällan haft tillfälle att underkasta sig ditt.

-Gud i himmelen! sade mästern, satte sig på nedersta trappsteget och slog sig åter för pannan. Margit, Margit, du har rätt. Men vad är nu att göra?

-Jag finner intet annat att göra, än att du kastar dina betänkligheter å sido, säger och gör vad du vet vara rätt, och lämnar följderna i Guds hand.

-Huru gammal är du, Margit? Du fyllde nyss sjutton år, tror jag?

-Ja, men det förefaller mig, som om jag vore nästan så gammal som du. Jag har levat av dina tankar, så länge som jag minns tillbaka, och sedan även av doktor Svantes, herr Svens och gardianens. I han ju talat till mig, som om jag tillhört edert samfund; den ene eller den andre har berättat för mig vad I talat om i "Fritt ur hjärtat". Vad vet mor om de tankarne? Intet. Däri ligger felet. Och våra kvällpatruller sedan, far!

-O, ve mig, ve mig! Du har rätt i avseende på mor.

Ringklockan skramlade hårt och oförsynt, som om nerverna i den hand, som ryckte i hennes lina, hade överfört den ringandes hjärtelag in i klockmalmen. Mäster Gudmund reste sig för att gå.

-Far, tror du, att vi ha bråttom, därför att klockan ringer? Det är Lars, som ringer henne från salsfönstret, och för mig har ringklockans röst icke större myndighet än hans. Jag har något mer att säga dig, eftersom vi ha en förtrolig stund och jag ej behöver blygas inför dig. Du vet icke, att Lars har risat mig...

-Vad säger du?

-Du vet, att han på mindre skymfligt sätt plär misshandla mig, men icke detta. Han kom i går morgon, åtföljd av mor, in i mitt sovrums, just då jag steg upp. Han hade en karbas i handen, anförde ett latinskt ordspråk, som han tolkade sa, att trotsiga kvinnor botas med stryk; han sade, att kyrkofäder anbefallt stryk åt kvinnor, och att han av kristlig och broderlig kärlek ville driva trotsets djävul ur mig. Därefter . . . jag vädjade till mor, men fåfängt. Jag försökte försvara mig, men var som ett barn i hans starka händer. Han hudflängde mig.

-Den skurken! ... Förlåt mig, min Gud! Den som säger till sin broder: du usling! varder skyldig inför stora rådet, och den som säger: du niding! varder skyldig till helvetets eld. Så mycket mer om en far säger så om sin son. Margit, jag tror mig ha gjort en upptäckt, som förklarar mycket: Lars är en skicklig disputator och märklig predikant, och likväl-han är enfaldig.

-Arvid säger att han är dum.

-Det är för mycket sagt. Kom nu!

Uppbyggelsestunden bevistades av mästern, fru Margareta, Margit och Gunnar. Föredraget handlade om de eviga helvetesstraffen och ändade med följande ord:

-Djävulens rike skall icke förgås, när världen förbrinner. Det består, sedan nya himlar och en ny jord blivit skapade, och det byte det fått är dess för evigt. Men hur kunna de evigt saliga njuta sin salighet, när de skåda ned på de fördömdas jämmer och kval och ständigt förnimma sina i helvetet varande fäders, mödrars, syskons och barns tandagnisslan och verop? Jo, den förmåga av njutning, som de icke bortklemade barnen ha, när de åse djur, som plågas, den varder hos de saliga så utbildad och fullkomnad, att de med jublande fröjd bevittna de förtappades pinor och vid åsynen av andras olycksalighet känna sin egen lycksalighet mångfaldigad . . .

Mäster Gudmund reste sig och sade med stark tonvikt, men utan häftighet:-Son, detta är en ohygglig lära och ytterst skadlig för unga själar att höra...

-Vad vågar du säga? avbröt honom magister Lars. Husfru Margareta lyfte

händerna och fäste en blick av förfäran på sin make.

-Vad jag sagt. Margit och Gunnar förbjudas att bevista dina föredrag.
Självt skall jag icke vidare höra dem.

Han gick. Margit tog Gunnars hand och följde honom. De hörde bakom sig fru
Margaretas gråt och ett utrop från magister Lars: -Detta är uppror mot
Gud!

Mäster Gudmund gick till smedjorna och kallade på en av gesällerna.-Vän,
sade han, tag ned den där ringklockan!-Gesällen
kom med stege och verktyg och skulle just
börja, då magister Lars, som från salsfönstret sett vad som åsyftades och
skyndat ner, ställde sig i hans väg.

-Tillbaka, karl!

Gesällen vek undan och gav mästaren en frågande blick.

-Upp och fullgör vad jag befallt! sade Gudmund och rätade sin böjda
gestalt.

Gesällen tog ett steg framåt. Lars grep honom i nacken, lyfte honom på rak
arm och slängde honom bort så våldsamt, att han rullade på marken.

Arbetet i smedjorna hade avstannat. Gesällerna med verkmästaren Klase i
spetsen stodo framför dörrarna och åsågo uppträdet.

-Upp, du hund! ropade Lars och gav den fallne en spark. Då höjde Klase

sin röst och ropade:-Magister Lars, besinna er! Vi tillåta icke, att en fri gesäll behandlas så.

-In i smedjorna med er! röt Lars. Annars...

Han gick med knutna nävar fram mot Klase. Denne sprang in i smedjan och kom ut med en hammare i högsta hugg. Då hördes mäster Gudmunds stämma, starkare än väl någonsin förut i hans liv:-Tillbaka, Klase! Tillbaka, son! Tillbaka, säger jag dig, Lars, och lyder du icke, då hjälper dig varken att du är magister eller präst. Så länge du bor i din fars hus, är du hans underordnade, och du lyder... Annars...

Lars ryggade ett steg, vände sig om och betraktade sin far så som om han icke ville tro sina öron.

Mäster Gudmund tog verktygen och gick upp på stegen. Några ögonblick därefter föll ringklockan till marken. Järnstället och skyddstaket följde henne efter.

Husfru Margareta, som från ett fönster bevittnat uppträdet, satt likblek i sin stol, när Lars kom upp till henne.

Fadern gick in i målarestugan. Han skälvde i alla lemmar, och det var honom under timmar omöjligt att hålla i penseln.

16 Sista kvällpatrullen.

Gudmund och Margit hade följande lördags afton följt Gunnar Svantesson upp till Talavid, där han skulle stanna hos Birgit över söndagen. Fabbe väntade dem vid grinden. Han förde Gudmund till värdshusets lilla smedja, för att visa, huru klokt han med små tillgångar ordnat henne, och han

menade, att mäster kunde flytta sin nielleringsverkstad dit under sommarmånaderna. Då ville Fabbe inskränka sitt vagantliv till fjorton dagar. Från smedjan förde han mäster till stallet och visade honom där en Smålandshäst, ung och välbyggd, men i övrigt lik vanliga hästar av det slaget. -Mäster, sade han, det är den hästen. Jag kom då från Slatte. Jag gör ogärna om det besöket. Jag ryste i alla lemmar, då hans ena öga borrhade sig in i mig. .. Jag ryser än, när jag tänker på det.

-Är han enögd?

-Ibland enögd, ibland tveögd.

-Besynnerligt. Vad hade du hos honom att beställa?

-Jag strök omkring så där i obygderna och hade verkligen ett ärende, men jag tror, att det egentligen var mitt öde, som ville, att jag kom inför honom. Vad jag nu vill säga är, att Slatte skickat er hästen som sista avbetalningen på vapenforan, ni vet.

-Jag tycker icke om den byteshandeln.

-Men hästen skall ni behålla och nämna intet om varifrån han kommit. Han har två egenskaper av värde. Han hittar vägen till Slatteborg, som jag icke hittar, fast jag varit där, och han bär i öronen Slattes märke-ni ser korset där med ett streck på var arm. Torsmärket kallas det av hans folk. Ni kan vara viss om att en ryttare får rida oantastad på den hästen genom Slattebygderna. Får jag nu göra en fråga? I gäststugan hörde jag i morse en frälseman uppe från Hjotrakten säga, att han skaffat sin herregård kanske det vackraste järnstaketet i Sverige, det som står framför vapensmeden Gudmund Gudmundssons tomt i Jönköping. Är det sant, att ni sålt det?

-Jaå har icke sålt det och ämnar icke sälja det.

-Då är det väl magister Lars, som gjort det.

Mot kvällen återvände Gudmund och hans dotter till staden. De vandrade tystlåtna nedför Västra hallar. Himlen ruvade tung och mulen över Vätterdalen, och ljusbrytningarna på den stora insjöns yta, vars is nyss sönderkrossats av vårstormen, gingo i grått och svart, voro immiga och kalla. Skogen på andra sidan dalen förekom mäster som ett enda brett penseldrag av en levnadstrött målare, ledsen vid annan färggivning än mörkt i mörkt. Staden, vid vars åsyn han fordom plägat påskynda sina steg till ett lyckligt hem, låg tigande och utan lockelse; det smärta kyrkotornet skymtade spöklikt i den disiga, skymnande luften. När de kommit ned till Junebäck, stannade Gudmund och såg bortåt Sankt Peders kapell och kyrkogård. Han hade där sin släktgrav. En vitblå dimma steg ur den traskartade däliden, höljde grifvfältet och hängde sig flikvis i lönnarnas och almarnas grenar. Stirrande i marken gick mäster med tunga steg uppför Byliden in i staden. Margits hand, som han höll i sin, förnam han halvdrömmande som en återstod av en försvinnande lycka och ett löfte om trohet i väntande dystra öden. Då han stannat framför sin port, stod hunden Gorm där med nosen framsträckt mellan järnspjälarna och hälsade honom med ett sakta kvidande. Mäster böjde sig, strök smekande över hans huvud och såg in i hans ögon. Vad de voro sorgsna!

Gårddrängen kom och öppnade. Han såg upprörd ut.

-Vad är det med dig? Har något hänt?

-Ja, mäster Gudmund. Vita rosen (så kallades det vita stoet) får ni aldrig mer se.

-Vad säger du?

-Då ni hade gått, kom huddragaren och begärde få tala med er son.

Magister Lars kom ner, gick in i stallet och ledde ut Rosen. Hon konstade och gjorde väl något motstånd, ty hon har varit rädd för honom i alla tider. Då tog han järnspektet, som står vid stalldörren, och slog henne ett slag över ryggen. Jag förmodar, att slaget bräckte hennes ryggrad, ty hon måste dragas ut vid grimman steg för steg, och hon uppgav för varje steg jämmerskrän, som jag aldrig i mitt liv skall glömma. När det gick så långsamt, sprang magister Lars till smedjan, tog ett glödande järn och brände henne därmed bakifrån...

Margit uppgav ett rop av fasa. Mäster Gudmund bad:-Tyst, tyst icke ett ord mer!

-Såg mamma det? frågade Margit.

-Ja, hon grät, då Rosen skrek, och hon sade till herr Lars: Du är ju säker på, att du gör rätt?

-Tyst, tyst! upprepade mäster Gudmund och grep krampaktigt om en bardisan i järnstaketet.

-Margit, viskade drängen, Gorm tjöt förfärligt nere i sjöbodsporten, då han såg det. Vita rosen och han voro så goda vänner. Magister Lars hotade att slå ihjäl Gorm, och han gör alltid vad han hotar att göra. Försök att rädda Gorm! Skicka honom till Kortebo tjänar till intet.

-Anders, du skall nu genast-utan dröjsmål, hör du! -gå till borgmästarens med Gorm och hälsa från mig till Arvid Nilsson. Säg honom vad som hänt, och bed honom skydda hunden. Han gör det. Han utlämnar honom aldrig. Jag går att se Gorm i morgon.

Vid kvällsvarden var husfru Margareta icke närvarande. En tjänarinna meddelade, att hon tidigt gått till vila. Det var intet nytt; hon gjorde det numera alltid, och hon behövde det. Hon, så van vid lycka, hade länge

levat dagar utan solsken för själen. Mitt under hushållsgöromålen, som annars voro hennes nöje lika mycket som arbete, plågade hon sätta sig att gråta och vrida händerna, när ingen såg det. Vad kom åt Gudmund? Det var hennes fråga. Hon hade hoppats för honom en levnadshöst lik en vacker eftersommar. Hon hade väntat ett nytt vårliv för honom i ljuset och värmen av sonens kraftiga verksamhet och Gudi hängivna nit. Var icke denne son som en ceder på Libanon, bestämd till en bärande bjälke i Sions tempel? Var icke allt vad han ville övertänkt med långt förutseende klokhet och syftande allena till det gott är? Och likväl-sedan han kommit hem, åldrades Gudmund synbarligen med varje dag, han trivdes ingenstädes, om icke i sin målarestuga, undvek så vitt som möjligt sonens närhet, visade icke den faderliga blidhet, som han var denne skyldig, och gjorde, ehuru en ostuderad hantverkare, gensägelser mot den lärdes insikter i Guds ords rätta förstånd, ja hade nyligen behandlat honom rent av ovärdigt. Och likväl hade Lars gått så tålmodigt till väga, uppskjutit i det längsta möjliga den ena och den andra välbetänkta planen till förbättringar och, i stället för bröstgänges företaget omvändelsearbete, sökt liksom med vinkar leda fadern från fördärvets väg till frälsningens. Vad hade kommit åt hennes Gudmund? Mor begrepp det icke.

Alltsedan uppträdet med ringklockan brukade magister Lars intaga sina måltider i studerkammaren. Gudmund och Margit voro ensamma vid bordet, och denna ensamhet var en vederkvickelse, visserligen stämd i sorgsen ton. Timmen var nu inne för kvällpatrullen. Den hade på senare tider gjorts mekaniskt. Mor hade låtit förstå, att den var onödig; Lars hade förklarat, att den var opraktiskt och barnslig, om icke värre, och hade avfordrat Margit redogörelse för vad hon och far hade att säga varandra under dessa färder.

Mäster tände lyktan, och de gingo tigande genom den långa räckan av byggnader upp- och nedför trappor och stegar, i halvdunkla eller kolmörka kamrar, vindar, loft och valv och genom svalgångar, ned i vilka ingen vänlig stjärna nu lyste. Gudmund gick tyngre än förr och likväl fortare. Någon gång lyfte han av gammal vana lyktan mot takbjälkarne eller lät hennes sken spela in i en svåråtkomlig vrå. Förr gjorde han detta för att njuta av ljusskenets lek med skuggorna och se med inbillningens ögon gestalter av vänliga hustomtar skymta fram och gömma sig igen i sparrverk och vinklar. Nu såg han intet av detta. Luftdraget från Vättern, när det trängde in genom gluggar och springor, kändes hjärtskylande och ledsagades av djupt nedstämmande suckar och kvidanden. Först på sjöbodvinden stannade mäster. Han satte sig på en golvbjälke och lutade pannan i händerna.

Margit hade sedan gårdagen burit på en nyhet, som hon borde meddela sin fader, för att han i tid måtte hindra den påtänkta åtgärden. Men lämpligt tillfälle att göra det hade hon icke funnit, och stunden var allra minst lämplig nu. Lars hade i hennes närvaro tröstat sin moder med att den hedniska eldstugan, varifrån både han och hon emellanåt hört besynnerliga ljud, inom kort skulle rivas. Han ämnade icke vidare orda med far om den saken, ty han hade rätt därtill inför Gud; men saknade han laglig rätt, kunde ju far stämma honom inför domstol. Vidare hade han beslutit att, far oåtspord, flytta sina böcker till målarestugan och inrätta henne till sin studerkammare. Ville far sedan sitta kvar där och kludda, stode det honom fritt, om han blott avstode från papistiska skilderier. Lars hade medfört från Tyskland i tjugutals exemplar ett porträtt i träsnitt av Martinus Luther, grovt, rått, i allo misslyckat, och dessutom i flera exemplar en mycket förbättrad bild i träsnitt av den märkvärdiga påvefisker, som fångats i Tibern. Dem ämnade Lars förelägga sin far att kolorera. Då skulle kludderiet åtminstone icke skada hans själ.

-Margit, sade slutligen mästern Gudmund, det är uppenbart, att det vänliga, trevligt hemlighetsfulla, som förr ledsagade oss på dessa kvällvandringar, har övergivit min tomt. Jag har nu hört dess vemodiga farväl. Jag föreställer mig, att jag har rätt att sörja dess bortgång, om jag blott icke lägger knot och otacksamhet i sorgen. Jag bör icke glömma och har ej heller förgätit, att om min levnadssol går ned i moln, har jag dock bakom mig en levnadsdag av sällspord frid och skönhet. Och ännu har jag dig. Den vantrevnad, som nu kommit, är en mild hemsökelse, jämförd med vad så många få lida.

Mästern gjorde nu med lugn, känslig, i Margits tyckte ljuvklingande röst, under hennes ymnigt flödande tårar, en tacksägelsebön för all den glädje han under sin levnad fått njuta och för det löfte Gud givit om nåd för syndare och om evigt liv.

Sedan han stigit upp, sade han: -Margit, vi skola vara vid gott mod. Jag har att välja mellan två vägar: att dagligen kämpa med Lars eller att utföra en plan, varpå jag just i afton börjat tänka. Den förra vägen varder mig för tung och kan endast föra till nederlag, ty en man, som har betänkligheter, mäktar i en strid av detta slag icke mäta sig med den, som är utan. Vårt trevna hemliv i denna minas faders gård kan icke räddas; det är redan tillintetgjort. Minnena av dem och av min barndom skola härjas.

Jag måste finna mig i detta offer. Vad jag har kärt och fäst mitt hjärta vid, vare sig människa, djur eller sak, mot det riktar sig angreppet främst och helst. Men jag har min plan.
Var fördenskull lugn och tålig, Margit, vadhelst må inträffa.

Klase verkmästaren satt även i kväll på sin bänk å bryggan, där han en gång suttit med Knipperdolling. Vattnets skvalpande blandade sig med viskningarna i det samtal han hade med sin smedjekamrat och förtrogne vän Jon Torstensson.-Sju man, en ringa styrka... Men oförfärade män, som veta vad de vilja... Sions fana... Gud har gjort underverk förr... Brev från Knipperdolling... Vad mer om vi falla?... Dåliga bundsförvanter ... Dem sparka vi sedan undan ... Förvånande, att intet rykte kommit ut ... Nils Arvidsson är en slug man och väljer sina förtrogna.

Dagen därefter, när mästare Gudmund lämnat nielleringsverkstaden och kommit upp i målarestugan, fann han magister Lars där installerad vid ett bord, betäckt med böcker och skrivsaker. Bordet var ställt där dagsljuset var lämpligast för mästarens arbete med penseln. Målarebordet var flyttat till ett annat fönster, och Gudmund fann å detsamma en hop träsnitt, föreställande Martin Luther och påvefisker, samt en hög guld- och silvermynt.

-Varifrån dessa penningar? frågade mästare.

-De äro dina. Du vet, att järnstaketet skall bort. Det är nu längesedan jag påpekade det önskvärda däri, och jag minnes icke, att du invände något hållbart däremot. Det skall borttagas i dag och förvaras i materialboden, tills vi få fartygslägenhet till Hjo. Det är köpt av riddaren Peder Ulv. Penningarne på bordet utgöra betalningen. Vi låta sätta upp ett plank i stället.

-Vad menar du med de här träsnitten?

-Att du skall kolorera dem, eftersom du ej tycks kunna övervinna din lust för måleri. Med deras kolorering begår du ingen synd.

-Det är fula, särdeles fula saker, sade mäster och gick och lade dem på bordet, som magister Lars tillägnat sig. Skola de färgläggas, må du själv eller en annan göra det.

Lars sade intet, men fann tanken på att han skulle sudda med färger mer än oförsämd.

Om Vita rosen talades icke ett ord.

Mäster var icke i den sinnesförfattning, att han kunde måla. Han tog Arvid Nilssons ritning och sysslade med hennes förbättrande så gott han kunde, ty hans händer darrade, och den inslagna häftighet, varom han talat, förorsakade sveda kring hjärtat. En halv timmes tystnad. Magister Lars skrev. När han slutat skrivningen, sade han: -Jag har inbjudit din förre skyddsling, min vän och konfrater från Wittenberg, magister Drysius i Rogberga, att komma hit och spisa middag någon av dagarne. Han är en man efter mitt sinne. Meningen med bjudningen är, att han skall se Margit. Hon behöver en sådan make. Ju förr hon kommer ur huset, så mycket bättre för henne själv.

-Jaså. Ämnar Drysius begära mitt samtycke, eller anser han sig kunna vara det förutan?

-Naturligtvis skall han begära och erhålla ditt samtycke.

-Jag skall tala med Margit.

-Hon har, såvitt jag förstår, ingenting i den saken att säga.

-Du menar det. -Tystnad.

Magister Lars steg upp och gick. Han skulle avsända brevet och hade mycket att uträtta i staden.

Mäster hade nu intet ögonblick av lugn i målarstugan, ej ens då Lars var frånvarande, ty folk, som ville tala med denne om stadens, kyrkans eller egna ärenden, sökte honom där, och på mellanstunderna satt mäster och lyssnade, om icke sonen eller de, som sökte honom, skulle höras i trappan. Måla försökte den gamle rill sin förströelse, men han märkte, att tankar och känslor icke följde den med osäker hand förda penseln. Han lät flytta sitt målarebord och sin färgkoppar till "fädernas sal", i hopp att det skulle gå bättre där. Men nej, han kunde endast sitta där och halvdrömma. Och ur det tillståndet väcktes han en dag av vapenskrammel. Lars steg in, följd av karlar, som medförde bördor av hjälmar, harnesk, hällebarder och svärd.

-Eldhuset skall, som du vet, rivas, sade Lars, och du tycker väl som jag, att salen här är den bästa lägenheten för vapnens förvarande.

Mäster lät flytta målarebordet upp i den gamla barnkammaren. Där fick han sitta i ro tills vidare.

Det föll honom in, att när han icke kunde måla, det skulle förströ hans tankar att genomgå och pröva vad han som målare gjort under de tre tiotal av år han sysslat med denna ädla konst. De allra flesta pergamenten lågo förvarade uppe i hans skåp i målarestugan. Lars satt där inne och skrev. Mäster öppnade ett av skåpen och fann intet.

-Letar du efter något? sporde Lars.

-Mina målningar.

-Dem har jag bränt upp, Gudi till ära. I detta hus får intet papisteri gömma sig.

-Har du bränt dem alla?

-Ja. -Lars fortsatte skrivningen. Något föll tungt i golvet. Lars såg upp och fann sin far ligga avsvimmad. Han tog vatten och baddade hans huvud, och då mäster slog upp ögonen, reste han honom på benen.

-Huru befinner du dig, far?

-Bra. Tack! - Mäster Gudmund vacklade ut. Han ämnade gå ned till bryggan och vila där på en bänk, ty där blåste friskt och upplivande, tyckte han. Men det var en isande marsvind, och Margit, som mötte Ihonom, förde honom upp i barnkammaren.

-Besynnerligt, anmärkte mäster till Margit, när de några dagar därefter sutto i viskande samtal där uppe, medan bullret från rivningsarbetet med eldhuset då och då förnams mellan hammarslagen från smedjorna-besynnerligt, jag börjar känna mig friskare och tryggare i samma mån som förlusterna drabba mig. För ett är jag dock ännu orolig.. .

-Drysius? sporde Margit. Oroa dig icke för honom!

-Nej, icke Drysius. Av den planen skall med Guds hjälp varda intet. Du vet, att det icke är av feghet, som jag tigande låter misshandla mig, och du vet, hur jag dragit gränsen till min eftergivenhet. Nej, jag oroar mig för att Lars låter hugga vårdträdet, innan vi båda verkställt vår plan. Jag vill icke se det falla. Jag drömde därom i natt och vaknade betryckt i mitt bröst. Vårdträdet, som ses från Västra hallar och från sjön nästan jämnhögt med tornspiran . . . det, som farfar planterade och som i så många år brett sin skugga över vår gårdplan och vid blomningstiden fyllt den med vällukt ... linden, till vars sus jag lyssnade som barn i min lilla säng, och som ledsagade med orgeltoner min moders böner! Jag hörde i drömmen vårdträdet kvida under yxhuggen; en röst därur sporde vad ont det gjort, att det icke finge fäga med fågelsång, svalka och blomdoft även Margits barn och Lars' barn, när de framdeles kommit hit ned till oss. Jag såg den härliga kronan sjunka och förfärade sångfåglar fladdra upp i luften och ned igen mot sina krossade bon och ungar. Jag måste härifrån, innan den förödelsen timar. Men kanske det likväl vore bättre, att den sker så fort som möjligt, innan sångfåglarne komma. Stararne komma tidigt, Margit; jag tror, att vi snart ha dem här. Bofinkarne komma redan i början av april, ibland tidigare. ..

Vid middagen för magister Drysius passade Margit upp vid bordet. Drysius var en blek och mager man med regelbundna anletsdrag. Lars och han voro olika i mycket, men sedan de funnit sina kyrkliga åsikter samstämma, bidrog kynnenas olikhet till att ytterligare stärka deras ungdoms vänskap. Drysius var ättling av en gammal patricisk Jönköpingsläkt, inom vilken det ansedda guldsmedsyret länge ärvts från far till son och borgmästare ofta blivit utsedda. Men släkten hade efter hand förfallit. Hans fader, som var arbetskarl, svärmade för familjens återupprättelse genom sonen, och denne bestämdes fördenskull för studiebanan. Mäster Gudmund gav den unge Jonas kläder och föda och sörjde för hans undervisning, alltsedan han i spetsen för andra pojkar hade vid jultiden utanför mästerns port, i skenet av kristbloss, med ljudelig röst sjungit Quem pastores laudavere och Puer natus in Betlehem. Lars och Jonas fingo som gossar beundran för varandra. Jonas beundrade Lars' oerhörda kroppsstyrka och obetvingliga mod, hans tvärsäkra, vanligen oförsynta uppförande mot äldre personer och hans förmåga att med knytnävar, hållning, blick och röst kuva och behärska stadens hela pojkvärld. Lars hade dessutom en egenskap, som Jonas måhända

icke beundrade, men drog förmåner av: frikostighet. Han gav gärna, då han var gosse, och nu som man sparade han varken penningar eller arbete för andras bästa, när han av en eller annan orsak beslutit hjälpa dem. Han var envis även i sin välgörenhet, emedan han var det i allt. Lars å sin sida beundrade Jonas' ovanliga minnesförmåga, som hastigt övervann de längsta läxor och gjorde det slags studier, som bedrevos, till lek för honom. Och han förvånades och hade sitt nöje av Jonas' tidigt ådagalagda närighet, som efter hand utvecklade sig till en hård, men med välljudande principer bepansrad snålhet. Då Lars som pojke hade med sig till skolan bakelser eller annat gott, delade han det medförda med kamraten. Men en gång, när denne tillfälligtvis befanns vara ägare till två bakelser och Lars begärde den ena, intvang Jonas, för att med ens omöjliggöra tanken därpå, båda bakelserna i sitt vitt uppspärade gap. Lars fann det roligt och skrattade.

Jonas' resa till Wittenberg bekostades av mäster Gudmund. Där redde ynglingen sig förträffligt, ja, han återvände med ett kapital, förvärvat på det sätt, att han mycket billigt inköpte, när han icke fick till skänks, bortresande studenters möbler och nödvändighetssaker, för att sälja dem till anländande oerfarna stundenter sa dyrt som möjligt.

Av Lars hade Jonas lärt att föra sig med värdighet. Något därav torde också varit släktarv. Någon gång, sällan likväl mer än en gång om året, kastades värdigheten å sido. Då hade Jonas angrepp av grasseringssjuka. Han var omtänksam nog, både för sitt ryktes skull och sin ekonomis, att besöka frikostiga och tystlåtna vänner, när denna lust kom över honom. Han drack då omåttligt, sjöng föga anständiga studentvisor på tyska och latin, stjalpte omkull bord och bänkar, kastade bägare och stänkor ut genom fönstret och krossade vad som kunde sönderslås. Hans anseende hade hitintills icke lidit därav. Som predikant var han eftersökt. Lars beundrade också hans lärdom. Drysius var för närvarande sysselsatt med forskningar och förarbeten till en "Djävulens historia". Lars försäkrade, att hans skarpsinnighet hade på detta område gjort verkliga upptäckter.

Till Margit yttrade Drysius före och under middagen och efter densamma icke ett enda ord. Hon visste ju redan, att han kom som friare och att hon skulle ha honom till äkta make. Så mycket mer talade han med husfru Margareta. De voro synnerligt goda vänner. Mäster Gudmund titulerade han "ädle välgörare", men de hade i övrigt ingenting att säga varandra.

Vid bordet underhöll Drysius sällskapet med några av de nämnda upptäckterna. - Huru skall man förklara, frågade han bland annat, att djävulen med sådan lätthet förledde Eva att spisa av den förbjudna frukten? - Givet är, att han vann henne genom smicker och löften. Man kan smickra kvinnan på två sätt: genom att lovorda hennes verkliga eller inbillade skönhet eller hennes förstånd. Av vilketdera sättet begagnade sig djävulen? Auktorerna hava hitintills antagit, att han smickrade henne för skönhet och lovade henne ökad fågning. Drysius förklarade sig vara av annan mening. Ty vad glädje kunde Eva haft av ökad fågning? Hon hade ju ingen medtävlarinna att frukta, så länge hon var ensam med Adam i paradiset. Där fanns ju ingen annan kvinna, med vilken Adam kunde jämföra henne, ingen annan, för vilken han kunde övergiva henne. Och hade hon också varit skön som en ängel, saknade hon likväl tillfälle att begagna sig därav för att göra Adam svartsjuk, eftersom han var den ende mannen på stället. Härav följer med största sannolikhet, att frestaren vann Eva genom att intala henne, att hennes förstånd vore mannens jämlikt och kunde vidare utvecklas, så att det vorde mannens överlägset, då våldet skulle övergå från honom till henne. Drysius drog därefter sens moralen av denna sin upptäckt: att när kvinnan vill nagelfara mannens gärningar och sålunda ställer sitt förstånd över hans, begår hon den synd, som gjorde oss förlustiga paradiset. Den fromma kvinnan underordnar sig mannens eller den fullvuxne sonens omdömen och anser honom städse ha rätt, även om han skulle ha orätt.

Margit förstod, att Drysius på detta sätt velat meddela henne sitt äktenskapsprogram.

Den lärde mannen påpekade därefter, att ormen före syndafallet icke krålade på sin buk. Han dömdes till denna lott därför att han förfört våra första föräldrar. Härav följer, att ormen dessförinnan hade en upprät ställning, och eftersom Eva sag honom med välbehag, är det sannolikt, att han förde sig hovmässigt och elegant. Antagligt är också, att han vid tillfället bar pluderhåsor . . .

-Kan du giva skäl för det även, inföll
magister Lars, då ropar jag plaudite!

-Alla auktorer och predikanter äro eniga därom, att pluderhåsorna äro djävulens uppfinning, och att han själv burit dem. Frågan ställer sig således på följande sätt: är det rimligt, att djävulen, som med denna

upppfinning särskilt avser kvinnors förförande, skulle avstått från att själv begagna den i det för hans rikes grundläggande på jorden högviktiga ögonblick, da han förförde Eva? Jag svarar: nej, det är icke rimligt. Härtill kommer ytterligare ett intyg. Adam och Eva gingo i paradiset nakna. Varför? Emedan nakenheten då var oskuldens märke, oskuldens adliga vapensköld. Skulle under sådana omständigheter ormen, oskuldens fiende, också gått naken? Omöjligt. Han var klädd, men icke klädd i skörten, ty de äro Guds upppfinning, det veta vi. Vari var han då klädd? Skola vi tänka oss ett plagg, buret av honom, så ha vi att välja mellan hans egen onda upppfinning eller mänskliga skräddeles stundom lättfärdiga, men aldrig så skamlösa upppfinningar. Ur detta disjunktiva omdöme är det lätt att komma. Ergo: djävulen bar pluderhåsor, då han förförde våra första föräldrar.

Magister Lars åhörde deduktionen med beundran, fru Margareta med from vetgirighet. Margit misstänkte, att Drysius syftade på Arvid Nilsson. Mäster Gudmund sade inom sig: Det är vidrigt att höra slika tolkningar. Det förekommer mig, som om de skändade det allra heligaste. Den heliga skrifts berättelse om syndafallet innebär ett omätligt djup av andlig sanning. Obegripligt, att icke envar av oss förnimmer det. Här står en lärd man invid djupet och stirrar i det, men ser icke ens ytan sådan hon är, utan endast spegelbilden av egen dårskap.

17 Skattgrävaren.

Mäster Gudmund hade upphört att måla. Sedan han tidigt gjort sin rund i smedjorna och tillbragt en timme eller två i nielleringsverkstaden, plägade han numera dagligen rida ut till Kortebo och därifrån till Talavid, i vars smedja han hade långa samtal mellan fyra ögon med Fabbe. Samtal med denne hade han också haft i gränden vid sin tomt, där Fabbe av honom mottagit åtskilliga skrin, som buros till Talavid och där å svåråtkomligt ställe förvarades.

Samma dag Drysius var bjuden till mäster Gudmunds bord, satt i dagligstugan å Talavid en sluskig karl, som bröt på tyska, när han begärde mat och öl. Han var klädd som en kringdrivande tysk scholaris och bar ett svärd i gördeln kring den slitna, lappade och smutsiga studentkappan. Ränseln, som han ställt bredvid sig på golvet, var stor och syntes fullpackad. Han talade med ingen av de färdemän, som gingo ut och in, och när det led mot solnedgången, betalade han och avlägsnade sig åt Jönköping

till. Utanför stadens östra tull slog han sig ned i ett dike, ur vilket han reste sig, när han såg en ryttare kommande från staden. Ryttaren var Drysius. Denne steg av sin häst och ledde honom vid tygeln, medan han samtalade med vaganten. De hade uppenbarligen stämt möte.

-Jag är nu trött vid kringvandrandet i Sverige, sade vaganten. Det var du, som narrade mig hit upp. Det var du, som i Wittenberg sade mig, att Sverige har tusentals gravhögar från forntiden med skatter i. Du sade, att Valands och Albrians och herelingarnes skatter voro nedgrävda i detta land. Det må vara att så är; men gravkullar och grifterör i hundratal har jag undersökt med stort besvär, ofta med livsfara, och har i bästa fall funnit ett eller annat smycke för man, kvinna eller häst, ett och annat gammalt vapen, men knappt mer än vad som behövts för att betala öl, bröd och skodon under mina färder. Du må nu ge mig penningar för att komma härifrån.

-Det gör jag icke, sade Drysius. Hav tålamod och fortsätt dina grävningar! Den som söker han finner.

-Jag har sedan ett år tillbaka vetat var jag skall finna - och finna oerhört mycket. Men först och främst åtkommes den skatten icke med spaden, såvida jag icke finge gräva fritt och med hundra arbetare till mitt förfogande. Kanske icke ens då, ty jag vet icke huru djupt den ligger. Men alla i magiska handskrifter och böcker och folksägner angivna tecken ha visat sig där för mig, och folket i trakten har genom mansåldrar vetat, att skatten finns. Men få den upp är omöjligt utan besvärjelser. Demoner måste tvingas att frambära skatten till mig. Jag vet hur det tillgår. Fausts "Tredubbla helvetestvånget" har jag här i kappan, och det erforderliga materialet för trollkretsen och rökelserna, och de för besvärjarne nödiga skyddsmedlen har jag dels här i ränslan, dels nedgrävda vid vägen till stället. Men besvärjaren får icke vara ensam, och bäst är, om hans medhjälpare är präst och exorcist, ty så viss jag är om att mäktas framkalla och tvinga demonerna, så oviss är jag om kraften att bortbesvärja dem. ..

-Var är stället?

-Å Trollängen.

-Var är Trollängen?

-I Slattebygden.

-Det var betänkligt . .

-Och än betänkligare, att när jag var där och bespejade platsen, föll jag i händerna på Slatte folk. Jag fördes till Slatteborg och fick där dubbel dom.

-Vad menar du?

-Jag dömdes till hudflängning och spöades förskräckligt. Därefter till galgen-så nämligen, att galgen är min vissa lott, om jag återvänder och upptäckes.

-Du har då sett Slatte?

-Nej. En av hans män, troligen en underbefälhavare, tillkännagav domarne i Slatte namn och övervakade bestraffningen.

-Mycket betänkligt. Men du vet väl, att demonbesvärjelser, rätt fullgjorda, i avsikt att förödmjuka djävlarne och göra de av dem avundsjukt vaktade skatterna nyttiga för de kristtrogne - att sådana besvärjelser äro så långt ifrån syndiga, att de äro lovvärda?

-Jag ville gärna tro det. . .

-Och nog vet du också, att Slatte icke är allvetande och kan se allt.

Samtalet fortsattes, till dess man kom till ett beslut.

18 Mäster Gudmunds färd till Slatteborg.

Det låg något underligt över staden. Man kände med sig eller visste, att något skulle inträffa, men vad? De, som ingenting visste, försporde likväl, medelst väderkorn, att de hade folk omkring sig, som visste något. Borgmästaren Nils Arvidsson sågs mycket ute på gatorna och gjorde täta påhälsningar i ansedda borgares hem. Visste han något? Hans son Arvid däremot sågs av ingen.

Vid middagstiden den 3 april spred sig i staden ett rykte, att Gudmund Gudmundsson vapensmed hade försvunnit och med honom hans dotter. Mot aftonen hade dock stadens invånare lugnats med den försäkran, att försvinnandet innebar ingenting hemlighetsfullt. Det var borgmästaren själv, som skyndat meddela, att mäster Gudmund och Margit rest till Växjö på inbjudning av mästerns gamle vän, biskop Ingemar, som ville förmå honom att pryda högaltaret i stiftsstadens med lika sköna målningar som biskopen vid sitt senaste besök i Jönköping sett å helge lekamens altare i dess stadskyrka. Magister Lars bekräftade denna uppgift för sina vänner, och fru Margareta för alla de väninnor och skvallersystrar, som rusat till henne för att få höra-helst något så oroande som möjligt. Hon visade dem biskopens brev; men både hon och magister Lars förtego, att mäster Gudmund och Margit rest utan att dessförinnan ha sagt ett ord om sin tilltänkta färd. Lars anade fördenskull oråd, ehuru han ännu icke upptäckt, att hans fader tagit värdehandlingar och en betydande summa penningar med sig. Han beslöt skriva till biskop Ingemar och begav sig ut i staden för att efterhöra en lägenhet, varmed brevet kunde avsändas.

I kvällskymningen samma dag sutto mäster Gudmund, Margit och Henrik Fabbe

framför en sprakande furubrasa i en bondgård i Byarum. Hunden Gorm var med dem. Deras sex hästar, bland vilka den förut omtalade Slattehästen, stodo i ett skjul och förplägades med hö och havre. Bonden satt bredvid sina gäster och slöjdade. Mor i huset med döttrar och tjänarinnor sysslade med sländorna och matlagningen.

Fabbe gick ut för att tillse hästarne. När han återvänt och satt sig, sade han sig ha skådat något märkligt. En skara bönder, väpnade med spjut och yxor, några också med järnhuvor och sköldar, hade i all tysthet tågat förbi. De torde varit ett par hundra. Mitt ibland dem red en man, klädd i järn från topp till tå och med fjäderbuske på hjälmen. Fabbe förteg det, som skulle varit det märkligaste för Margit och Gudmund: att den järnklädde var Arvid Nilsson. Han tyckte sig ha igenkänt dennes anletsdrag och hade bestämt känt igen hans rustning, som var smidd hos mäster Gudmund och smyckad av Fabbe själv.

Husbonden på stället anmärkte, att det sedda visserligen var märkligt, men icke förvånande. Det rådde mycken rörelse i bygderna runtomkring, och vägarne vore nog mycket osäkra just nu, åtminstone söderut, bortom Svenarum och Värnamo.

-Min vän, sade mäster Gudmund till bonden, det förekommer mig nästan som om du vetat, att vi skulle komma.

Bonden nickade och teg en stund. Därefter sade han: - Ni måste slå resan till Växjö ur hågen, savida ni icke vill taga en omväg genom den riktiga Slattebygden. J

-Det vore ju att komma ur asken i elden.

-Jag känner ingen nejd så lugn och säker som den egentliga Slattebygden. Stigarne där äro för hederligt folk tryggare än Jönköpings gator. Det kan jag försäkra er, Gudmund vapensmed.

-Fabbe säger detsamma. Och likväl... det vore obehagligt att göras till fångar och nödgas betala lösesummor. Och för en ungmö som Margit att råka ut för stigmän...

Bonden skakade på huvudet och upprepade: -Tag omvägen.

I dagbräckningen sades farväl till det vänliga, men förbehållsamma värdfolket. Omvägen var beslutad, och den lilla Slattehästen, riden av Margit, gnäggade belåten, då han fick rikta huvudet åt den honom välbekanta stig, som ledde mot de ängar, där han tumlat som fölunge. Bonden i Byarum hade utpekats stigen och tillagt:-Förliten er på den där (han klappade Margits springare). Han känner vägen ända fram, jag blott ett stycke in i ödemarken.

Färden gick under dagens hela lopp i barrskog, sällan blandad med björkdungar. De växte mest på gamla svedjeland. De för ögat i ogenomträngliga fylkingar sammanslutna granarna och de glesare, likt pelarrader ställda furorna blandade sin grönska i fåtoniga skiftningar. Vårfläktarnes sus i deras höga kronor stämde Gudmunds sinne högtidligt, men snart var örat därvid så vant, att knappt ett ljud förnams, när icke sorlet av en bäck viskade in i skogstystnaden. Dock-där hörs staren. Han har således anlänt. Och där uppe i det brunröda skenet å stammar och grenar under jättehöga tallars toppvippor trummar hackspettens näbb. Tid efter annan speglar sig himlen och bryter sig ett knippe stolstrålar i mirten av en dunkel tjärn med steniga stränder, varifrån lommen uppstämmer sitt dystra läte.

Man rastar och spisar middag mellan hagtorn som knoppas, på en ängsmatta, i vars vårbrodd prunka blåsippor och vårfruliljor. Hästarne ledas till vattning och mättas med hö och havrekakor ur klövsäckarne. Sa uppbrott. Endast få vandrare ha mött karavanen. De ha hälsat "Guds frid", och ehuru de ridit väpnade med armborst eller långyxor vid sadelknappen, synes ingen ha varit ute på stigmansäventyr eller väntat att råka ut för sådana. Sällan har en människoboning eller- en åkerlapp skymtat mellan träden; oftare yppa råmande och bråkande läten, ledsagade av skällors pingel djupare inifrån, att det finnes människobonings och hjordar i obygderna. Mot kvällen tonar rödhakens vemodigt vackra kvitter ur furuskuggorna,

nattskärnan spinner, och - där lyser från en hydda. Fabbe vet, att ljuset
bjuder välkommen. Där är det andra natthärbärget.

Den tredje dagsresan var ansträngande. Upp- och nedför sandåsar och
klippor, ofta kantade med stenblock, vräkt så som om jättar roar sig med
arr stapla dem rill grottor och irrgångar. Slattehästen kände sin väg i
dessa och i nyponsnåren; han och hans kamrater satte hovarne säkert på de
fuktiga och halkiga branterna, som strimvis lyste glasblanka i solskenet,
och han visste stigen, även när den var försvunnen i barrströ,
Ijung, lingon- och blåbärsris. Dälderna genomflöt av bäckar och åar.
Slattehästen kände vadställena. Somliga dalsänkningar voro från klippvägg
till klippväg träsk med förrädiskt gungfly. Här gick han med sänkt huvud
trevande framför sig; kamraterna satte hovarne i hans spår. Ljungpiparen
klagade från mossarne, gråvita dimmor drevo trögt över kärren. Mot aftonen
bar det uppför långa skogslider, och när man hunnit högst på åsen, låg,
just i solnedgången, ett vidsträckt, leende landskap för deras fötter,
begränsat mot väster av en milslång sjö med näs och holmar, förtonande i
ljusblått och solrök.

-Där är Slatteborg, sade Fabbe och pekade på en med landbacken genom en
bro förenad holme, över vars vallar några tak skymtade, och denna trakt är
den allra egentligaste Slattebygden. För tjugufem år sedan var här
vildmark, har jag hört sägas. Här fanns då en enda gård, Skyttetorpet
kallad, och den förfallen. Men se nu! Här bor så mycket folk som i ett
helt härad.

Gårdar i små lövdungar lågo strödda över slätten, på två ställen förenade
till byar. Rök uppsteg från eldstäderna. Ängar omväxlade med åkergården,
å vilka vårarbetet redan var i gång. Flockar av kor stodo sammandrivna i
hyddornas närhet, och mitt ibland dem lyste på långt håll bjärta
kvinnodräkter. Från bergsluttningarna i norr hemdrevos fårhjordar,
bevakade av hundar. Pinglet av hundratals skällor, boskapens läten,
hundarnes skall, flickornas locktoner till djuren och rop till varandra,
vallpojkarne visplingar och trallar stego upp mot åsen och sammanljödo,
tyckte mästern Gudmund, till en dejlig aftonsång. På fältet utanför
Slatteborg syntes några mörka grupper, ur vilka solblixtar stundom sköto
fram.-Det är vapen, som glimma där, sade Fabbe. Vid Slatteborg finnas
alltid flere eller färre beväpnade män: med några lurstötter, fortplantade
över bygden och in i skogen, ökas det antalet fort till många hundra.

Fabbe tillade:-Skyttetorpet, som här skymmes av björkdungen invid Slatteborg, varder vårt tredje natthärbärke, mäster Gudmund, och om ni trives där, tror jag, att ni bör stanna någon tid och vila ut. Vet ni vem som äger Skyttetorpet? Nej, ni vet det icke. Ägaren är sedan ett par år tillbaka doktor Svante...

-Å, vad säger du?

-Som köpt det av kung Gösta, sedan kung Gösta efter sin arvstvist med herr Ture Jönsson mottagit gården i byte av herr Ture mot en gård i Västergötland, som Ture innehaft och blivit frändömd av rätten. Kungen, som väl annars är svår att lura, lurades den gången av den listige Roosen. Gården var förfallen och kunde icke vara annat, ty Slatte hade hängt förvaltaren, som var bondplågåre och stortjuv, och hade drivit bort allt gårdfolket, emedan han ansåg det fördärvat och icke ville ha det blandat med sitt eget folk. Nu sättes Skyttetorpet åter i gott stånd, och manbyggnaden är sådan, att ni kunde bo där huru länge som helst.

-Förstår jag rätt, måtte då doktor Svante och Slatte vara vänner eller åtminstone fördraga varandra som grannar.

-De fördraga varandra gott.

-Men Svante är kung Göstas vän och Slatte en upprorsman.

-Mäster, jag har kommit underfund med något. Slatte är kung Göstas hövidsman, fast en sådan, som ej är utnämnd och för övrigt gör vad han vill. Men hitintills ha kungen och han velat i det närmaste detsamma, och därför är kungen tacksam för att Slatte håller i skaftet, när yxan bör gå. Det är Slatte, som övervakar fogdarne i denna del av Småland både till kungens och allmogens bästa. Det är Slatte, som granskar fogderäkenskaperna och sänder de upptagna skatterna till kungen. Den, som bestjäl kungen eller allmogen, hänger han. Galgen är hans teriak mot allt ont.

-En sträng man, anmärkte mäster, men, att döma av detta, rättvis. En märkvärdig stigman!

-En sträng man för somliga och en förfärlig man för andra... Nu, mäster Gudmund, tager jag Gorm i länk, för att vi icke skola börja vårt liv i Slattebygden med hundslagsmål.

När de resande hunnit nedför liden, mötte dem en ung kvinna till häst.-Det är Slattes dotter, sade Fabbe till Margit, det är hertiginnan av Småland.

Hon var en ungmö av samma ålder som Margit, blond, något blek, med ett viljefast, nästan hårt uttryck kring den vältecknade munnen. Hon satt i karlsadel, och de med röda håsor klädda benens smärta, spänstiga former syntes upp till knäet. Från den röda, med ett guldstickat band bårdade luvan, som rätt och jämnt betäckte hjässan, föll det ljusbruna håret i skimrande vågor över axlar och rygg. Hela klädseln bestod för övrigt, trots årstiden, endast av ett vitt linne med prydligt utsydd krage, ett litet rött livstykke, en mörk kjol och kring midjan ett metallbeslaget bälte, vid vilket hängde en pung och en kniv, som närmast liknade ett kort svärd, vars fäste genast föll mäster Gudmund i ögonen som ett egendomligt vackert arbete.

Det första intryck hon gjorde på Margit var, att denna flicka lika gärna kunde vara en sjuttonårig väluppvoxen pojke, en junker av hård art, från barndomen van att befalla. Ty intet spår av blyghet, vekhet eller tveksamhet var att skönja i hennes ansikte. Dräkten skilde sig föga eller intet från den i dessa nejder vid sommartiden vanliga bland odalböndernas döttrar; men den bars, tyckte Margit, som om en junker klätt ut sig i den; hållning och åtbörder voro präglade av samma bestämdhet som ansiktet. Så också rösten, ehuru den hade kvinnlig klangfärg.

Hennes första blick, en snabb och mönstrande, gällde Margit. Omöjligt att gissa till utslaget av denna mönstring. Därefter räckte hon Fabbe handen

och kallade honom vid namn. När hon så vände sig till mäster Gudmund, avtog hon luvan, böjde huvudet aktningsfullt och sade:

-Mäster Gudmund Gudmundsson vapensmed! Min fader, Joulv Slatte, skulle varit eder till mötes; men han är icke hemma, och jag, Dagny Joulvsdotter, är befalld att överlämna eder hans hälsning. Han beklagar, att mellan eder och honom föreligger ett mål, som han ännu icke kunnat muntligen uppgöra; men hans sak bör förmildras därav, att hans folk behöver en myckenhet vapen, och att de vapen, som han våldköpte av eder, annars hade fallit i händerna på förrädaren Bernt von Mählen. Edert natthärbärke står för eder i ordning i Skyttegården, och min fader, som haft brev från gårdens ägare, låter veta, att denne hälsar eder alla med största hjärtlighet och de bästa välgångsönskningar välkomna under sitt tak. Jag är befalld att vara eder till tjänst och skall i morgon visa mig inför eder. Jag måste slutligen tillkännagiva, att oro har i dessa dagar uppstått i Småland, att vägarne utanför det område min fader mäktar bevaka äro osäkrare än annars, samt att I ären Joulv Slattes fångar, så länge detta tillstånd fortfar. I haven i Skyttegården tjänare och tjänarinnor utvalda åt eder. Skyttegården är belägen där bortom dungen. Fabbe känner stigen. Guds fred!

Hon hälsade och svängde in på en stig, som gick utefter åsen. De resande voro några minuter därefter i Skyttegården.

-Vi äro Joulv Slattes fångar-märk det, mäster! sade Fabbe.

-Det var ju vad jag anade, suckade den gamle. Men att doktor Svante äger stället är hugnesamt och tryggande.

Margit hade med blicken följt, så långt hon kunde, Dagny Joulvsdotter. Margit kände sig nästan förnärmad. Dagny hade givit henne ett enda hastigt ögonkast och icke mer. Var Dagny vacker? Ja och nej, det berodde på tycke och smak; men onekligen lockade hon ögonen till sig. Hurudan näsa hade hon? Det hade Margit icke sett, ehuru hon stirrat på flickan hela tiden. Hennes näsa måtte varit av det slag, som icke gör väsen av sig i ansiktet. Hurudana ögon? Margit visste icke, om de voro bruna eller blå, men hon tyckte dem vara sådana, att en argsint hund skulle genast krupit för dem.

19 Upproret i Jönköping.

-Vad i alla mina dagar? ... Hallå! Vakten ut!

Så ropade knekten, som reglementsenligt gick post på vallen kring Jönköpings slott, när han icke, likaledes reglementsenligt, tog en avstickare ned till det tomma häktet. Ropet var ett vrål, som med ens jagade sömnen från slottsvaktmästarens och de tre andra borgkämparnes ögonlock. De rusade upp på vallen med armborst och svärd och sågo i morgongryningen en väpnad skara rycka fram över mon. Vad var det för folk? Intet skäl att skräna! Man ser ju många välbekanta ansikten bland dem. Det är ju Jönköpingsbor, och främst går Adam Klase, fast man icke sett honom förr så överflödigt väpnad. Det är ju stadens smeder. Och där är tunnbindaren med sina gesäller. Men en sådan mängd bönder med spjut och yxor! Här måtte ändå Fan vara å färde. Fallbryggan upp! -Hon har icke varit nere i natt.-Porten låst?-Ja, med dåligt lås. -Kolv i armborst! Tag sikte på Adam Klase! Men skjut icke, förrän jag ger tecken!

Slottsvaktmästaren sprang fram till den oladdade vallbössan över porten. Han ropar med stentorsstämma:

-Vänner eller ovänner, kände och okände, vad står på?

Adam Klase svarar, med stentorsstämma även han: -Öppna porten!

-Hut! skrek slottsvaktmästaren. Har du att befalla över kungen port? Säg klart vad du och de andra viljen, eller dragen er tillbaka!

Jon Torstensson, smedgesällen, utvecklade en fana, en vit med blå bokstäver. "Sion" var att läsa på henne. Det var tecknet för den lilla hopen anabaptister att, som skarans förtrupp, göra anlopp. Adam Klase, följd av de andra, ilade fram, hoppade ned i vallgraven, klängde upp på andra sidan, fick, just som han lyfte huvud och

bröst över jordbrädden, en kolv tvärs igenom halsen och föll döende ned på gravbotten. Där nere stannade också den vita fanan, ty dess bärare sjönk på knä bredvid sin fallne vän och utbrast: -Adam, Adam, Guds helige martyr! -Med Adam var den vilda förhoppning släckt, att ett sjutal anabaptister genom ett gudomligt underverk skulle varda herrar över ställningen.,

Men inom kort hade andra upprorsmän i mängd kommit över hindret. Släggor från Gudmund Gudmundssons verkstad och från andra smeders bearbetade porten. Den sprang upp. In på borggården och upp på vallen och i borgtornet rusade ett par hundratal hantverkare och bönder.

Jönköpings torg var packat. Närmast rådhusets trappa fem eller sex harnesksklädda ryttare med fjäderbuskar eller andra tecken på hjälmarne. Det är frälsemän från Västergötland, rikshovmästaren Ture Jönssons vänner. Och med dem är unge herr Arvid Nilsson, som i dagningen hade ridit in i staden i spetsen för de bönder, som deltog i slottets stormning.

På rådhusets burspråk framträder en likaledes harnesksklädd man, länsinnehavaren och borgmästaren Nils Arvidsson, med ett stort papper i handen. Det välbekanta, gladlynta, sluga ansiktet hälsas med bifallsrop. Han talar några ord och läser sedan med tydlig röst. Vad han läste kan läsas om igen i tidens historia. Det var ett brev, som han skrivit själv, men i den småländska allmogens namn. Denna klagade över de tunga skatter man gång efter annan måst utgöra till konungens fogdar under förevändning, att rikets skuld skulle gäldas; men skulden förblev ogulden. Allmogen klagade vidare, att falsk lärdom blivit införd i landet, heliga bruk avskaffade, kyrkor plundrade, kloster ödelagda, biskopar och prelater, sam skulle upprätthålla gudstjänsten, fördrivna. Får detta fortfara, skall folket bringas i hunger och elände och, än värre, varda hedniskt och fördömt. Och då intet annat visat sig hjälpa, har Smålands allmoge beslutit att göra vad Sverigefolk fordom gjort: ställa våld mot våld. Kung Gösta är den onde konung Kristierns like och bör bemötas som han. Och uppmanade Smålands allmoge de goda inbyggarna i Jönköping samt adel och allmoge i Västergötland och Östergötland att ansluta sig till dess sak. De uppländska landskapen skulle utan tvivel göra det även, så att man med gott mod kunde motse tyrannens fördrivande. Sedan borgmästaren slutat

denna epistel, tillade han, att uppmaningsbrevet redan avgått till de båda götiska landskapen, där adel och allmoge vore färdiga att resa sig. Han tackade det goda borgerskapet i Jönköping för att det lyssnat till betryckta landsmäns klagorop, och han var förvissad, att beslutsamhet och endrökt skulle göra segern trygg och skyndsam.

Resningen i Jönköping försiggick lättare än Nils Arvidsson själv förutsett. Han hade väntat motstånd från magister Lars och hans parti och träffat åtgärder att nedslå det. Men magister Lars hade stått bland åhörarna på torget och sett ganska belåten ut. Och när borgmästaren senare på dagen begärde ett samtal med honom, förklarade han, att han icke ville lyfta ett finger till förmån för kung Gösta, som även i hans mening var en tyrann, fullt så svår som kung Kristiern, om ej värre. Men han, Lars, ville ej heller ha någon befattning med det uppror, som nu börjat, emedan han icke ämnade draga under samma ok som papisterna eller sitta på de bänkar, där de bespottare sitta.

Detta var ärligt menat av magister Lars, som sällan gömde sin verkliga mening inom västen. Han kände med sig, att när han ville uppträda, kunde han göra det med kraft, ty han ägde en vältalighet av det slag, som måste slå an på menigheten, och en röst, som kunde göra den hörd över tusenden, och han var icke blind för den beundran, som hans höga växt, säkra hållning och oerhörda kroppsstyrka inbragt honom från hopens sida. Men kung Gösta och hans regeringsåtgärder hade blivit honom ständigt mer förhatliga. I Lars' ögon var kungen en materialist och kryptoateist som plundrade den heliga kyrkan och begagnade den reformatoriska rörelsen egentligen för detta ändamål.

Lars Gudmundsson hade under årens lopp ritat färdig åt sig en politisk och kyrklig byggnad, som, ehuru enligt hans mening lutersk, åtminstone till grundvalen var helt olik de ledande reformatornas. Han hade gjort det ej endast för sin egen tillfredsställelse, utan i avsikt att förverkliga den. Vad man anser riktigt bör man ju utan fruktan och utan hänsyn för egen eller andras bekvämlighet omsätta i gärning, och skulle nu så hända, att påvens anhängare och kung Göstas bekrigade och försvagade varandra, borde en viss mans planer så mycket lättare förverkligas. Lars ville för ingen del, att kyrkan skulle mista något av sin materiella makt. Han ville

tvärtom, att hon skulle äga mer av gods och guld än alla konungar och all adel och alla städer tillsammanstagna. Den romersk-katolska kyrkan, sådan Gregorier och Innocentier fattat henne, var i fråga om maktställningen även hans, ehuru med en färgskiftning åt det demokratiska. Kyrkan var för Lars den heliga kristenheten själv, organiserad som folk och prästerskap; prästerskapet förvaltande och lärande, folket på vaket och kontrollerande sätt följande dess ledning och rustat med rätten att nagelfara herdarnes leverne och utpeka de ovärdige. Den allmänneliga kyrkan skulle vara en av folkkyrkor bestående lekamen, och varje folkkyrka ha till styresman icke en konung eller furste, utan en överstepräst, vars tjänare konungen i alla religiösa och moraliska ärenden borde vara. Och emedan dessa äro nära förenade med de politiska, ofta så nära, att de icke kunna åtskiljas, må konungen ej heller, vad det politiska vidkommer, utföra något beslut, innan han därtill erhållit samtycke av råd och riksdag, rådet bestående av de ypperste inom prästerskapet, riksdagen bestående av ombud för den kristliga menigheten. Läran borde vara en på lutersk grundval i de minsta enskildheter skarpt formulerad dogmatik, och varje avvikelse från henne bestraffas såsom på en gång kätteri och fosterlandsförräderi. Konung Gösta skulle ha lämnat kyrkans ägodelar i fred och i dess ställe indragit adelns jordagods till kronan. Adeln hade förverkat sin rättighet att vara till. Denna rättighet vilade på rusttjänsten, och det var icke endast herr Ture Jönsson Roos, utan frälset i gemen som svikit sina plikter i avseende på den. Är rytteri behövt, vore det ingen svårighet att uppsätta ett dugligt sådant, besolda av kronan och städse färdigt till dess tjänst. Men Sveriges krigisk styrka har alltid legat i dess allmoge, och om ett fotfolk av bonde män någonsin viker för hästar och lansar, bevisar detta endast att det saknar nödig övning. Varför skulle icke svenska bonde trupper varda lika goda som de schweiziska, vilka övervunnit Europas stoltaste riddarehärar?

Med sådana tankar umgicks magister Lars, och han hoppades på en dag, då de skulle förkunnas inför allt folket med den andens kraft, som han på kateder och predikstol ådagalagt, och med den lekamliga kraft, som stridshammaren i en sådan hand som hans äger. Lars hade en viss medkänsla för det grasseringsraseri, som stundom hemsökte hans vän Drysius. Lust att slå omkring sig och krossa vad som stode i vägen kände även Lars, men riktad mot andra och honom värdigare föremål än bord och bänkar, ölståncor och fönster. Han fröjdade sig åt föreställningen, att han en dag, iklädd de tyngsta vapen, som blivit smidda på den gamla Gudmundssonska tomten, skulle bryta in i papistiska eller gustavianska fiendeskaror, följd av bondefylkingar med tolv fot långa spjut, sådana som dem han sett i Schweiz.

Han behövde icke gå syssolös, medan han inväntade denna dag. Han hade händerna fulla av göromål. Men vad som låg honom mest om hjärtat var mäster Gudmunds omvändelse. Gubbens halsstarrighet harmade honom djupt. Han led vid tanken på att han, som ville omvända världen, hitintills icke lyckats omvända sin far. Han borde sopa rent inom egen dörr, innan han svängde kvasten framför andras. Han höll nu på att författa en trosbekännelse, en *Confessio Junecopensis*, i femtio artiklar, och det var hans fasta beslut att, kosta vad det ville, tvinga mäster Gudmund ned på skolbänken, för att höra, eftersäga, upprepa och bekänna dem. Kursen skulle börja, när mäster återvänt från Växjö, och Lars var man för att där skulle hans far och syster icke få stanna länge, och att inga kludderier för domkyrkan därstädes finge företagas.

Under de första dagarna efter resningen i Jönköping såg borgmästaren trygg och segerglad ut. Brev kom från hans son Arvid, att denne lyckligt utfört ett av de upproriske planlagt streck: konung Gustavs syster, grevinnan av Hoya, stadd på återresa från Lauenburg till Stockholm, hade tillika med sin svit och konungens sekreterare Wolf Gyler blivit av honom tillfångatagen. Ledsagad av en säkerhetsvakt var hon nu på väg till Ture Jönssons gård Lindholmen. Man hade således en dyrbar gisslan, om mot all förmodan resningens ledare skulle varda i behov av en sådan. Brevet meddelade vidare, att bönderna velat ihjälslå den hatade damen, och att Arvid med knapp nöd räddat henne. Han hade bemödat sig art i allo iakttaga ett ridderligt uppförande mot sin förnäma fånge: han hade sökt lugna och även roa henne, och det förekom honom, som om han i någon mån lyckats däri. Då han tog avsked av henne, hade hon tackat och försäkrat honom om sin bevågenhet.

På tolfte dagen efter resningen kom Arvid själv till Jönköping. Det var ett överraskande och nedslående budskap han medförde. Han borde ha kommit i spetsen för ett par tusen bönder, för att, i enlighet med herr Ture Jönssons plan, rycka med dem in i Östergötland och utbreda upprorslågan dit. Manskap hade redan brutit upp till överenskommen mötesplats från Tveta, Vista, östbo, Sunnerbo, Västbo, Västra samt Norra och Södra Vedbo härader; men de flesta hade vänt om på vägen och spritt sig till sina hem. Orsaken härtill var Slatte-Slatte, om vilken herr Ture Jönsson bedyrat, att han var vunnen för resningens sak och skulle med all makt stödja den! Slatte och hans underbefälhavare hade visat sig i häraderna, följda av välbeväpnade skogslöparskaror, och han hade låtit uttryckligen veta, att han skulle kväva resningen, om den icke slocknade av sig själv. Vidskeplig vördnad eller förskräckelse för Slatte och orimliga föreställningar om hans makt voro hos Smålandsallmogen allmänna och rotfasta.

Återstod nu budskapet från Västergötland. Rådsherrarne där och de övriga yppersta männen av frälset hade varit samlade i Skara, när det av Nils Arvidsson uppsatta brevet från smålänningarna anlände dit. De hade genast svarat, att brevet skulle tagas i övervägande å ett till Larvs hed den 20 april beramat möte av alla frälsemän och av köpstadsmän och av meniga allmogen i Västergötland. Huru svaret skulle utfalla, därom hyste borgmästaren icke det ringaste tvivel, då han av sådana män som biskop Harald Magnusson och riksråden och länsinnehavarna Måns Bryntesson Liljehök, Ture Eriksson Bjelke, Tord Bonde och Axel Posse, för att icke tala om herr Ture Jönsson, blivit försäkrad om att fältet var väl förberett. Västergötlands frälste, köpstäder och bönder skulle svara enhälligt ja.

Men redan dagen före mötet kom till borgmästaren ett med ilbud avsänt brev, som till hans förvåning befanns undertecknat: "Svante av Reichenbach, harpolekaren". Däri lästes bland annat:

"Jag vet vad Västergötlands allmoge skall svara: ett bestämt nej."

-Det är orimligt, utbrast borgmästaren bleknande.

-Kanske att han vet mer än de höga frälsemännen, sade Arvid. Han har ju nu i månader vandrat Västergötlands alla vägar och stigar i samspråk med bönderna. Sker det så som han förutsäger, så har han själv mer än någon annan vållat det. Han är kung Göstas man och agitator. Hade jag träffat honom, skulle han i bästa fall fått följa grevinnan av Hoya till Lindholmen. Men vad skriver han mer?

-Att han tillsänt konung Gösta en böneskrift om nåd för mig, dig och Jönköpings samtliga invånare. Skall jag räkna detta som oförsämdhet eller som ... som oförtjänt barmhärtighet?

Några få dagar därefter var doktor Svantes förutsägelse bekräftad, och det av själva herr Måns Bryntesson Liljehök, den av herr Ture Jönsson till konung föreslagne. Han hade ridit genom dag och natt till Jönköping med

det förskräckliga budskapet. Han tillade, att herr Ture Jönsson och biskop Magnus redan voro på väg till Danmark, för att söka sin tillflykt där.

-Och ni själv? frågade borgmästaren, där han stod vid spiselbrasan i sin sal.

-Det beror av er, Nils Arvidsson. De brev jag skrivit till er äro de enda bevis, som finnas för min delaktighet i denna sak. Det skulle lända ej blott till mitt, utan ock till edert bästa, att ni brände upp dem. Se här de brev ni skrivit till mig. Jag giver dem tillbaka som vederlag. Offra dem åt samma lågor! När detta skett, har jag intet skäl att fly. Jag vädjar då till ett herremöte. Ni bör göra detsamma.

-Tack för rådet, sade Nils Arvidsson torrt. Jåg ämnar icke folja det. Och behåll ni de där breven! Med eller utan dem är min brottslighet - om det ordet är tillämpligt - fullt bevisad. Herr Ture Jönsson och ni, I haven väl sörjt för det. I haven skjutit mig framför eder. I haven med osanningar och falska föreställningar förmått mig att ställa mig främst i företaget. Nå, det är ingalunda min mening att överhölja er med förebråelser eller skjuta all skulden på er. Jag ar karl för min hatt och står för vad jag gjort.

-Jag sade, att mitt öde är i eder hand. Jag har intet anspråk på väntjänster av er, men upprepar dock mitt spörsmål, om ni vill bränna mina brev och rädda mig? Ni skulle icke göra det förgäves.

-Antagligen icke, svarade Nils Arvidsson ironiskt. Ni är herr Ture Jönssons vederlike i rättrådighet. Den som litar på eder båda svikes icke. Men jag skall höra eder bön så som hon må vara lämplig att höras.

Borgmästaren gick in i nästa rum och återkom efter en stunds förlopp med en korg, full av papper. Han tömde den i spiselbrasan.

-Edra skrivelser, och Nils Olssons och Ture Erikssons äro nu i gott förvar.

-Evinnerlig tack!

-Ingen orsak.

Nej verkligen ingen orsak. Vad borgmästaren brände var gamla rådstuguhandlingar och brev, som hade med denna sak intet att skaffa. Men de nämnda herrarnes brev hade han i gott förvar och avsände dem till konung Gustav tillika med en skrivelse, vari han till fullo erkända sig skyldig, bad om nåd och lovade å egna och Jönköpings rådmäns och menighets vägnar förnyad och obrottslig trohet. Till svar fingo han och de konungens löfte om huldhet och skydd. Men Måns Bryntesson fick, som man vet, med huvudet plikta för sin skuld och sitt försök att bortljuga den.

20 Harpolekarens sista vandring.

Det var en vacker afton mot slutet av april. Svante harpolekaren vandrade, likasom vid denna berättelses början, vägen genom Lagadalen, men nu mot söder. Han hade vistats några dagar på Talavid, där Fabbe anträffades på tillfälligt eller välberäknat besök. Fabbe hade mycket att hemligen meddela honom vidkommande mäster Gudmund och Margit. Borgmästaren Nils Arvidsson hade uppvaktat doktor Svante, hjärtligen tackat honom för bevisade stora tjänster och fått av honom för Arvids räkning en reseplan, ty det var beslutat, att Arvid skulle göra en längre färd i utlandet. Med Gunnars vårdare och lärare, kyrkoherde Sven, hade doktorn tillbragt en lugn och behaglig dag i samtal om allt utom politik. De hade språkat om klassiske författare och deras kommentatorer, de hade i kapp ilat till sköna ställen i den romerska poesien, och de hade suttit i tystnad å den numera av magister Lars på sina gravstenar plundrade, men alltid själsmekande klosterkyrkogården invid gardianen Mattias' grift, som vänner hade prytt med vårens blomster.

När de gingo därifrån, sade doktorn:-Om du snart får höra, broder Sven, att vår fjärde ledamot av "Fritt ur hjärtat" och hans dotter icke befinna sig i Växjö, så oroa dig icke, utan lita på mina ord, att de äro i en god fristad, där de vila ut. Vill du glädja dem med ett brev, så lämna det utan adress till Birgit på Talavid. Då skall det komma till sin bestämmelseort.

-Väl! Brodern Gudmund var sannerligen i behov av en fristad.

Svante hade återfunnit sin son frisk och glad. Gunnar var nu tolv år gammal, men såg ut att vara inemot fjorton. En blond, vacker, ädelbyggd, vetgirig gosse. Han ville följa sin fader på den färd, som förestod, och han fick det så mycket hellre, som harpolekaren längtat efter hans sällskap.

Vilken härlig dag! Månade; hade för Svante förflutit under ett ansträngt, rastlöst, livsfarligt arbete å vägar och stigar, å kyrkbackar och i bondehem i Västergötland och Småland. Men så hade också det slugast planlagda upprorsförsök blivit kvävt i sin linda -ett som stöddes av rikets förnämste frälsemän, öppet eller hemligt gynnades av biskopsmakten och vädjade till helgade vanor och religiösa lidelser. Ehuru harpolekaren tillräknade sig själv knappt mer än den goda viljan att medverka till upprorets hämmande och gav konung Göstas mod och klokhets hela äran av utgången, gjorde honom dock känslan av uppfyllda plikter lycklig. Han gick med spänstiga steg och kunde, vad han ditintills ej på länge förmått, hängiva sig åt njutningen av synerna, som mötte honom. Det förekom honom stundom, som om hans själ blivit ett med dem, som om det vårliv, som strävade, njöt och jublade i sky, skog och mark, utströmmade ur hans hjärta. Och så hade han Gunnar, sin egen präktige gosse, bredvid sig.

Gunnar hade mycket att iakttaga och fråga om. Där flög en kråka med strå i näbben. Hon måtte bygga bo. Där gnäggade det högt i luften, och med blixtfart sköt någonting snett ned mot den vattendränkta åkern. Vad var det? Horsgöken, ej att förblanda med den verkliga göken, som gol nyss inifrån furumon. På ett fält lysa rörliga kvittrande ängsbollar: det är gulärlorna. Lärken flyger upp ur rågåkern och drillar över vandarnes huvuden. Vad hon måtte vara glad åt livet! Ärenpris blickar djupblått fram ur den nyfödda gräsbrodden, som liknar en grön dimma. Ha blommorna en känsla av tillvaro? Avlägsna trumpetljud ovanifrån. En mångvingad snöplog skär genom de vitgrå molndimmorna. Det är flyttfåglar från Egypti land; det är tranorna. Gossen räknar fyrtyotvå. Giv! giv! ropas det ur den

blommande aspen. Gunnar smyger fram mot trädet och ser en liten spräcklig fågel, som vänder halsen i alla riktningar. Det är göktytan, som påminner oss om vår plikt att giva tröst åt de bedrövade, bröd åt de hungrande. Vet hon, att hon gör det? Det är nog att vi själva veta, att hon gör det. Naturen talar som en sierska med ord, som icke hon, utan hennes präster tolka.

Gunnar känner, att han icke bör besvära sin fader med oupphörliga frågor. Han lämnar honom stundom åt sig själv. Harpolekaren går då i vakna drömmar, förnimmer sig försänkt i världssjälens eller som ett självmedvetet grand inne i det soldoft, som lägrar framom skyarne, i vilka den stora stjärnan nu segnar mot synranden. Eller han lever i sina minnen. I dag infinna sig dessa talrikt, och, märkvärdigt nog, de komma i ordnad rad ut ur halveringens och förgätenhetens hemlighetsfulla ängder vid gränsen till icke-varat. De komma i högtidligt tåg, många omstrålade av klarhet, andra slöjade i ett flor, som förtunnas och upplöses. Ungdomsminnena komma, gosseminnena, och, vad han minst väntat, det kommer ett minne i skepnaden av ett barn, som visar på den vagga det nyss lämnat och där bortom på något, som varken är ljus eller mörker, något som liknar den blinda fläckens obelysta, färglösa och likväl icke dunkla fält.

Vid solnedgången ha de satt sig att vila, far och son, på ett klippblock vid vägkanten. Harpolekaren har lagt sin arm om Gunnars hals, gossen sin kring faderns liv. Båda skåda mot guldoch purpurstrimman, varav skogen förunnar ett stycke att lysa fram, där vägen förlorar sig uppe i granbacken. Rödhaken sjunger sorgmodigt, morkullans underligt tilltalande läte förtonar mellan trädstammarne. Men vad är detta? Det ljuder djupstämt och fjärran från som klangen av en silverklocka ur någon dom i andevärlden. Klangen komme; ur västerns skyar, från de livliga skiftande Ijusdallringarna i dem. Är det hörselvilla, eller händer det, vad sagan förmäler, att solen i nedgången stundom tonar, att hennes sista strålar gå som stråkar över osynliga strängar, spända på gränslinjen mellan jordens dag och natt? Harpolekaren hör det; Gunnar hör det även, ty den enes förnimmelser ha en klangbotten i den andres själ.

Harpolekaren ser ljusreflexerna spela på sin gosses ansikte, medan dennes blick letar efter sagor i aftonrodnaden. Vemod blandar sig i åsynens fägring. Vemodet giver sig, som alla hans djupare känslor och livligare syner, rytmiska tonfall:

Oändligt är ditt tålamod, natur, som djupet av den våg, du öser ur; skall dock till slut din hand ej varda trött att efterbilda här på tidens ö vad i ideens värld ditt öga mött, när allt vad skönt du bildar måste dö? Skall hon ej tveka, denna hand, en dag att över blommans kalk och barnets drag ett himmelskt skimmer strö, då inom kort det skimret dör som aftonrodnan bort? De späda, som du ängelns fägring gav, o se dem, moder, hunna till sin grav!

Har än du skådat under dödens krans på någon fårad pannas valv den glans, den oskuldsglans du göt på henne? Nej, på mannens ej, på kvinnans panna ej.

Du alstrar oupphörligt knopp vid knopp,

som var och en skall bli ett vissnat hopp. Du väver; jämt din vävnad rives opp, och likväl stannar ej din sköttels lopp.

Att icke längesen ditt mod dig svek, och du förtvivlad ur din verkstad vek från denna evigt samma grymma lek!

Snart komma de farliga åren. Den högsta och ljuvaste mänskliga skönheten-den, i vars fina ådernät blodet flyter nektarrent och sprider en värme, som ej är den djuriska åtråns-den skall tyna bort. Hjärtats omedvetna renhet skall tyna bort med den. Det är vårblommor. I vilken gestalt skall den första kvinnokärleken möta Gunnar? Därav beror så mycket. Harpolekaren erinrade sig en kväll, då han under gnistrande stjärneljus bar sonen på sin arm, och han mindes en visa, som då diktade sig själv inom honom:

Utur ödesdjupen fram många källor välla. En är bittert hälsosam: det är sorgens källa. Väl jag vet, du käre vän, att du dricka skall ur den. Men för lastens brunnar Gud beskydde Gunnar!

De stego upp och gingo vidare. Det återstod blott en halvtimmes väg

till natthärbärgat. Månen, som vid solens nedgång skådade med askfärgat anlete över höjderna i öster, lyste snart med klarblekt sken över nejden. Från toppen av en gran ett litet stycke in i mon uppstämde taltrasten sitt kväde, för vackert för att man ej skulle stanna och lyssna.-Är det möjligt, fader, att den som sjunger så, icke skulle ha en själ-en själ, älskad av Gud?-Jag tror, gosse, att han har en själ och är älskad av Gud.-En odödlig själ?-Alla själar äro oförgängliga; allt, som är, är oförgängligt. Döden är en förvandling, en upplösning av formerna, ej en tillintetgörelse av elementerna, som bildade dem. Elementerna äro själar.

De fortsatte sin vandring. Hästtrav hördes bakom dem. Aftonens färger hade mörknat eller övergått i silverskiftningar. Föremålen hade förlorat sin rundning och stodo silhuettartade, än skarpkantade, än med hänsvinnande linjer, som i ett skuggspel. Vägen låg på sina ställen i ett kallt ljus, som förde in i gapande svalg av mörker. Hästtravet kom närmare, och när Gunnar vände sig om och såg månen över det taggiga skogsdunklet, tycktes det honom, som om denna med en plötslig rörelse smög närmare och hade något att säga, som han ej kunde göra hörbart.

Nattvinden fläktade genom skogen, svagt och dock med en ängslande ton. Hästtravet kom närmare.-Fader, vad tror du om ryttarne, som komma bakom oss? - Marknadsfolk, som efter vanan färdas tillsammans, eller kanske några av Slattes män, som göra en rund.

Ur töcknet, som välvde över en sank mad, lyfte sig, tyckte gossen, liksvepningar, som med tomma armar vinkade varnande eller hotande. Nu visade sig de första ryttarne i vägsvängen närmast bakom dem. Andra följde. Månskenet flämtade på harnesk, svärslidor och spjutspetsar. Schabraken och vapnen skramlade. Harpolekaren, som höll gossen vid handen, stannade, för att se ryttarne färdas förbi.

Mitt framför fotvandrarne höll den förste med ett ryck i tygeln in sin häst och vände sig i sadeln: -Vid alla helgon! Herr Ture Jönsson, här är mannen!

-Vilken? frågade en annan röst.

-Den som ni önskar in i djupaste helvetet. Harpolekaren ... Känner ni icke igen honom?

-Vid Gud! utbrast en tung, järnklädd skepnad i sadeln på en ovanligt hög häst. Det är han. Så fick jag då åtminstone en liten hugsvalelse på vägen.

Herr Ture Jönsson red tätt in på Svante, böjde sig i sadeln och sade nästan viskande:-Här är jag nu-en landsflykting genom ditt förvållande och min egen skonsamhet, ty jag har mer än en gång haft ditt liv i min hand. Tror du icke, att jag vet vem du är? Tror du icke, att jag vet vad du vill? Långsamt smyger du dig in i folkets ynnest och arbetar på en bred och säker grundval åt en åtrådd makt. Jag stod i vägen, och du störtade mig. Gösta Eriksson står härnäst i vägen, och du skall störta även honom-såvida du får tid därtill, men därom är jag icke säker...

Han red undan några steg och gav de närmaste knektarne ett tecken. - Håll dig bakom mig, Gunnar! utbrast harpolekaren, ställde sig framför gossen och drog sitt svärd, när ryttnarne förde handen till sina. Nu blänkte fyra blottade stål i månskenet, tre över det fjärde ... en av angriparne tumlade ur sadeln ... ett förtvivlans skri, en gosses, hördes ... gruppen, i vilken huggen och stötarne växlats, upplöste sig, och på vägen, ett steg från den fallne knekten, låg harpolekaren med blodigt huvud och genomborrat bröst över den kullridne gossen, än i döden skyddande honom med sin kropp.

Knappt hade detta hänt, då en man till häst, klädd som bonde, väl beväpnad, kom söderifrån till stället. Han visste vilka de voro, som han mötte, ty han red rakt emot herr Ture Jönsson, nämnde hans namn, gav med handen ett avvisande tecken till förridaren, som ville stänga honom vägen, och sade med styrka i tonfallet, i det han pekade till höger:-In på sidostigen här och det genast! Eljes ären I förlorade. En fjärdedels mil härifrån är vägen spärrad av Slatte's folk, och en annan hop, som är beriden, skall snart vara er i hälarne!

-Vem är du?

-En skogsman, i dag bortjagad av Slatte, förr eller senare den man, som

rycker Småland ur Slatte's händer. Du känner mig till namnet och gagnet.
Jag har ett brev från dig i mitt bälte.

-Nils Dacke!

-Ja, han. Följ mig!

Dacke red in på stigen. Herr Ture Jönsson och hans män följde honom.

21 Magister Lars hos Slatte.

Mäster Gudmund och hans dotter hade icke anlänt till Växjö. Brev därifrån hade försäkrat det. Helt nära låg då antagandet, att de fallit i Slatte's våld. Åbon i Stigamo trodde sig ha sett dem färdas där förbi i sällskap med en tredje vägförande. Därefter var varje spår av dem försvunnet.

Husfru Margareta gick i ångest över deras öde, och hennes ångest växte, då Lars förklarade det vara sin skyldighet att efterleta dem.

Antagandet, att de råkat i Slatte's händer, vart snart till ett rykte, som med säkerhet påstod, att så skett. Men var skulle man finna en vägvisare till stigmans-Odens ide? Lars påminde sig, att Fabbe, sommarvaganten, var bättre än någon bekant med bygder och obygder på många mils omkrets kring Jönköping, ja, att han en gång skrutit med att ha varit hos Slatte. Lars begav sig till Talavid och efterfrågade smedgesällen. Birgit upplyste, att denne under de sistförflutna veckorna icke varit sedd, men förmodligen snart vore att vänta tillbaka. Det dröjde något, innan han kom; men han kom, och det i sadel å Stig, den kloke Slattehästen. Och när magister Lars i en ton, som om han bevisade Fabbe en särskild nåd, tillkännagav sig vilja ha hans sällskap och vägledning till den ryktbare rövarhövdingen, förklarade sig Fabbe därtill villig, men tillade, att icke alla, som kommit till Slatteborg, rosat marknaden därstädes.

En vacker morgon i maj stego de till häst å mäster Gudmunds tomt.-Ack, vad ni gjort det vackert här, sade Fabbe och såg sig omkring med beundrande ögon. Den gamla linden är borta, som skräpade så mycket och minskade sommarens upplivande stekvärme. Det gamla eldhuset är borta, som stod och skröt med det väldigaste timmer jag någonsin sett. Det var nog hednisk trolldom, som kom sådant timmer att växa fordomdags. Det högfärdiga järnstaketet borta och ersatt med ett enkelt, smakfullt träplank. Låt för all del icke måla det, magister Lars! Hundarne trivas lika bra invid ett omålat, och folk får inte färg på kläderna. Jungfru Maria, Vidrik Valandsson, förmodligen även hustomtarne äro borta. Behövde ni besvärja dem, eller flyttade de frivilligt? Jaså, utan besvärjelse. Och smedjorna tomma numera. Det var tid på det, sedan släggorna bullrat här i ett par hundra år... Ja, ni har rätt i att gesällerna till största delen hade blivit dåliga persedlar: anabaptister osv. Sådant folk kunde ni icke ha under ert tak. Tack, goda fru Margareta, för den stora matsäck, som medföres! Den skall komma till pass... Tack för att jag ovärdige också får en stänk av edra välsignelser på vägen! Var icke orolig! Magister Lars skall, om Gud vill, återkomma välbehållen och med uträttat ärende, om också litet medtagen av färden.

Om magisterns färd till Slatteborg må endast det förmälas, att han förkortade den med varjehanda tankar och förlängde den med fågelskjutning. De frågor han ställde till Fabbe om Slatteb personlighet besvarades på otillfredsställande sätt. Om stigmanshövdingens religion visste Fabbe ingenting, men antog, att han icke söndagligen besökte kyrkan. Ryktet, att korpar gärna slog ned på hans axlar och kraxade i hans öra, var troligen sant, och det torde vara deras tacksamhetsgärd för allt vad han i galgen hänger upp åt dem. Vad slags folk han hänger? Sådana, som han anser vara bovar, men som domarne och nämndemän och annat hederligt folk anse hederliga nog att böra lämnas i fred. Huruvida han skall fordra stora lösesummor för mäster Gudmund och Margit, om de äro fångar hos honom? Därom kan ingenting gissas, men man får se. Hur gammal han är? Han ser ut att vara urgammal, men ännu icke orkeslös. Om han skickar sig och skall bemötas som en vanlig bonde? Han skickar sig som en bonde, men en ovanlig, och nöjer sig nog med att giva och mottaga den hövlighet, som är bland bönder gängse-en lagom hövlighet och grovhyvlad.

Lars tänkte för sig själv: Om jag kan inverka på honom . . . om jag kan vinna honom ... om jag får hans inflytande över folket ställt till mitt förfogande, vad jag varder i stånd att uträtta för kyrkans och den rena lärans sak! Då må helgerånen Gösta Eriksson darra!

Lars var skicklig skytt både med båge och armborst. På resans tredje dag red han förbi en tjärn, i vars vassbevuxna brädd en Y sothöna lockade sin make, och strax därefter såg man dem båda simma bredvid varandra. - De där två äro nog lyckliga, sade Fabbe. Lars steg av hästen, gav tyglarne åt smedgesällen och tog bågen. - Magister Lars, vill ni i vägvisarelön ge mig löftet att skona de där äkta makarne?

-Hut! Kallar du djur äkta makar?

-Nå, då kallar jag dem oäkta makar. Skona dem! De behöva varandra i skogsensamheten. Men skall ni ovillkorligt skjuta, så döda båda och låt icke den ena överleva den andra.

-Hut, karl! Tig med ditt pjoskiga prat! - Ingenting retade honom värre än ord om skonsamhet mot djuren. Han såg däri förnekelse av läran om naturens förbannelse och ett anfall på omvägar mot de eviga helvetesstraffen-och mot sig själv. Ständigt sved i hans sinne den aga han som pojke fått av sin far för djurplågeri.

-Magister Lars, jag har något att meddela er. Slatte har fridlyst alla oskadliga djur i dessa trakter. Han håller strängt därpå. Äkta er! Han får veta vad ni gör. Hör ni icke? Ser ni icke? Jag menar det där krack, krack uppe från granen. Jag menar korpen, som sitter där och spänner ögonen i er. Det är en av Slatte's korpar. Slatte får veta vad ni gör.

Lars höjde piskan, men hejdade sig. Han smög fram mot tjärnen. Ett pilskott träffade honan.

Färden fortsattes. Nejden insveptes i ett vasslelikt droppande regntöcken. Till höger om stigen hördes ända fram emot natten med korta mellantider ett sorgset-Fabbe tyckte hjärtslitande- ljud, liknande sothönans njak. Var det möjligt, att den överlevande maken hade lämnat tjärnen och förflyttade sig i samma riktning som de?

Töcknet forfor, när ryttarne, tack vare Stig, hade utan farligare äventyr hunnit ned i Slatteborgs välbebyggda dal. Det var då natt, och magistern såg just ingenting omkring sig. Allt skulle varit tyst, om icke ett hundtjut då och då trängt genom dimman.

När Fabbe tillkännagav: -Nu äro vi framme! -hördes uvens dova ylande.

En karl framträdde ur mörkret och mottog hästarne. Fabbe gick före Lars till en stugudörr och öppnade den. Ur ugnen vid dörren flämtade brasan, halvvägs förvandlad till kol, över ett bord, å vilket mat och dryck voro framsatta, över fållbänkar, bäddade med fällar, och på lergolv och nakna timmervägg.

-Här skola vi tillbringa natten, sade Fabbe. Det är ett av gästhusen.

-Det ser ut, som om vi vore väntade, anmärkte Lars. Eller står här alltid till reds åt främlingar?

-Vi äro nog väntade. Korpen hann före oss.

-Tig med ditt snack, du vidskepliga kräk! ... Ämnar du spisa? Jag känner ingen lust.

-Ej heller jag. Jag är för trött.-Fabbe lade sig i den ena fållbänken och teg. Lars gick en stund fram och tillbaka på golvet, öppnade stugudörren och trädde ut. Alltid samma vassliga dimma. Det märkte han av

Ijusskenet, som från dörren mötte och svagt rödfärgade henne. Annars skulle han haft idel mörker framför sig. Tätt invid stugudörrens norra sida stod en tall, och från en av dess lägre grenar hängde något, som ej var lätt att urskilja. En man skymtade och trädde fram. Det var en ung karl med järnhuva och spjut, densamme, som mottagit deras hästar.

-Slatte, sade han till Lars, låter veta, att du i morgon vid soluppgången skall stå inför honom.

-Finnas mästare Gudmund Gudmundsson, vapensmeden från Jönköping, och hans dotter här? frågade Lars.

-Har du frågor att göra, så uppskjut dem till i morgon, svarade mannen.

Mannen gick in och tog Fabbe, som tycktes på väg att somna, i armen.-Du skall följa mig.-Fabbe gäspade, skakade på sig och steg långsamt upp.

Lars tände en torrvedssticka och lyste ut genom dörren på det hangande föremålet. Han tog ett steg tillbaka. Han hade sett en i skinnkappa höljad skepnad med förvridna drag och rep om halsen.-Vem är den där? utbrast han.

-Det vet jag, sade Fabbe. Det är en förbrytare, som dömdes till repet, därför att han skamlöst misshandlat sin egen far.

-Vid djävulen! röt magistern. Vet man icke hut? Bjuder man en främling att gästa under en galge?

-Bäst att taga seden, där man kommer, anmärkte Fabbe. I fall ni somnat, innan jag är här tillbaka, så god natt!

Lars slog åter sina slag över golvet. Han försökte överläsa en omvändelsepredikan, som han ville hålla för Slatte. Det lyckades icke. Han överlade de ord, med vilka han ville erbjuda Slatte förbund för vissa ändamål. Det lyckades ej heller. Han kastade sig i fällbänken och försökte sova. Det dröjde innan detta lyckades. Fabbe hade då icke återvänt och var ej heller att se om morgonen, då Lars efter en orolig sömn vaknat. Morgonsolens första strålar skeno in i stugan. En handduk och ett lerkärl med vatten upptäcktes nära ugnen, och han hade just tvättat sig, då två väpnade män, nästan lika högvuxna och breda över axlarne som han, inträdde. Den ene tillkännagav, att Slatte väntade honom.

Mitt på Slatteborgs holme stodo jämsides två timmerbyggnader av anseelig längd med låga väggar och väldig takresning. På planen framför dem syntes gruppvis mycket folk till häst och fot. Idel stigmän, förmodade Lars, som förvånades över den tystnad, som likväl rådde. Till att närmare syna deKa folk hade han icke tid, ty de två ledsagarne förde honom skyndsamt mot det ena husets gaveldörr, varöver han såg en örn med utbredda vingar spikad. Den ene ledsagaren öppnade dörren, och Lars steg in med dem båda bakom sig.

Han stod i en lång sal och såg å det upphöjda golvet vid motsatte gaveln en orörlig skepnad, belyst av morgonljuset från takfönstren. Skepnaden satt med ett spjut bredvid sig bakom ett bord mellan tjocka, till beläten snidade stolpar. Det ena belätet hade en metallglänsande solgloria kring huvudet, det andra en blyxtgloria och höll en stridshammare. Föreställde de helgon eller avgudar? I vilketdera fallet utgjorde de en lika avskyvärd syn för Lars Gudmundsson. På bordet låg en stridsyxa vid sidan av någonting, som liknade bojar. Bredvid högsätet stod en mer än manshög harpa.

Var skepnaden, som satt mellan högsätetsstolparne, också ett beläte? Han var lika orörlig som de. Under en simpel järnhuva av gammaldags form sågs ett ansikte med drag, formade i stort, genomkorsade av rynkor och fåror, i ramen av grått, strimvis snö vitt skägg och hår, som föllo ned över en röd rock med pälskrage. Hans ögon tycktes i början även orörliga, där de under buskiga ögonbryn voro styvt riktade på främlingen.

Herr Lars sänkte huvudet till en nedlåtande hövlighetsnick; men nicken - måhända under inflytelse av gubbens ögon - övergick ofrivilligt till en

lätt ryggböjning, åtföljd av hälsningen Guds fred!"

Hälsningen besvarades icke, såvida det icke var ett svar, att gubben slöt det ena ögat och betraktade Lars med det andra, som samlat i sig bådas skärpa.

Obehaglig tystnad. Icke en vink till främlingen att sitta ned. Lars kände, att här börjat en brottning med osynliga armar mellan honom och den gamle om det första avgörande övertaget. Lars rätade sig och lyfte pannan högt, väl vetande vem han var och att han stått behärskande, skrämmande och kuvande i universitetsauditorier och fyllda kyrkor.

-Är du Slatte? frågade han med domareröst.

Icke ett ord till svar, men en av dörrvaktarne viskade:-Slatte.

Skuggor flögo över en solskensruta på golvet. Från det takfönster, som tecknade denna ruta, flaxade vingar och sträckte sig ett par fågelhalsar. Strax därefter sänkte sig två korpar ned på bordet framför Slatte. De kraxade, och han strök dem över den svarta, i grönt och purpurblått skimrande fjäderskruden. De flögo upp på högsätesstolparne och spände, även de, ögonen i herr Lars. Högst besynnerligt! Den ene uppstämde, sedan han betraktat honom, ett läte, som ej var olikt ett hundskall.

-Jag är magister Laurentius Gudm...

-Jag vet vem du är.

Det var en tydlig, stark, till och med välljudande, men icke smekande röst i belätet, när det äntligen talade.

-Laurentius Gudmundi, och jag har kommit i viktiga ärenden, som vi skola avgöra oss emellan (Lars lät med en vink förstå, att dörnaktarne voro överflödiga), sedan jag först sport dig, om min fader Gudmund Gudmundsson, vapensmed från Jönköping, och hans dotter vistas här hos dig, eller om du vet, var de befinna sig.

Lars gick, sedan han sagt detta, några steg fram i salen.

-Stanna! bjöd Slatte.

Lars' panna rodnade av vrede. Plötsligt utbrast han:

-Hör du! Är det brist på vett eller uppsåtlig ohövlighet, då du icke bjuder en hedersgäst att sitta ned? Jag nödgas göra frågan, ehuru jag kommit som ett fridsbud och icke vill kiv, utan frid, mellan mig och dig.

-Hedersgäst!

Ett egendomligt ironiskt eko från högsätet hade upprepat detta ord. Lars tog åter några steg fram med högburen panna och sade med eftertryck:-Du hörde vad jag först och främst vill veta: om min fader och syster befinna sig här.

-Tillbaka till den plats, där jag bjöd dig stanna! Jag förnyar aldrig en befallning två gånger.

-Hut, gubbe! Tror du, att jag är din dräng, vettlöse bonde? Eller tror du kanske, att jag är rädd, därför att du har väpnade förbrytare omkring dig? Då känner du mig icke. Var hövlig och låt oss talas vid! Det är bäst för oss båda.

Slatte reste sig ur högsätet och steg ned på salsgolvet. Han var en jätte-halva huvudet högre än jätten Lars. Han gick fram till denne. Bådas händer lyftes och grepo, finger vid finger, in i varandra. Det var som om de hade avtalat ett bekant kraftprov. Lars, som kunde böja och bryta järn, gjorde en ringa ansträngning, för att bringa ned gubbens händer. Det lyckades honom icke. Han gjorde en starkare. Lyckades ej heller. Han uppbjöd då hela sin handstyrka. Hjälpte icke. Han måste inskränka sig till försvaret, och under en minut, två minuter höllo krafterna ömsesidigt jämvikten. Karlarna vid dörren åsago uppträdet med andlös spänning. Småningom segnade magisterns händer tillbaka, och med av smärta sammanbitna tänder sjönk han själv, först tum för tum, därefter med plötslig hast ned på knä.

-Häxeri! vrålade han.-Du är djävulen själv.

Slatte fasthöll honom i hans läge och gav en vink åt dörrvaktarne. De kommo med bojorna, fastgjorde dem kring den knäböjdes händer och fötter, sträckte ut honom på golvet, lade en kavel i hans mun, skuro upp hans kläder längs efter ryggen och blottade den. Slatte visslade och återvände till högsätet.

Från en sidodörr inträdde en karl med spöknippor.

-Lars Gudmundsson, sade Slatte, jag har noga rannsakat dina gärningar, alltsedan du återkom från utlandet. Jag känner dig bättre, mycket bättre än du tror. Du har länge varit anklagad, ditt mål har länge varit före. Jag har hört oväldiga vittnen och för din ärade faders skull hoppats, att åtminstone ett enda bland dem skulle mäktat påvisa förmildrande omständigheter av annat slag än sådana, som kunna åberopas till förmån för vilken brottsling som helst. Ty alla brottslingar äro dumma, även när de äro sluga som rävar, och de ha en förslavad vilja, även när deras vilja är jättestark. Du är en grym människa, och du har riktat din grymhet främst mot din fader. Du är besatt av högmodets och maktlystnadens ärkedjävul och hatar även den fridsamme, när du ej kan kuva honom. Jag har fördenskull dömt dig att hängas. Men för din faders skull skall du få gå med denna dom på fickan och nu undslippa med tjugufyra par spö: tolv för faderplågeri, som strukit intill gränsen för fadermord; sex för skändligt djurplågeri, sex för att du förstört minnesmärken, som

fäderna överlämnat åt sina efterkommande till vård och lärdom. Av skonsamhet mot din släkt har jag befallt, att avstraffningen skall hemlighållas. Du får äta din skam i tysthet, om det icke lyster dig själv att förtälja om denna din måltid.

Domen verkställdes. En av dörrvaktarne räknade slagen. Därefter sade Slatte: - Fäst den hängde faderplågarens skinnkappa över hans axlar, bind honom vid hans häst och för honom emellan er till ett ställe, där han kan leta sig fram till allmänna vägen!

Så ändade magister Lars Gudmundssons besök på Slatteborg.

22 Till Österland.

(På Skyttetorpet, sedan Svante harpolekarens lik blivit nedsatt i ett gravkapell därstädes. Gunnar Svantesson sitter på en pall vid Margits fötter och lutar huvudet i hennes knä. Margit tänker:)

Vad månede den längtan vara, som rör sig i mitt sinn? Till Österland vill jag fara, till allra kärasten min.

Och sker mig efter min vilja, då blir jag i Österland till Sarons fagraste lilja och får brytas av hans hand.

Och sker mig efter min vilja, han fäster mig vid sitt bröst, och intet får oss skilja, jag varder hans ögontröst.

som han bär genom sorger och fröjder: i Kana, vid Lasarus' grav, på Tabors bestrålade höjder, på det galileiska hav,

där trygg, medan vindarne ila över brusande böljors larm, det vita blomstret får vila vid Davidssonens barm.

Jag ville vara en druva, som kärasten plockat har och njuter mellan ljuva och dejliga läppars par;

ett korn bland dem, som mogna för nådehungrig hjord och räckes åt de trogna i brödet vid altarbord.

Jag längtar och väntar i fjärran hans uppenbarelse, jag trängtar att varda med Herran till en enda varelse,

i himmelsk lekamen och ande med den skönste i himlen till ett. Pris honom i allo lande, som mig hopp därom berett!

23 Ung kärlek.

Dagny Slattedottern, Margit och Gunnar arbetade sig i en eka fram under alarna och hängbjörkarna, som skuggade bäcken på hans väg till insjön och deras badplats där. De plägade i all oskuld och efter den tidens bruk bada tillsammans och gjorde det dagligen, hurudan väderleken än var. Gunnar badade två tre gånger om dagen för nöjes skull, men än mer för att uppöva sig i simning, en idrott, vari han vid sommarens början stod så lågt, att han skämdes för Dagny, som var en ypperlig sträcksimmerska. Ännu hade han ej vågat sig långt ut på djupet, men han hade beslutit göra det i dag.

Den kornblå himmelen med sina ljusa skyar hade sin lika blå motbild i sjön. Två världshalvor, en högre och en lägre, sammanlödda med ett emaljstreck vid synranden till ett eterklot, från vars omkrets näs och uddor sköto fram med luft under och över sig, med trädkronor nedåt och uppåt.

Nyponbuskar voro samlade till en rosenhäck bakom den med solögon strödda gräsmatta, varpå de unga avklädde sig. Fågelvärlden i grannskapet syntes redan vara förtrogen med dem. Intet varningsrop hördes från de snattrade gräsänderna, som, följda av ungar, simmade och doko mellan näckrosorna invid vallkanten på pilskottshåll, när flickornas och Gunnars prat och skratt och årornas plask nådde dem. Sävsparven, som gungade på ett strå över vattnet, sjöng sin muntra visa till slut, innan han lyfte vingarne för att slå ned i en pilbuske vid stranden.

Med solbrända ansikten, nackar och händer, men bländvita för övrigt, vadade ungmöskönhet och gossefägring ut i solglittret över den långgrunda sandbottnen. Margit stannade, när vattnet lekte upp över hennes midja och utslagna lockar. Dagnys och Gunnars axlar kringsveptes av glimmande lasursvall, när de med raska armrörelser bräckte vattenspegeln längre och längre ut.

-Vad? Törs du så långt, Gunnar! Bra, min modige gosse! Än ett stycke ut! Men håll dig nära intill mig. Tröttnar du, så lägg dina händer på mina axlar.

De fortsatte. Dagny märkte på gossens höga läge, lugna andhämtning och oansträngda min, att färden kunde fortsättas än en stund.

Men Margit, som stod kvar på sandgrunden, åsåg den med växande oro och harmades över Dagnys uppmaning, som ljud tydligt tillbaka över den Ijudledande vattenspegeln. Hon ropade: -Gunnar, vänd om! ... Vänd om! ... Hör du icke? ... Vänd om! Gör du det icke genast, så, vid helga Birgitta, ger jag dig stryk ... ja stryk, du!

-Å, hör på Margit! Se dig om, Gunnar! Står icke Margit där och slår med armarne, som hönan med vingarne, när hennes fosterson, ankungen, sprungit ut i dammen. Det är löjligt. Men låt oss vända om, för att icke göra henne ledsen!

När de hunnit bottna, sade Margit harmset: -Dagny, det är fult av dig att

locka barnet så långt ut på djupet och så långt bort från mig.

-Barnet! Är en fjorton års pojke ett barn?

-Han har icke fyllt tolv.

-Det vet jag, men bryr mig icke om, när han är född. Jag har sett fjorton års pojkar, som icke äro så stora och försigkomna som han. Jag lockade honom icke; han kom ändå. Och han skall väl lära sig simma.

-Det lär man sig också på grundvatten. Sak samma, om man har en aln eller hundra alnar under fötterna.

-Men han skall också lära sig något, som simmaren icke lär sig på grundvatten. Han skall lära sig våga och mäta kraft med fara.

-Vad du är vis! Men ett vet jag: att om detta skall fortfara, har jag ingen glädje av badet. Är det snällt att lämna mig ensam här? Vi hade ju så roligt under de första dagarna, då vi lekte här och plaskade tillsammans. Kan man tänka sig ett vackrare golv än denna sandbotten? Så mjuk och fin och ren, och se på solslingorna, som röra sig över den!

-Ja, vi hade roligt, men nu vill jag ändå ut. Jag vill simma lika bra som Dagny och bättre, sade Gunnar.

I dag lekte de icke under påklädningen, såsom de brukade göra, då de sprungit undan med varandras plagg och hade andra upptåg för sig. Gunnar, som såg, att flickorna voro vid dåligt lynne och hade lust att kivas, kastade sig i kläderna och skyndade bort på stigen mellan bäcken och den blommande rågåkern, där blåklint lyste och där gamle Gorm kom emot honom med viftande svans.

När flickorna lämnade stället, höllo de varandra icke om livet eller i hand.

-Dagny, när jag första gången såg dig, tyckte jag, att du såg ut som en hådsint och övermodig pojke, som vill spela karl.

-Å, gjorde jag då så gott intryck på dig? Och när jag första gången såg dig, tyckte jag, att du såg ut som en flicka, och som jag har någonting av pojke i mig, så förskräcktes jag för möjligheten att bli kär i dig. Jag var på väg att bli det, men, Gudi lov, det vart ingenting av det.

-Följande natten drömde jag om dig, Dagny. Vi stodo vid sjöstranden. Du hade din röda luva på dig och en liten kjortel; ansikte, armar och ben voro bruna som en indians. Du drog två streck i sanden och frågade, om jag kunde hoppa över mellanrummet. Det kunde jag icke, men du tog mig i handen, och vi flögo över och långt förbi det. Vad den drömmen betyder vet jag icke, men sedan var jag på väg att bli kär i dig. Ack, det är så ledsamt, att därav vart intet. Du sade, att du hade två bröder. Var äro de?

-Helt visst hos Gud.

-Äro de döda?

-Far sände dem båda ut att hjälpa bönderna i Tyskland mot deras tyranner. Den ene stupade i kriget; det veta vi av ett brev från den andre, vilket en tysk, som hette Knipperdolling, frambar. Den andre har aldrig återkommit, och min far vet ur sitt eget vetandes källa, att även han stupat.

-Det var förskräckligt. Du sörjde dem väl mycket?

-Ja, men icke länge. Min far teg och hungrade i två dygn. Sedan tackade han Gud för sina söners vackra död, åt, drack, sjöng till harpan och återtog sina sysselsättningar. När jag såg honom glad, vart jag det även.

-Voro dina bröder vackra?

-Jag har aldrig sett deras like och skulle väl därför aldrig kunnat bli kär i en karl, om jag icke fått syn på Gunnar.

-Skäms! Är Gunnar karl? Hyser du till Gunnar sådan kärlek som till en karl? Jag har misstänkt det, men blygs du icke att säga sådant?

-Icke det minsta. Det är sådan kärlek jag hyser till honom. Har du icke märkt det? Han skall bli min man och jag hans hustru.

-Du är frick, Dagny. Du är en hedning, det är uppenbart.

-Giv icke uppriktigheten fult namn. Du frågade, och jag svarade ärligt. Slattes dotter ljuger aldrig.

-Jag häpnar över att du bekänner det, ehuru jag anat det, ehuru jag sett det. Ty du har icke kunnat dölja, att du är galen i honom, och du är samvetslös nog att göra honom galen i dig. Ämnar du fria genast? Och när ämnar du gifta dig? Det blir väl utan uppskov, tillade Margit spetsigt.

-Giftermålet är naturligtvis en framtidssak. Frieriet är obehövligt.

-Har du betänkt, att du är fem år äldre än han?

-Än sedan? Vad ont är det däri? Här i trakten är det en vanlig sak, att hustrun är äldre än mannen, och min far säger, att det i undantagsfall går an, och här är ett undantagsfall. Om du menar, att han skulle bli olycklig, därför att jag vorde gammal före honom, så säger jag fy åt så lumpen klokskap. Han skall aldrig se mig gammal. Man och hustru böra dessutom ha känt varandra från tidig ungdom, så att de veta varandras fel och dem oaktat hålla av varandra. Så skall förhållandet varda mellan Gunnar och mig, ty jag skall icke släppa honom från mig. Jag är och skall bli hans lärare och undervisa honom i nyttiga och prydnade konster. Jag kan runor, jag kan forntidssånger, jag kan sköna ordspråk och levnadsregler, jag kan bota ledvrickningar, jag kan förbinda vapensårade, jag känner hundratals örter gagn för friska och sjuka, jag kan jaga, gå på skidor och skridskor, föra svärd och spjut så konstigt att de avleda hugg och stöt, jag kan skjuta med pil och kolv, jag kan rida över gravar och gärdesgårdar, jag kan simma och jag kan brottas. Allt detta skall jag lära honom, så att han varder jämngod med mig och överträffar mig. Av folket här skall han lära sig lantmannasysslor. Henrik Fabbe skall lära honom smida, snickra och skära i trä. Du skall lära honom spela harpa. Och om mästern Gudmund vill lära honom rita och måla, och om vi alla bemöda oss att giva honom goda föredömen i ord och gärningar, så föreställer jag mig, att vi få fullt upp att göra och han även. Han skall vara i ständig sysselsättning-dock så, att han dagligen har någon tid för sig ensam, för att med egna ögon se och upptäcka det märkliga i världen omkring sig, för att tanka och gå in i sig själv. Detta, säger min far, är nyttigt.

-Och så kan han, sade Margit, latin. Det har herr Sven lärt honom. Det kan icke du.

-Något kan jag. Här skall du få höra en ramsa: Quae nemora, aut qui vos saltus habuere puellae Najades, indigno cum Gallus amore periret?

-Vem har lärt dig det? frågade Margit.

-Gissa!

-Din far? Kan han latin?

-Han kan, tror jag, allting, således även latin, ehuru jag aldrig sport honom därom. Nej, han har icke lärt mig det. Gissar du icke ?

-Nej, men jag kan också latin! Hör nu! Amabo, amabis, amabit, amabimus. Vem tror du har lärt mig det?

-Det har du uppsnappat, då Gunnar överläste sina läxor för herr Sven.

-Och du uppsnappar ditt latin, medan du sitter vid sländan eller vävstolen, då Gunnar ligger på golvet över sin fars böcker och läser högt. Det är alltid i vävrummet han läser, då du är där. Du har förtrollat honom, du hedning...

-Och han mig. När han är borta trånar jag.

-Har han läst för dig någon av sina visor?

-Vad säger du? Diktar han visor? Därom vet jag intet. Jag trodde, att jag hade hela hans förtroende.

-Det har du icke. Han törs icke läsa dem för dig, ty han inser nog, att hans visor äro barnsliga och ofullkomliga avbilder av faderns. Jag beundrar dem icke, och det bryr han sig ej heller om. Han är mer öppen mot mig än mot dig. För mig visar han sig med sina fel. Han kan vara ganska kitslig. I dina ögon vill han vara fullkomlig.

-Detta är ju förträffligt, utbrast Dagny. Jag hycklar på samma sätt för honom. Jag bevakar mig, för att icke ha en stygg tanke i hans närhet. Till och med tysta tankar äro i stånd att smitta, säger min far. Själv har min far den förmågan att leda sina tysta tankar in i andras själar, ja på långt avstånd, när han så vill. Här bland oss är Gunnar skyddad mer än annanstädes mot beröring med smuts. Vet du vad? Min far har under de år jag minns låtit hänga tre karlar, därför att de sjungit oanständiga visor . . .

-Gud bevare mig! Endast för det?

-Kallar du det "endast"? En enda sådan visa är nog för att bevisa ett ruttet inre. Att umgås med en människa, som har sin lust i slikt, är som att spisa av ett pestlik. Den som i Gunnars närvaro säger ett oanständigt ord, honom stryper jag utan vidare. Vad gör oanständigheten? Den förlöjligar, hånar, nedsölar det heligaste på jorden, kärleken. Jag vill hava en make, som vill vara själsren, jag vill hava ädla famntag.

Margit förnam en åtra att kyssa Dagny och kyssa henne omigen. Men hon behärskade sig och sade hemlighetsfullt:

-Du vet icke i vilket förhållande jag står till Gunnar. Om du vetat det, skulle du aldrig blivit svartsjuk på mig.

-Jag svartsjuk på dig? Det har jag aldrig varit. Det är inbillning av dig. Men sant är, att Gunnar velat göra mig svartsjuk på dig. Närhelst han vill sätta mig på prov, visar han mig likgiltighet och går till dig. Det där förstår jag sa väl, och jag njuter av det och lider tillika. O, vad en sådan kärlek med sina små inslag av svartsjukt självplågeri är dejlig! Min far, som är en märkvärdig man och prövat mycket, har sagt, att den späda kärleken, den som ej fått eld i ådrorna, är den ljuvaste av alla, och att minnet av den åt hänryckande ännu på ålderdomen. Han säger, att den var vanligare förr än nu, och han har sjungit en i forntiden diktad sång om den. Men vad var det för förhållande du talade om?

-Jag är Gunnars andliga moder?

-Har du stätt fadder åt honom?

-Nej... Margit berättade, vad Svante harpolekaren en gång sagt, då han bad, att hon i händelse av hans bortgång skulle vara som en moder för Gunnar, och med en kyss på pannan vigde henne till andeligt moderkall.

-Du min svärmoder! sade Dagny och lade en arm kring hennes liv.-Säg mig, ville du då icke också ha varit harpolekarens andliga maka?

-Jag var det, sade Margit.

-Du älskade honom?

-Ja, som ett barn älskar och beundrar en vän

-Vad han var vacker som död ! Hans ansikte tycktes mig stråla, sedan jag avtvättat blodet, som översköljt det.

Margit brast i gråt. Dagny sade:-Min far har sjungit för mig en forntidssång, som varnar mot att sörja för häftigt. Den sörjandes tårar kännas som en urkall dagg på den dödes bröst, och han lider av det lidande han förorsakar den älskandes hjärta. En annan forntidssång manar oss att vara glada och goda, medan vi bida döden. Huru är detta möjligt, om vi sörja för mycket de hädangångna eller rädas för vår egen död?

Margit torkade sina tårar och sade: - Dagny, jag älskar dig och ger dig min välsignelse till din en gång stundande förening med Gunnar Svantesson.

Men jag måste säga dig något, som nu gör mig ängslig för din lycka. Konung Gustav har på Nils Arvidssons rad gjort min far till Gunnars förmyndare-det vet du- men han har på samma gång befallt, att Gunnar Svantesson, när han fyllt tjuguet år, skall sändas till hovet.

-Det är nio år till dess, och när den dagen kommer, är jag död-och Gunnar även.

-Gud i himmelen! Vad säger du!

-Jag vet det. Jag har sett det i syner. Jag har sett det på Trollängen. Jag är framsynt, och det är släktarv ända från hedendomens dagar. Det har varit stora sierskor i min släkt. Min far vet det även. Jag sörjer icke det minsta över att dö i ungdomsdagarna. Men före min död ville jag vara moder till en son, i vilken mina förfäders och Gunnars förfäders ädla blod förenats. Det vill också min far. Margit, Margit, varför gråter du? Glad och god skall människan vara, medan hon bidar döden.

24 Magister Lars reser utrikes.

Sex veckor hade knappt förflutit efter magister Lars' äventyr på Slatteborg, innan han och hans mor voro stadda på resa till utlandet.

Efter återkomsten från Slatteborg hade Lars icke visat sig i Jönköping. Han dvaldes på Kortebo med husfru Margareta. Sina befattningar som predikant avsåde han sig. De enda personer han under tiden ställde sig i beröring med voro borgmästare Nils Arvidsson och kyrkoherde Sven, och dem uppsökte han i skymningen och med undvikande av möten på gatan.

Han anade, att herr Sven underhöll förbindelser med mästern Gudmund. Kyrkoherden skrev på en predikan, när magistern inträdde, och han syntes icke särdeles förtjust över besöket.

-Ni vet, herr Sven, var far och syster vistas, och ni bör säga mig det.

-Jag är icke viss om att det är min plikt. Han har rest, för att under någon tid få njuta ro.

-Jag skall icke störa hans ro. Jag har avstått från hoppet att frälsa honom och lämnar hans själ i Guds hand. Är det er avsikt att förtiga hans vistelseort, må ni åtminstone visa mig den tjänsten att befordra brev emellan honom och mig. Här ett brev till honom från min mor, vari hon ber om tillstånd att få åtfölja mig på en utländsk resa. Detta är nödvändigt, ty hon kan icke leva mig förutan, och jag vill icke övergiva henne. Brevet innehåller för övrigt intet, som kunde störa hans lugn. Det är uppfyllt av tacksägelser och kärleksförsäkringar. Själv avrådde jag henne att skriva någon förebråelse för hans halsstarrighet, eftersom det tjänar till intet. Och här ett brev från mig, vilket icke innehåller annat än förslag till ekonomiska angelägenhetets ordnande. Icke ett enda ord mer. Dem har för övrigt Nils Arvidsson åtagit sig att sköta i samråd med far. Jag vill ut härifrån till de stora händelsernas skådeplatser.

Kyrkoherden överraskades av magisterns ord och anslog under det korta samtalets fortsättning en vänligare ton. Lars hade under

gått, syntes det honom, en plötslig förvandling. Han bröstade sig icke så mycket, och hans ton hade sänkt sig nästan till jämnhöjd med annat folks. Även hans blick var förändrad-dock icke förskönad. Dess kalla, oförsynta överlägsenhet hade fått en dyster glöd, som herr Sven fann hemsk.

Herr Sven bar breven till Talavid, och vid pass tio dagar därefter kom Birgit med brev från mäster Gudmund och Margit- hjärtliga, älskliga brev till fru Margareta, vänliga till herr Lars, vars ekonomiska förslag gillades, och som fick mottaga fars och systers välgångsönskningar för resan.

25 Slatte.

Oktober månad var inne. Det var en blåsig kväll och mörk. En stor brasa flammade på spiselhällen i målarestugan å Skyttetorpet. Kring bordet sutto mäster Gudmund, Margit, Joulv Slatte, Dagny och Fabbe. Gunnar hade, på Dagnys tillsägelse, motvilligt gått till sängs, sedan han länge med spänd uppmärksamhet suttit och lyssnat till Slatte. De gamla skåpen, som stått i den förra målarestugan, pryddes nu väggarna här. De och möblerna i den forna barnkammaren hade mäster förbehållit sig. Allt vad som annars funnits på hans tomt var sålt eller väntade försäljning. På väggen hängde "Förklaringen å Tabor" i sin präktiga ram - numera Gunnars egendom - och under den låg på en hylla den med miniatyrer prydda samlingen av harpolekarens visor.

Gudmund hade sedan några dagar tillbaka åter börjat måla. Från Arvid Nilsson hade ett brev anlänt-långt som en liten bok -friskt, muntert och fullt av just sådana meddelanden, som måste vara mäster till fögnad, emedan de rörde byggnader, målningar och bildverk. En av nyheterna var oväntad, och mäster ville knappt tro den. Arvid hade under sin vistelse i Venedig fått se ett brevium, som kardinal Grimani för 500 guldgyllen köpt av en resande köpman och testamenterat till republiken. Dess talrika miniatyrer sades vara utförda av de beundrade konstnärerna Hans Memling, Gerhard från Gent och Livin från Antwerpen. "Men döm om min förvåning," skrev Arvid, "då jag i breviumets två slutblad, som skulle vara av Memling, återfann kära gamla bekanta från din målarestuga, frände Gudmund! Det är du som målat denna ädla heliga jungfru, detta älskliga Kristusbarn, detta vackra landskap med färgstämning från var hembygd." I slutet av brevet hette det, att Arvid började lida av hemsjuka och längtade tillbaka till mästerns vårdträd och båtbygga, målarestuga och Margit.

Aldrig mer får han se vårdträdet, aldrig mer den gamla målarestugan, suckade mäster Gudmund, och han tillade: - Jag rädes för blotta tanken att återse min gamla tomt. Aldrig mer skall jag sätta min fot där. Jag vill icke med asynen av dess förödelse grumla minnet av vad den var.

Den målning, varmed Gudmund nu, på ingivelse av Margit, sysslade, föreställde just den gamla gården, sedd från gatan, med vårdträdet utbredande sin krona i vårlig grönska. Framom staketet ämnade han gruppera

de tre ledamöterna av "Fritt ur hjärtat": doktor Svante, herr Sven och gardianen Mattias. Vid gallerporten skulle Gorm stå och vifta välkomst. Ur det öppna gavelfönstret under Mariebilden skulle Margit nicka farväl till den resklädde Henrik Fabbe. Mäster gladde sig som ett barn åt denna komposition, och hans iver vid målarebordet var stor.

För Slatte hade mäster Gudmund berättat, huru han före deras bekantskap föreställt sig honom. Den underlige, jättehöge gubben drog någon gång på munnen åt denna fantasibild, som mäster haft gemensam med Jönköpingsborna i allmänhet och många andra. Därefter berättade Slatte, utan att någonsin hänvisa på sig själv, huru bygdens befolkning samlats, av vad slags människor den bestod, om de villkor, under vilka den kommit till bärgning och trevnad. Egendomliga åsikter framlyste härunder ofta.-De makthavande, sade han, glömma för ofta regeln, att man skall bläda kålstocken så, att den växer igen. Onda fogdar och frälsemän ha nödgat de flitigaste bönder att föredraga ödemarken framför hemmanet. Av dem, som blivit dömda eller dömt sig själva till skogen, bestod inemot en tredjedel av skurkar, de övriga av mer eller mindre välartade människor. Av skurkarne fanns icke en enda vid liv i Slattebygden;-hamprepet hade, sade han, förflyttat dem till det land, där deras själar ha att invänta ett nytt inträde i jordelivet under andra villkor och med kanske bättre utsikter än de föregående. Ju förr en människa, som fått lust för brott, når levnadens slut, dess bättre för henne själv. Den onda hågen slår djupare rötter, ju längre den får råda. Ej heller funnos i Slattebygden många barn av sådana föräldrar. Fördärvt blod borde ej få blanda sig i ett nybyggt samhälles ådror. Förbrytarefrön äro ogräs. Det varder dålig gärdesgård av dålig staver. Dock bör man här gå varsamt till väga och akta på vissa tecken hos barnet, ty det händer någon gång, att till en fördärvad släkt kommer en barnasjäl, som är bestämd till släktens återupprättelse. Likaledes bör ett samhälle skyddas mot fortplantandet av ärftliga sjukdomar och mot ärftlig lust för lättja och landstrykareliv. Han sade sig känna skyddsmedlen och använde dem, men vilka de voro nämnde han icke, och de som drabbats av dem hade förstått att tiga. Han talade om allt detta i så lugn och kall ton, att mäster Gudmund ryste och tyckte sig höra ett oblidkeligt öde. En misstanke uppsteg hos honom, och han utbrast:-Joulv Slatte, ni vill väl icke, att barn, som kommit till världen med dålig börd eller med lyten, skola utsättas att dö, såsom det var bruk hos våra hedniske förfäder?

Det blixtrade i Joulvs mäktiga ögon. -Man ljuger på våra hedniske förfäder. Man tror på dumma och skamlösa munklegender om dem. I vara frälsegårdar, bondstugor och nunnekloster mördas flere barn, som kommit friska och väl skapade till världen, än våra förfäder utsatte lytta och

sjuka. Emedan fadersmakten var obegränsad, betraktade de utsättningen som laglig, men ock som skamlig, även när den föranleddes av högsta nöd. Och för de utsatta fanns ju hopp om räddning. Jag har läst om en krigarestat, där man av omtanke för folkstockens hälsa och stridsduglighet utsatte svaga och lytta barn. En halt pojke undgick ödet, och han vart sitt folks ypperste härförare. De skönaste själar kunna genom omedvetna krafterns spel eller genom en prövande högre vilja få bostad i vanföra kroppar. Och det samhälle kallar jag ovärdigt att leva, där icke barmhärtigheten mot de svaga ligger till grund för allt. Men den, som bränner bort bölder och avskär ruttnande lemmar, ledes också av barmhärtigheten.

Slatte kom därefter att tala om rättskipningen. Han var under de förhållanden, som rådde, den mest bestämde vän av vad i en senare tid kallats lynchlagen, men nämnde icke ett ord om att han var en riksbekant utövare av densamma i vidsträckt omfång. Det behövde ju ej heller påpekas. Men ingen visste, huru högt kung Gösta värderade den hovrätt för Småland, som Slatte på eget bevåg stiftat och som hade honom själv till sin ende ledamot. Den domstolens utslag voro skarpsinniga och väl avvägda.-Det folk, sade Slatte, måste ha förlorat mannamod och rättskänsla, som låter nidingar kränka skriven och samvetslag i skygd av en förlamad eller missbrukad domaremak.

Den väldige gubben reste sig och önskade god natt. Han visade sig sällan på Skyttetorpet, ty han hade mycket att sköta. Men aftnar kommo, då han vid Gudmunds härd talade om de högsta ting och de mörkaste gåtor och gjorde det så, att mäster satt häpen, förtrollad, kringvärld av gigantiska bilder, av landskap och uppträden, sådana som de, vilka Dante uppbesvor ur longobardernas förbleknade sagovärld, då han skildrade sin vandring genom helvete och skärseld.

En sak var underlig. Medan Slatte annars aldrig talade om sig själv, hände det, att han likasom förblandade sig med någon av sina förfäder. På tal om minnesmärken, som han visste vara resta av dem, sade han en gång: "Den runsten jag reste på Kortebo", och en annan gång: "Den runsten jag reste i Rök".

26 Trollängen.

Dagny och Margit stodo på Skyttetorpets lilla båtbygga. Solen hade gatt ned i rosiga moln. Under hela dagen hade himlen varit klarblå med högt seglande, mjukt formade skyar. Nu lyste stjärnorna små och gnistrande. Av detta slöt den väderlekskunniga Dagny, att höstnatten skulle varda vacker, och hon lyssnade så mycket hellre till Margits förslag, att de skulle ro ut på sjön, som månen snart borde stiga över synranden. De satte sig bredvid varandra med var sin åra.

-Nu vill jag föreslå dig något, sade Margit.

-Vad då?

-Trollängen är ju där borta. Vi ro dit. Det är icke långt.

-Nå ja, om du så vill. Men annars är det ett ställe, som man icke gärna besöker nattetid. Alla äro rädda för stället, utan att någon annan än far egentligen vet varför. Kor släppas aldrig dit att beta.

-Du själv vet väl da också orsaken till rädslan?

-Ja, jag vet. Ingen var i hedniska tider helig. Endast vigda sierskor fingo beträda henne. Där uppstiga stundom ångor, och de ansågos väcka siarekraften. Från berget där borta kan man överskåda Trollängen. Jag har själv flera gånger sett en lätt, ljusblå dimma ligga som ett täcke över henne, nar icke spår av dimma varit annanstädes synlig. Och likväl är hon icke vattensjuk.

-Du har gjort mer. Du har provat dimmans kraft.

-Ja, jag minns, att jag sagt dig det.

-Jag hatar den där ängen. Det är från henne du fått den förskräckligt sorgliga föreställningen, att du skall dö ung och Gunnar även. Har du rättighet att tro sådant? Det är ju hedniskt.

-Prat. Det är icke Trollängen, som sagt mig detta. Där fick jag blott en onödig bekräftelse på vad jag visste förut. Jo, jag fick något mer där. Jag fick en upplysning som tillägg till vad jag redan visste: jag fick veta, att Gunnar och jag skola dö samma stund och i varandras sällskap - han kanske några ögonblick före mig. Kan det kallas sorgligt? För mig är det glädjande. Åtta rikt genomlevda år är en vackrare tidslängd en åttio torftigt genomlevda.

-Jag tror icke på dessa förutsägelser. Min far har rent av förbjudit mig att tro på dem, och sedan dess har jag åter blivit glad. Min far tror på inga andra profetior än de bibliska, och bibeln vittnar, säger han, att icke ens gudsmännens, de helige profeternas, förutsägelser alltid slagit in. Det fick Jonas erfara. För Herren Jesus själv låg ju en förlåt över tiden för yttersta domens ankomst. Om den dagen och om den stunden vet ingen, icke ens Sonen, utan Fadren allena. För människoförståndet ensamt för sig är det ju omöjligt att skåda vad som icke finns. Framtiden finns icke, den födes efter hand stund för stund.

-Det förflutna finns, menar man, icke heller. Och likväl skåda vi ett kortare eller längre stycke in i det.

-Det är lätt förklarar. Vi ha ju minnet. Men framtiden minns man icke.

-Det kommer kanske någon kvällstund vid brasan, då din far och min komma att tala om den saken, och du kan då få bättre besked än av mig på dessa hemlighetsfulla ting. Ett sådant ord som minne är en bro, som ligger över ett outrannsakat djup. Man går på bron över djupet, utan att tänka på att det finns. En förfluten händelse finns icke ... du har till och med glömt, att den funnits . . . och så dyker den likväl en vacker dag upp i din erinring. Varifrån? Det kan du icke säga, men min far kan det. Sa mycket

må jag meddela dig, att det förflutna ej är vordet till intet, utan finns ..v evighet; att framtiden ej är ett intet, utan är av evighet. Det innevarande ögonblicket skulle annars vara det enda, som är verkligt. Men det innevarande ögonblicket är just något, som icke finns, om icke som en linje dragen mellan det förflutna och det kommande. Och den linjen är utan bredd, ty hade den en sådan, skulle halva bredden ligga i det förflutna och halva i det tillkommande. Det innevarande ögonblicket vore således ingenting, om icke det kommande likasom det förflutna verkligen finnes. Min far liknar tiden och allt i den vid ett band eller ett pergament, som avrullas. Den avrullade delen sjunker ned i mörker, och vi se den icke, men den finns. Den är det förflutna. Den icke avrullade delen är framtiden. Den synes ännu icke, men den finns. Den avrullade delen kan till en längre eller kortare del hägra för för själen, och det kalla vi minne; den icke avrullade kan ock till en längre eller kortare del hägra för själen, och det kalla vi siareförmågan. Minnet är ständigt verksamt, emedan det är nödvändigt för vårt jordeliv. Siareförmågan är icke nödvändig och är fördenskull verksam endast hos få. Å hennes sida av linjen har jag sett, när Gunnar och jag skola dö. Och detta har jag sett, emedan det i mig finns något kvar av mina fäders siareförmåga. Trollängens dimmor skänka icke denna, men egga henne, där hon finns. Min far tycker icke om eggelsemedlet. Det ger ett rus och följes av huvudvärk och kväljningar; det är ett lågt jordiskt medel. Den äkta profetian kommer i ren luft med blå himmel... Men där stiger månen upp. Se, hur sjön, som nyss sov i drömlöst mörker, börjar drömma. Och ser du där borta? Där är Trollängen. Ser du dimman, försilvrad och likväl ljusblå, som ligger över henne så lågt, att hon icke ens når över de låga enbuskarne?

-Men vill du då aldrig säga mig, vad du drömde där? Aldrig ger du mig något förtroende.

-Jag har ju givit dig det allra dyrbaraste: att jag är trälinna under en kärlek, som få kvinnor begripa och ingen gillar. Att jag icke berättat dig drömmen längesedan kommer därav, att du började gråta så snart jag gjorde minsta hänsyftning på Gunnars död i ungdomsåren. Nu tycks du vara mer härdad. Så hör då drömmen. Jag färdades en väg, som i branta lider sluttade ned mot foten av ett berg. Det stängde hela utsikten åt väster och bar snö och moln på sina åsar. Min barm var spjutstungen och blodig. Jag var icke ensam. Skaror av män och kvinnor, gamla och unga, alla likbleka och tysta, gingo samma väg. Jag såg mig omkring och längtade att finna någon viss ibland dem, då jag upptäckte, att han gick strax framför mig. Jag ville hinna honom, men kunde ej påskynda mina steg; tala till honom, men knappt framtvinga en viskning. En ofantlig port i berget,

uppslagen på vid gavel, emottog honom, mig och alla de andra. Jag vandrade länge i bergets kolmörka inre, tills jag såg en blek dager och kom i ett land, höljt i en tät dimma. Jag sag omkring mig intet och hörde ej ett ljud. Så gick jag länge, trevande framför mig, tills mina händer mötte en fuktig klippa. Trött och sorgsen satte jag mig invid henne. Då överkom mig en aning, att någon var mig nära. Jag trevade och fann en hand, som lade sig i min, och vid vars beröring en ousäglig känsla genomlode mig. Jag höll handen länge mellan mina, tryckte den mot min panna, tryckte den intill mitt bröst. Det tunga töcknet glesnade och ljusnade sakta, som om strålar silade sig därigenom. Först glesnade det nere vid marken. Där såg jag underliga blomster: vita vallmor, svarta liljor. Så högre upp. Och i klarvitt ljus satt dödsblek framför mig han, som du vet. Jag ville tala; han förde ett finger till sina läppar och såg upp mot månen. Hans bröst var spjutstunget och blodigt som mitt. -När? Var? viskade jag. Han svarade ej; han visste det väl icke mer än jag; men jag förnam, jag vet ej varifrån, ett tydligt svar, som gällde oss båda. Vi skola dö tillsammans. Det var drömmen... Är du rädd för att gå upp på Trollängen? Jag skall visa dig stället, där jag hade synen. Nej, du är en modig flicka, det vet jag...

Plötsligt sänkte Dagny rösten:

-Margit, jag ser två skepnader skymta längst borta på ängen. Nu äro de försvunna i kröken, som ängen gör mellan klipporna till vänster. Plaska icke med åran! Vi böja undan vassen och smyga i land. Jag måste se vad det är, ty hitintills har jag aldrig sett en levande varelse där utom mig själv och min fars tama korpar. Bäst, att du stannar i båten...

-Nej, antingen skola vi vända om - det ville jag helst- eller jag följer dig.

-Håll dig då tyst! Vi klättra från motsatta sidan uppför närmaste klippa och lägga oss i snaren där. Då ha vi ängsvreten nedanför oss.

Drysius och den tyske vaganten hade vid nattens inbrott, en god timme före månens uppgång, börjat sitt arbete på Trollängen. Redan själva inledningen till detta hade varit tröttsam nog. Att smyga genom Slattebygden, dold om

dagarne i skogssnåren, varsamt flyttande sig utefter skogsbryn och diken nattetid, med ständig tanke på galgen som det möjliga slutmålet, är icke en lustfärd, även om man icke medför bördor, vilket dessa herrar gjorde. En besvärjelse, som avser skattelyftning, kräver mångahanda ting. Men säckarne, när de blivit tömda på dessa, skola fyllas med guld och silver. Det är en präktig framtidssyn.

Tänk vilka studier och göromål, som måste vara fullbordade, innan man kom till denna inledning! Utantill måste man kunna de långa bönerna, frambesvärjelserna och bortbesvärjelserna, kunna dem säkert och mitt i avgrundsfaror utsäga dem så, att det icke slår klick på ett enda ord, en enda bokstav i deras latinska, grekiska, hebreiska, arabiska, mesopotamiska abrakadabra; ty demonerna äro riktiga formskärare och i stånd att vid allra minsta fel räcka lång näsa åt de snaror, i vilka Fausts "trefaldiga helvetes tvång" vill snärja dem. Bestämman dagen och stunden för besvärjelsen, det gör man icke utan att ha tagit reda på planeternas konjunktioner och oppositioner och på de demoners namn och signaturer, som stå i växelverkan med dessa.

Och sedan alla saker som måste anskaffas! Galgbacken västerut från Jönköping måste bestjälas på dödsallar, benknotor, järnlänkar, spikar. Ett avdankat bödelsvärd, som hängt vid hundra år i förstugan till rådhuset, var försvunnet. Drysius visste huru. Apotekares allehanda och markens örter måste skatta till den nödiga rökelsen. Amuletter och bröstsköldar av olika metaller hade vaganten medfört från Tyskland. Enligt egen uppgift hade han köpt dem för sin fädernegård av Fausts famulus, Kristoffer Wagner.

Och slutligen reningsceremonierna! Man skall fasta, man skall bada-något som vaganten helst velat undvika-och man skall giva gåvor till de fattiga, minst tre nya fullständiga dräkter till tre fattiga-något som Drysius fann påkostande, för att ej säga kitsligt. Han gav dem emellertid och lät gåvan åtföljas av en vacker predikan i Rogberga kyrka, varvid barnen i sina undfångna kläder uppvisades för menigheten.

Det var icke nog med att kunna "helvetestvånget" utantill. Man skulle också korsa sig mellan vissa ord. Det krävdes tjugtals övningstimmar, innan korstecknen blivit väl inexcercerade.

Allt detta var undangjort. Utsikterna voro särdeles gynnsamma. De blida planeterna Jupiter och Venus stodo i gynnsam aspekt till varandra. Mars var i sitt eget hus i djurkretsen, där han är minst skadlig. Månen var ännu i sitt första kvarter, ehuru nära sin fullrundning. Dagen hade varit vacker, himlen var stjärnklar, vädret lugnt-allt omständigheter av lovande natur. Besvärjelsen borde helst vara avslutad, innan månen hunnit 45 grader upp på himmelen. Innan han visat sig vid synranden, var trollkretsen redan dragen, dödsallar, benknotor, galgspikar lagda utedess omkrets, pentagrammer ritade där innanför, två blindlyktor med kabbalistiska tecken satta inom dem, altaret (en flat sten) uppställt och rökelsen strödd i en hög trollbärsris, bolmört och sprängört. Emedan dagen var en tisdag, som står under inflytelse av Mars, måste rökelsen vara av det martiska slaget. Den var sammansatt av bdellium, euphorbia, ammoniak, magnetsten, svavel, vargragg, mumie, korphjärna, människoblod och blodet av en svart katt, jämte åtskilligt annat. Människoblodet hade Drysius anskaffat från en åderlåten bonde. Den svarta katten hade vaganten stulit och avlivat. Bdellet var vanlig kåda, men fick icke kallas så, ty latinet ger större kraft åt en sak än svenskan; hebreiskan ger större kraft än latinet, men det hebreiska ordet hade man icke reda på.

Bakom altaret voro två större pentagrammer ritade. Inom det ena skulle Drysius stå, inom det andra vaganten. Det är svårt för en demon att komma inom ett väl draget pentagram; han betänker sig innan han försöker det, ty väl inkommen slipper han icke ut. Drysius hade ytterst noga ritat med kniven sitt pentagram i grässvålen, vaganten likaledes sitt. Amuletterna och bröstsköldarne, som voro fullklottrade med hebreiska bokstäver, ställda i cirklar och trianglar, voro framlagda för att påtagas, och till yttermera säkerhet hade Drysius, som hatade det papistiska bruket av vigvatten i kyrkorna, medtagit en flaska sådant och därmed bestänkt sin person och trollkretsens område. Vaganten fick också en stänk.

Så långt hade man kommit, då månen rann upp. Sedan fingo de båda besvärjarne icke säga ett ord till varandra. När Dagny och Margit lagt sig i snåret på klippan, påtog Drysius sin bröstsköld, och vaganten slog eld med stal och flinta för att tända riset på altaret. De gjorde några slag kring trollkretsen, betraktade himmelen och omgivningen, nickade uppmuntrande till varandra och stego tveksamt inom pentagrammerna. Vaganten höll bödelsvärdet i handen.

Drysius hade förbehållit sig att läsa bönerna, som hade en otadligt from hållning och väl icke kunde medföra fara, utan snarare trygghet. Vaganten skulle läsa besvärjelserna, och akten avslutas med en bortbesvärjelse, förrättad av Drysius, som ju hade kyrklig rätt att förrätta exorcism. Drysius hoppades fördenskull, att om djävulen toge någondera av dem, skulle det vara vaganten.

Som sagt: de stodo bredvid varandra, båda bleka som lärft i ansiktet, båda önskande sig fjärran, fjärran-dock med skatterna. Lång tystnad. Vaganten nickade till Drysius, att nu borde det väl ändå börja. Och Drysius begynte med en röst, för vilken han själv förskräcktes, den i "Trefaldiga helvetestvånget" föreskrivna bönen om den Allsmäktiges hjälp vid det verk, som nu förehades, att han måtte sända sina änglar Rafael och Mikael till demontämjarnes värn.

Elden grep omkring sig i riset på altaret. Ett tunt rökflor svepte sig över trollkretsen. Välluktande var rökelsen icke. Det kändes ända upp till Dagny och Margit. När Drysius tystnat, riktade vaganten bödelsvärdet mot trollkretsens linje och sade: -Jag besvärjer denna krets med kraftorden Tetragrammaton, Adonaj, Agla, att ingen skada må vederfaras mig eller denne min ledsagare. Amen.-De båda herrarne korsade sig tre gånger.

En paus, varefter vaganten fortsatte med något höjd röst:

Anzilu aiuha el Dschenni ona el Dschemum Anzilu betakki matalahontonhon aleikum Taricki, Anzilu, taricki.

Många korstecken. Nu stundade ett viktigt ögonblick. Man hade av planeternas ställning och andra omständigheter kommit till den visshet, att det var demonen Aziel, som skulle frambesvärjas, och han, försäkra hemulsmännen på det området, är en av mörkrets förskräckligaste andar, med en skepnad, fasansvärd att skåda. Detta kan likväl undvikas, om besvärjarne ålägga honom att visa sig i hygglig mänsklig gestalt. Därvid lämna de honom vanligen fritt att uppenbara sig i skepnaden av en vacker flicka eller en menlös gosse.

Rökelsen bolmade nu från altaret i tjocka svarta skruvar, som fyllde luften kring dem med stinkande ångor av narkotisk art, blandade med Trollängens yrselgivande dimma.

-Aziel! ljud vagantens röst nästan viskande.

Lång paus. Drysius tyckte att skogen i ängens bakgrund vart orolig. Den lyfte och sänkte sig. Rörelsen fortplantade sig genom marken, som gungade svagt. Vaganten kände, att hans huvud började värka. Men han fortsatte den första citationen med korstecken för vartannat ord: Han, Xatt, Zael, Aziel, Adphai, Jad, Uriel, Ady Acrasa, Andionna, Dabuna, kom, kom, kom!

Nejden fylldes av ett underligt ljud; det lät som om en vagn med järnstänger farit fram på en illa stenlagd gata över besvärjarnes huvuden. Det var visserligen endast en nattskärra, som lät höra sitt entoniga läte, men i det tillstånd, vari de båda äventyrarne nu befunno sig, skulle en syrsas pip förvandlats i deras öron till en stormil och en väggsmeds tick till dånet av en kärrebössa. Med nattskärnan instämde en uv. Hans hu bebådade Aziels annalkande i spetsen för en legion vilda luftandar.

-Aziel! ljud för andra gången vagantens darrande röst. Jag, Hans Zenner...

-Och jag, Jonas Drysius, tillade denne med dyster håg...

-Vi fordra, citera, besvärja och mana dig, att du ingen ro skall ha i luft, skyar, Gehenna eller vilken annan ort som helst, tills du kommit från din bostad och din riksförsamling och hör våra ord och är oss lydig och undergiven. Du skall ställa dig tätt utanför denna krets i en välskapad gosses eller flickas skepnad utan list eller elak avsikt, utan åska och storm, utan uppsåt att skada kropp eller själ. Du skall tala ett språk, som vi förstå, och lyfta alla under denna mark befintliga skatter och lägga dem framför denna krets. Eje, eje, eje, kados, kados, kados,

akim, akim, akim, mermata, abiu, yeya...

Längre hann vaganten icke. Han förstummades och raglade, gripen av yrsel. Ett ljud, hemskare än något föregående, brusade genom rymden. Det var visserligen endast Dagny, som nös, emedan den vedervärdiga rökelsen hade kittlat henne i näsan; men Drysius förekom det som om fästets grundvalar skälvde. Stjärnorna förstorades till bloss och dansade. Månen räckte honom en lång, frustande snabel, och i detsamma dånade som ur hundra domsbasuner hans eget namn, Jonas Drysius.

Margit hade igenkänt honom och sagt Dagny vem mannen var. Dagny hade krökt handen till en trumpet framför munnen och ropat hans namn. Drysius sjönk till jorden, men reste sig igen och sprang som för livet. Vaganten följde honom i hälarne.

27 Ärkebiskop Laurentius Gudmundi.

I Tyskland for Lars från det ena universitetet till det andra, höll föredrag och hade samtal med reformationens ledande män. Han hade ett stort mål för ögonen: ett allmänt luterskt kyrkomöte, som skulle förklara sig ekumeniskt och ställt under den Helige Andes omedelbara inflytelse. Å detta möte måste en dogm genomdrivas: att Gud tid efter annan sänder till sin kyrka i hennes trångmål ofelbare tolkar av ordet, och att den senast sände är Martinus Luther. Förkunnas icke denna dogm, har den nyskapade kyrkan ingen grund att stå på. Hänvisningen till skriften som grund är uppenbarligen otillräcklig, emedan envar läser i skriften vad han vill: Hic liber est, in quo quaerit sua dogmata quisque. Invenit et paritet dogmata quisque sua.

Lars talade väldeliga och med skarp logik för denna viktiga sak. Att Luther själv ej ville anses ofelbar, däri såg Lars ett intyg för att han var det ofelbar nämligen in cathedra, annars naturligtvis icke. Det tillkomme kyrkomötet att bestämma, när han hade talat in cathedra. Lars tänkte under denna tid på ingenting annat. Efter en dag av idel föredrag och ordstrider om sin plan plägade han vid hemkomsten underhålla fru Margareta därom till långt in på natten. Fru Margareta bar resans besvärigheter lätt. Hon var överlycklig i känslan av det storartade i

sonens verksamhet och av det uppseende han väckte. Det var ett annat liv än sitta hemma i Jönköping och se Lars förnöta sina krafter på den halsstarrige gubben.

Det egendomliga var nu, att Lars vann inga anhängare, ehuru hans flesta motståndare i tysthet medgåvo, att han hade rätt i sin teori. Men de, som gjorde det, förstodo lika väl som de andra, att detta var en farlig punkt att vidröra och särdeles ägnad att varda till en världsskandal. Man sökte därför tysta honom, än med lock, än med pock; men de, som försökte det, kände icke Lars Gudmundsson. Vid ett tillfälle var nästan hela auditoriet upptaget av studenter, som ditskickats för att göra oväsen. Han överröstade skriken, skrattsalvorna, visslingarna, djurlätena med ett "tyst, lymlar!" och när han icke genast åtlyddes, sprang han ned från katedern, grep med vardera näven en skrånare och slungade dem över församlingens huvuden, varefter han lösryckte en bänk och drev med den hela auditoriet genom fönster och dörrar eller ned under bänkraderna.

Det allmänna motstånd, han i det protestantiska Tyskland rönte, medförde en verkan, som anades av ingen, knappt av honom själv, innan den inställt sig. En dogmbyggnad måste vila på ofelbarhetens grund, ej endast den ofelbara skriftens, utan den ofelbara skrifttolkningens. Annars är den uppförd på flygsand, och vädren och skurarne komma den på fall. Vad nu än Lars hade att invända mot papismen-det han ansåg som den fasta grundvalen för en kyrka hade den, nämligen en följdriktig ofelbarhetslära, och dess brister kunde ju framtiden hela, så snart tiaran krönt en modig reformators hjässa. Varför skulle man förtvivla om det? Lars for till Rom, övergav offentligt luteranismen och föreställdes för påven, som mottog honom på utmärkande sätt. Hans visserligen torra, men dånande och skakande vältalighet - en åska utan svalkande skurar-hans orubbliga tvärsäkerhet, nu förenad med en avmått och i sitt slag imponerande ödmjukhet inför dem, som voro hans förmän, hans stolta utseende och ståtliga hållning, som gjorde den bästa verkan, när han stod i prästornat vid altaret, ja, även hans oerhörda kroppsstyrka, varom historier gingo bland alla klasser, ådrogo honom allmän uppmärksamhet och påskyndade hans steg uppför hierarkiens trappa. Han hade utsikt till en biskopsstol och fick den efter tio års förlopp.

Men under dessa år sysslade hans tankar mer än någonsin med fäderneslandet och händelserna där. Han stod när som helst resfärdig, för att vid första underrättelse om oroligheter i Sverige skynda dit och ställa sig i spetsen för en resning mot kung Gösta. Om dagen var denne det främsta föremålet

för hans hat, och den gamla lärans återställelse det främsta syftet för hans iver. Nattetid i hans drömmar framträdde andra föremål för hatet, andra syften för iver. Då stod Slatte på kung Göstas plats. Lars' händer knöto sig i sömnen, hans bröst flåsade, hans panna dröp av svett, när denna skepnad uppenbarade sig. Han vändades och kved: -Hämnd! hämnd!

Två gånger hade Lars lockats till Sverige av överdrivna rykten om oroligheter i Dalarne och Småland. Vart han då begav sig fick icke ens fru Margareta veta. När han lämnade Sverige, visste kanske ingen, att han varit där. Overksam hade han likväl icke varit.

Slatte hade bortsänt under Arvid Nilssons befäl största delen av sitt stridbara manskap mot gränsen av Bleking. Där hade härjande och brännande band uppträtt och spritt skräck vida kring bygderna. Deras anförare sades vara Nils Dacke och en man vid namn Jon Andersson. Dessa hade sänt brev framför sig, i vilka

mogen uppmanades att resa sig till tyrannen Gösta Erikssons fördrivande, den gamla lärans återställande, skatternas sänkning, frälsegårdarnes indragning till kyrkan samt till insättande av ett rikets råd, bestående av andlige, och en riksdag, sammansatt av bönder och borgare. De upproriske gingo i början hovsamt till väga; men där allmogen icke visade lust att förena sig med dem, där härjade och brände de.

Några dagar efter Arvid Nilssons avtag kom bud till Slatte, att upproret utbrutit även i gränsnejderna till norra Halland och södra Västergötland, och att en manstark skara var på väg mot Slattebygden. Vad Slatte i hast kunde samla var ett par hundra man. Om aftonen kom budskapet. Om kvällen och fram mot midnatten ljödo lurarne genom skogsdjupen. I soluppgången stod skaran vapenrustad på Slatteborg, och till häst framför henne bidade Gunnar Svantesson och hans hustru, Dagny Joulvsdotter, medan den gamle hövdingen satt vid sin dotterson Sten Gunnarssons vagga, betraktade det sovande barnet och med höjda, välsignande händer bad för det.

Gunnar Svantesson var en axelbred och smärt yngling, mer högvuxen än fadern, men honom lik i anletsdrag och med samma smidiga hållning som han. Ansiktshyn var som en frisk gosses, och kinderna bevarade ännu

gosseålderns linjer, ehuru han hade tjuguet år fyllda. Dagny hade föga förändrats, sedan Margit såg henne första gången. Det var ett av ungdomsskönhet och hälsa strålande par.

När Slatte kommit ut, gick han fram till Dagny. De sågo varandra i ögonen och logo betydelsefullt. - Din välsignelse över barnet varder ett gott arv, fader.-Den späde får leva, sade Joulv, jag vet det, och många hans ättlingar skola varda sin släkt till ära, vårt folk till gagn och rättfärdigheten till förkovran.-Vad du och jag och Gunnar varit lyckliga! viskade Dagny.-Ja, lyckliga, upprepade den gamle.

Solen stod stor och blek i öster, när kvinnorna och barnen i hyddorna kring Slatteborg sågo med ängsliga hjärtan den borttågande skaran försvinna västerut i skogen. Himmelens grönaktiga ton, de skarpkantade skyarnes skiftande färger och hastiga formförändringar bådade storm. Och framemot middagen brusade denna vilt genom granarnas och furornas mörka barrmassor. Flikar av sönderslitna moln jagade tätt över de bugande trädtopparne, medan i halvdunklet där inunder striden stod mellan fientliga hopar, en strid, som utkämpades, kunde man tycka, i tysthet, ty alla andra ljud förtonade i stormens dån. Mot aftonen flammade himlavalvet i rött, orange och guld. Slatteborg brann, Skyttetorpet brann, ängdens alla byar och enstaka gårdar brunno, och då stormen saktades, var det för att giva' väg mot höjden åt skri av jämmer och förtvivlan.

I valplatsens ljung låg Joulv Slatte utsträckt med kluven panna. Vapnet, som tillfogat honom dödshugget, låg bredvid-en stridsyxa av ovanlig storlek, skaftet märkt med bokstäverna L. GS. Ej långt därifrån vilade Dagny spjutgenomstungen, med armen slagen om den i hjärtat träffade Gunnar Svantessons hals.

Några dagar därefter lade en kvinna från Slattebygden, Sten Gunnarssons sköterska, den lille gossen i Margit Gudmundsdotters, Arvid Nilssons makas, famn.

Barnskaran, som växte upp på Stora Kortebo, Arvid Nilssons gård, stöjade helst i målarestugan kring morfar Gudmund, där han satt blid och silverlockig och förde penseln, doppad i vackra färger, till pergamentet.

Ett kärt tillhåll för dem var också nielleringsverkstaden, där Henrik Fabbe förde ordet och berättade historier. Samfundet "Fritt ur hjärtat" var återupplivat. Det samlades en gång i månaden och firade dessutom minnesfester på årsdagarna av gardianen Mattias' och Svante harpolekarens död. Dess ledamöter voro mästern Gudmund, kyrkoherde Sven, riddaren Arvid Nilsson och hans hustru, Margit.

Kyrkoherden var sig lik. Åldern skonade hans hälsa och goda lynne. Han predikade luterskt i alla stycken utom ett. I läran om de yttersta tingen hade han den gamla meningen från apostlarnes tid och förkunnade den. Han skrev på en kommentar, rik på fina anmärkningar, till sin kära Virgilius. Till den hade han funnit i Holland en förläggare.

Från fru Margareta anlände någon gång om året brev, som skildrade sonens storhet och ömsint manade make och dotter att betänka salighetens villkor. När herr Sven erfor, att Lars avsvurit Luther, anmärkte han blott, att det icke överraskade honom. Fru Margareta fick uppleva Lars Gudmundssons upphöjelse till ärkebiskop och hans deltagande i tridentinska mötet.

-En komedia, bara en komedia, sade Henrik Fabbe till Birgit, där de en vacker vårdag samspråkade vid grinden till Talavid. -Henrik, jag tror det är bäst att du stannar, sade Birgit.-Nej, det ville Fabbe icke; han ville göra sin vårvandring, så länge han måktade det. Och hälsningen från loftet ville han ha.

Han fick den. När han stod uppe på, backens krön vid det gamla pilträdet, svängde han sin hatt och emottog Birgits vitlockiga hälsning. Men han försvann icke bakom backens krön. Han satte sig vid vägkanten under pilträdet och förblev där. Detta oroade Birgit. Hon gick dit upp, lyfte hans mot bröstet sjunkna huvud, såg det lyckliga uttrycket i den dödes anletsdrag och tackade Gud. Fabbe fick sitt sista vilorum i mästern Gudmunds släktgrav vid Sankt Peders kapell.